

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE SE ZAMĚŘENÍM NA SOS DĚTSKÉ VESNIČKY

Absence mužského vzoru v SOS vesničkách podle názoru odborníků z oboru
náhradní rodinné péče

SOS children's villages' foster care - Opinion of foster care professionals on the
absence of a male role model in SOS children's villages

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Mgr. Eliška Pincová

Vypracovala:

Tereza Bečanová

PRAHA 2013

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí mé práce, Mgr. Elišce Pincové, za odborné vedení, trpělivost, cenné rady, ale zejména za lidskou podporu, jenž je v dnešní době nedocenitelná. Rovněž bych chtěla poděkovat své mamince a sestře, za celoživotní psychickou podporu, kterou jsem při studích potřebovala více, než kdy jindy. V neposlední řadě děkuji za podporu svým přátelům a všem informátorkám za ochotu a vstřícnost při rozhovorech.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně, s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné a elektronické podobě.

V Praze, dne 17. května 2013

.....

Podpis

MOTTO:

„Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu. To je ten nejlepší vklad, který mu můžeme dát. A je v naší moci!“

(MATĚJČEK, Zdeněk (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, str. 17)

OBSAH

ÚVOD	7
<hr/>	
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
CÍL PRÁCE	9
RODINA A JEJÍ DEFINICE	10
PROMĚNA INSTITUCE RODINY V ČESKÉ REPUBLICE PO ROCE 1989	11
RODIČOVSTVÍ	12
RODIČOVSTVÍ PĚSTOUNŮ	13
NÁHRADNÍ PÉČE O DĚTI V ČESKÉ REPUBLICE	13
HISTORIE A SOUČASNOST SOS VESNIČEK VE SVĚTĚ	18
HISTORIE A SOUČASNOST SOS VESNIČEK V ČESKÉ REPUBLICE	19
SOS VESNIČKY – ZÁKLADNÍ VIZE A SYSTÉM FUNGOVÁNÍ	23
SOS MATKA-PĚSTOUNKA	26
VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	30
<hr/>	
II. PRAKTICKÁ ČÁST	39
METODOLOGICKÝ POSTUP A ANALÝZA DAT	39
VÝBĚR VZORKU	41
ETICKÉ OTÁZKY SPOJENÉ S VÝZKUMEM	42
VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	43
A) OBECNÉ VNÍMÁNÍ SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK	43
B) ABSENCE MUŽSKÉHO VZORU	46
C) POROVNÁNÍ SOS RODINY A NEÚPLNÉ RODINY V BĚŽNÉ SPOLEČNOSTI S OHLEDEM NA CHYBĚJÍCÍ MUŽSKÝ VZOR	51
D) POZITIVA SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK	52
E) NEGATIVA SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK	53
F) TRANSFORMACE A DALŠÍ SMĚŘOVÁNÍ SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK	56

ZÁVĚR	59
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	62
PŘÍLOHY	64
PŘÍLOHA Č. 1 – ROZHOVORY	64
PŘÍLOHA Č. 2 - UDĚLENÍ SOUHLASU KE ZPRACOVÁNÍ A ZPŘÍSTUPNĚNÍ ÚDAJŮ	105

ÚVOD

O SOS dětských vesničkách jsem se poprvé dozvěděla před čtyřmi lety, neboť moje blízká kamarádka pro tuto organizaci začala pracovat jako fundraiserka. Pamatuji si, jak jsem se dívala na internetové stránky Sdružení SOS dětských vesniček, a říkala si, jak smysluplnou činností se zabývají a jak hezké je, že náhradní maminky poskytují domov a péči dětem, které nemohou vyrůstat ve své biologické rodině. Už tehdy mne zaujalo, že o děti pečuje sama matka-pěstounka. Domnívala jsem se, že SOS v názvu organizace má spojitost s voláním o pomoc, se známým „Save Our Souls“. Překvapivé tedy bylo zjištění, že tato zkratka ve skutečnosti vychází ze „SOcial Society“ a má tedy kořeny v humanistických ideálech. Zamyslím-li se nad důvody, které mne vedly k napsání bakalářské práce zaměřené na alternativu náhradní rodinné péče v České republice, SOS dětské vesničky, je jich hned několik. A byť by se mohly zdát jako nesouvisející, v mém životě mezi nimi jistá spojitost existuje.

Jedním z nejdůležitějších důvodů bezesporu je, že rodinu, děti, rodinné zázemí, jistotu, bezpečí, blízkost, důvěru a porozumění, považuji za klíčové hodnoty v životě každého člověka. Rodina je určujícím a základním opěrným a rovněž formujícím faktorem v životě a vyrůstat v harmonickém prostředí největším vkladem, který můžeme dětem poskytnout. Dalším, byť možná pro někoho banálním důvodem je, že již patnáct let pracuji v administrativně nadnárodních advokátních kancelářích a čím dál tím víc pociťuji potřebu věnovat se něčemu smysluplnému. Něčemu, co je na hony vzdálené byrokratickému, povrchnímu, neosobnímu a kompetitivnímu prostředí velkých mezinárodních společností, kde je každý člověk nahraditelný a je jedním z davu. Třetím a neméně důležitým osobním důvodem, který mě také vedl zaměřit se v bakalářské práci více na téma absence mužského vzoru v SOS dětských vesničkách je, že od svých devíti let jsem vyrůstala v čistě ženské rodině – maminka, babičky, sestry, ale žádný bratr, strýc, otec ani dědeček. Vyrůstala jsem tedy rovněž bez jakéhokoliv mužského vzoru, k němuž bych se mohla vztahovat, a domnívám se, že některé potíže, které jsem řešila či řeším v osobním partnerském životě, mají základ právě v absenci mužského vzoru v průběhu mého dětství a dospívání.

Více než šedesát let je základním posláním SOS dětských vesniček dát dětem, které již v začátku svého života neměly štěstí a nemohou vyrůstat v harmonickém rodinném prostředí své biologické rodiny, domov a základní pocit jistoty. Domov, jako hlavní pilíř, který je bude pevně podpírat i v jejich dospělosti. Maminku, která o ně bude pečovat a bude je mít ráda. Jak řekla jedna z informátorek o SOS dětských vesničkách: *„Mají geniální jednoduchou myšlenku. Dát nějaké ženě, která je dostatečně silná máma, silná osobnost, děti, aby se o ně mohla starat a natolik ji finančně a existenčně a později i odborně zajistím, aby to mohla dělat, aby v tom byla šťastná a spokojená, aby v tom byly šťastné a spokojené i ty děti, které tu mámu nemají, tak to je myšlenka jak hrom, to je neporazitelné.“* S tímto nejde nesouhlasit. Nicméně od dob jejich založení došlo k významné proměně společnosti, uspořádání rodiny a některé z důvodů, které vedly zakladatele Hermana Gmeinera k založení tohoto typu náhradní rodinné péče, již nejsou v České republice aktuální. SOS dětské vesničky se tedy ocitly pod tlakem společenských změn, na něž je třeba reagovat.

Primárním cílem mé práce bylo přispět a obohatit názorovou mozaiku věnovanou tématu náhradní rodinné péče v České republice. SOS dětské vesničky jsou jednou z alternativ péče o děti, které náhradní rodinnou péči potřebují, a mým záměrem bylo sebrat a shrnout názory několika odborníků, respektive odborníků, věnujících se problematice náhradní rodinné péče, na tuto formu péče o děti a zejména se zaměřit na absenci mužského vzoru, která je předmětem diskuzí již od založení SOS dětských vesniček.

Bakalářská práce má dvě části – teoretickou a praktickou, které jsou dále rozčleněny do tématických podkapitol.

Teoretická část se zaměřuje na definici rodiny a její proměny v České republice po roce 1989, popis rodičovství, rodičovství pěstounů a současný systém náhradní rodinné péče o děti. Další podkapitoly se věnují historii a současnosti SOS dětských vesniček a také základnímu popisu jejich systému a fungování, včetně upřesnění role matky-pěstounky a jejich povinností. Finální část teoretické části je zaměřena na užší vymezení výzkumného problému absence mužského vzoru, na dopady, které jeho chybění může přinášet, a to jak v souvislosti s neúplnou rodinou v běžné společnosti, tak v souvislosti s SOS rodinou.

Praktická část obsahuje metodologický postup práce, výběr výzkumného vzorku a rovněž kapitolu věnující se etickým otázkám spojených s výzkumem. Zejména však obsahuje výsledky výzkumu, který jsem provedla na začátku tohoto roku a který přináší náhled odborníků věnujících se náhradní rodinné péči na SOS dětské vesničky, jejich fungování, systém a problematiku absence mužského vzoru.

Závěrečné strany práce obsahují krátké shrnutí, zdroje, z nichž jsem čerpala a přílohy – jen částečně redigovaný přepis všech rozhovorů a udělení souhlasu s uveřejněním sebraných dat.

I přes snahu o co největší objektivitu se jedná o práci, jejíž výsledky nelze generalizovat, a jak jsem již uvedla, jejím největším přínosem by mělo být obohacení názorového spektra, které se věnuje náhradní rodinné péči v České republice.

I. TEORETICKÁ ČÁST

Cíl práce

Cílem mé práce je primárně zjistit, jak na v minulosti mnohokrát diskutovanou problematiku absence mužského vzoru v SOS dětských vesničkách nahlíží současní odborníci z oboru náhradní rodinné péče v České republice, a doplnit tak obsáhlou tématickou mozaiku náhradní rodinné péče v České republice o jejich názor. Rovněž bych touto sondou chtěla přispět k názorovému obohacení a diskuzi, která byla SOS dětským vesničkám věnována po 45 let jejich, ač částečně přerušené, existence v České republice. Problematika chybějícího mužského vzoru v SOS vesničkách byla diskutována již od jejich založení a předmětem diskusí je až do současnosti.

- Jak na tuto problematiku nahlíží odborníci, kteří se dlouhodobě náhradní rodinné péči věnují? Myslí si, že dětem v SOS vesničce chybí mužský vzor? A pokud ano, chybí více mladším nebo starším dětem, dívkám či chlapcům? Nebo jsou toho názoru, že by otec-pěstoun naopak rodinu destabilizoval?

V návaznosti na tuto problematiku chci rovněž zjistit názor těchto odborníků na SOS vesničky jako takové.

- Mají podle nich stále své místo v současném systému náhradní rodinné péče v České republice? V čem vidí jejich pozitiva a negativa? Shledávají systém SOS dětských vesniček, kdy děti vychovává sama matka-pěstounka s podporou ostatního odborného personálu, který vznikl po druhé světové válce, jako zastaralý či dokonce nevyhovující? Mají vesničky zůstat u původní koncepce matky-pěstounky, která se sama stará o větší počet dětí, nebo by mělo dojít k jejich transformaci a případně jakým směrem?

Rodina a její definice

Rodina, jako skupina osob, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu a péči o děti, existuje ve všech společnostech od pradávna. Je sociálně a kulturně proměnlivým útvarem, který je ovlivňován a utvářen společenskými, materiálními a náboženskými podmínkami. V tradiční společnosti pojem rodina nezahrnoval pouze osoby příbuzensky spřízněné, ale rovněž pacholky, děvečky či služebnictvo. Tradiční rodina, jako instituce, sloužila k zachování majetku a měla hospodářský význam. Na vývoj rodiny působí řada jevů. Demografické jevy, jakými jsou sňatečnost, porodnost a úmrtnost, ovlivňují velikost, tzn. průměrný počet osob v rodině a délku jejího trvání. V rozličných kulturách je možné se setkat s různými formami rodinného uspořádání, neboť každá kultura má rozdílné hodnoty, postoje či pocity.

V západní společnosti je pravidlem, že manželství a potažmo rodina je monogamním svazkem dvou dospělých osob, které společně vychovávají děti. Manželství a tedy i rodina vzniká na základě vzájemné náklonnosti muže a ženy, vychází z představy romantické lásky. Láska, jako faktor potřebný k uzavření sňatku, je však v naší společnosti fenoménem poměrně nedávným. Po dlouhá staletí byla žena v područí muže. Nejdříve to byl otec, později manžel nebo např. bratr, pokud se neprovdala. Svatba byla v životě ženy mezníkem, ale již od nepaměti bylo smyslem manželství rodičovství. Pokládalo se za samozřejmé, že po svatbě žena porodí dědice a pokračovatele rodu. I přes různorodé vnější vlivy však rodina, jako základní uspořádání společnosti, přetrvává.

V současnosti pojem rodina představuje pro každého člověka různou skupinu osob. Většina z nás si pravděpodobně představí tzv. rodinu nukleárního typu, která je tvořena otcem, matkou a dětmi. Děti vyrůstající bez druhého rodiče si pod tímto pojmem mohou představit matku / otce, své sourozence a třeba tetu, která se o ně často stará, nebo babičku, která s nimi žije ve společné domácnosti.

V evropských státech v posledních dekádách klesá sňatečnost, klesá porodnost, zvyšuje se věk, v němž lidé vstupují do prvního manželství, stoupá počet rodin, v nichž o dítě pečuje jen jeden rodič (více na severu Evropy než na jihu), velikost rodiny se statisticky zmenšuje, vzrůstá počet domácností tvořených jen jedním člověkem (ve skandinávských zemích a v Německu už je to 30% všech domácností), roste počet lidí, kteří spolu mají dítě bez oficiálního sňatku (znovu zejména ve Skandinávii), stoupá počet lidí, již spolu žijí, aniž mají děti, trvale stoupá i počet rozvodů, klesá i počet lidí, kteří se po rozvodu znovu žení a vdávají.¹

Oldřich Matoušek a Hana Pazlarová ve své publikaci uvádějí, že „v současnosti by bylo v našem typu společnosti přiměřenější než o rodině mluvit o rodinném soužití lidí. Jádrem tohoto soužití, pokud spolu dospělí žijí, je citová vazba mezi nimi. Existují rodinná soužití, v nichž žije jeden dospělý s dítětem nebo s dětmi. Zde je poutem rodičovství. Tradiční pojem rodina nutně dostává široký a neostrý význam. V současnosti totiž v zemích patřících do naší civilizace souběžně existuje množství forem rodinného soužití zahrnující všechny myslitelné kombinace biologického příbuzenství,

---

¹ MATOUŠEK, Oldřich, MATOUŠKOVÁ, Andrea (2011). *Mládež a delikvence*. Praha: Nakladatelství Portál, str. 39

*legalizovaných i nelegalizovaných vztahů mezi dospělými i mezi dospělými a dětmi či mezi samotnými dětmi.*²

Proměna instituce rodiny v České republice po roce 1989

V České republice došlo v posledních dvaceti letech k významné proměně instituce rodiny. Součástí aktuálního trendu v rodinném chování je mimo jiné i rostoucí počet rozvodů a rozchodů partnerských párů s dětmi a tedy růst počtu neúplných rodin. Neúplné rodiny tak představují stále významnější typ rodinného uspořádání.³

V roce 2011 bylo v České republice uzavřeno 45 137 sňatků, což je přibližně o polovinu méně, než v roce 1989 (81 262 sňatků) a zároveň nejméně svateb od roku 1918. V roce 2011 bylo rozvedeno 28 113 manželství. Podobný údaj však platí i pro rok 1989 (31 376 rozvodů). Současný výsledný poměr tedy je jeden rozvod na necelá dvě manželství, neboť v posledních dvaceti letech došlo k radikálnímu snížení počtu sňatků (údaje čerpány ze stránek Českého statistického úřadu).

V kontrastu s výše uvedeným je rodina, podle průzkumů veřejného mínění o postavení žen na trhu práce, dlouhodobě nejdůležitější hodnotou v životě mužů i žen. Celkem 97 % žen i mužů považuje rodinu za (velmi nebo spíše) důležitou. Děti, partner i rodiče jsou pro 80 až 90 % žen i mužů důležitou součástí života. Práce je velmi nebo spíše důležitá v životě 86 % mužů a 84 % žen, což ji řadí hned za hodnotu rodiny na druhé místo žebříku životních hodnot české populace.⁴ Současná rodina je tedy uspořádáním značně nestabilním. Rozvod se stal přijatelným řešením krize v manželství.

Zároveň se stále více dětí rodí neprovdaným matkám. Zatímco na počátku devadesátých let se v České republice rodilo mimo manželství jen osm procent dětí, v dnešní době to platí již o třetině všech narozených.⁵ Představa, že se děti rodí do sice nesezdaných, ale úplných rodin, je lichá. Typickou českou neprovdanou matkou je podle průzkumů žena se základním vzděláním ze severních Čech a nikoliv emancipovaná vysokoškolačka, která se o sebe i o dítě dokáže sama postarat. Rovněž stále rozšířenějším se stává tzv. partnerství. Partnery, podle Matouška a Pazlarové, charakterizuje jen fakt společného trávení času a to, že se sami jako partneři cítí a označují. Subjektivní „psychologická“ stránka partnerství nyní v naší civilizaci převažuje nad všemi jinými.⁶

---

² MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Nakladatelství Portál, str.13

³ PFEIFEROVÁ, Štěpánka (2010). *Sladování rodinného a pracovního života a (ne)rovné příležitosti matek samozivitelek*. Zpravodaj Gender Studies o.p.s., <http://zpravodaj.feminismus.cz/cz/clanek/sladovani-rodinneho-a-pracovniho-zivota-a-ne-rovne-prilezitosti-matek-samozivitelek>

⁴ DUCHOŇOVÁ, Mirka, HEJZLAROVÁ, Eva, TENGLEROVÁ, Hana (2006). *Nízká míra využívání principů sladování rodinného a profesního života – konkrétně využívání flexibilních forem práce- v institucích státní správy České republiky*. FSV UK, Seminární práce, str. 5

⁵ HAMPLOVÁ, Dana (2007). *Děti na psí knížku*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, str. 7

⁶ MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, str. 66

Rodičovství

Ivo Možný v souvislosti s rodičovstvím uvádí: „*Nejvýznamnějším přechodem v rodinném cyklu je přechod k rodičovství. Je to zároveň patrně nejvýznamnější přechod v našem životaběhu, a to, že máme anebo mohli bychom mít rozhodnutí o něm ve svých rukou, nečiní ho lehčím, spíše naopak.*“⁷

Přechod k rodičovství lze charakterizovat čtyřmi jedinečnými vlastnostmi. Dochází k němu, zejména u žen, pod silným kulturním tlakem. Tradiční kultura se k odmítání mateřství staví negativně. „Celoživotně bezdětná žena naráží na nevyslovenou, ale tiše v jejím okolí přítomnou otázku po povaze svého stavu: nechce, anebo nemůže mít děti?“ I přesto, že se dobrovolná bezdětnost v naší společnosti stává stále častějším fenoménem, reakce na ni jsou rozpačité, či odmítavé. Stejně rozporuplné reakce vyvolávají ženy, které se dobrovolně rozhodnou mít dítě a vychovávat je bez otce. Svobodná matka z vlastního rozhodnutí je žena, která začne své dítě vychovávat bez partnera. Může nebo nemusí se později provdat, avšak na počátku je na rodičovství sama. Tato definice tedy vylučuje nesezdané páry, heterosexuální nebo homosexuální, neboť ačkoliv nejsou manželé z právního hlediska, na výchově se podílejí. Rovněž tato definice vylučuje ženy, které se staly matkami, když byly vdané a později se rozvedly či ovdověly.⁸ Přechod k rodičovství je přechodem, k němuž dochází i mimovolně, tedy neplánovaně. Je to přechod nerevokovatelný – dítě se nedá vzít zpět a nelze je za jiné vyměnit. Být rodičem je nezvratné. V neposlední řadě se jedná o přechod zlomový – i přes těhotenskou fázi u žen, která je fyziologickou přípravou na mateřství, sociální připravenost v případě prvního dítěte je malá. Prvorodičky mají představy, jak to bude po narození dítěte vypadat, avšak jsou to častokrát iluze. Zkušený rodiče ví, že dítě vám obrátí život o 180 stupňů.

Vedle rodičovství biologického, pokrevního, existuje rovněž rodičovství psychologické. Jedno a druhé rozhodně není v protikladu, nýbrž zpravidla ve vzájemném souladu a součinnosti. Nelze ani říci, že by jedno bylo primární a druhé odvozené, nebo že by jedno časově předcházelo a druhé následovalo. Rodičovství biologické a psychologické existují tedy vedle sebe a spolu, jedno však není druhému nutnou podmínkou. Jsou případy rodičovství biologického bez psychologického – když rodiče své vlastní děti opouštějí. A jsou případy jen rodičovství psychologického bez biologického – když lidé, kteří vlastní děti nemají, přijímají cizí dítě za své.

Dítě samo pak za rodiče přijímá toho, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chová, a nikoliv toho, kdo je jeho biologickým rodičem, ale mateřsky a otcovsky se nechová. Základním principem citového vztahu je uspokojení základní psychické potřeby bezpečí a jistoty. Kojit a krmit dítě je možno bez lásky – dávat dítěti pocit důvěry, opory a jistoty však bez lásky nejde. Tyto poznatky mluví zřetelně ve

---

⁷ MOŽNÝ, Ivo (2011). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, str. 150

⁸ MATTES, Jane (1997). *Single mothers by choice - A guide book for single women who are considering or have chosen motherhood*. New York: Three Rivers Press, Times Books (překlad T. Bečanová), str. 4

prospěch psychologického rodičovství, tj. tedy i ve prospěch náhradní rodinné péče založené na citových vztazích, v kontrastu s péčí ústavní, která na citových vztazích z principu založena není.⁹

Pro zdravý rozvoj osobnosti je klíčový právě pocit bezpečí, jistoty a péče blízké osoby. V případě, že se dítěti některé z těchto potřeb nedostává, může dojít k psychické deprivaci.

Rodičovství pěstounů

Pěstounské rodičovství má proti biologickému rodičovství určitá specifika. Prvním z nich je jeho dočasnost – intenzivní kontakt s dítětem je zakotven v jeho samotném principu a pro pěstouny není mnohdy jednoduché se s tímto specifikem vyrovnat. Pěstounům chybí společné geny a v případě výchovných problémů si kladou otázky „Po kom to to dítě má? Kde jsme udělali chybu?“ Péče o dítě je jejich vědomým rozhodnutím a mnohdy čelí problémům, za něž nenesou odpovědnost a jejichž příčinám často nerozumí.¹⁰

Náhradní péče o děti v České republice

Systém náhradní péče o děti lze rozdělit na náhradní rodinnou péči a péči ústavní, kolektivní. Pro obě platí, že dítě je vychováváno lidmi, jimž se nenarodilo.

V České republice se nyní můžeme setkat s těmito typy kolektivních výchovných zařízení:

- 1) Kojenecké ústavy – pro děti ve věku 0-1 rok
- 2) Dětské domovy – pro děti ve věku 0-3 roky
- 3) Dětské domovy od 3 let
- 4) Diagnostické a výchovné ústavy
- 5) Ústavy sociální péče a zvláštní dětská zařízení

Ústavní péče zahrnuje rezidenční péči o děti v různých typech ústavů. Jako jsou kojenecký ústav, dětský domov, dětský domov se školou, diagnostický ústav, výchovný ústav pro mládež a ústav sociální péče.¹¹

Česká republika figuruje na špičce žebříčku v počtu dětí umístěných v ústavech. Ke konci roku 2010 bylo v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti do tří let celkem 1513 dětí. Celkový počet dětí, které jsou v ústavních zařízeních umístěny na základě rozhodnutí soudu (ústavní výchova, ochranná výchova) je 8 913 dětí (k 31. 12. 2010 – zdroj MPSV).

V České republice se uplatňují tyto typy náhradní rodinné péče:

⁹ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, str. 59-60 a 61

¹⁰ MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana, (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, str. 53

¹¹ MATOUŠEK, Oldřich (1999). *Rodina jako instituce a vřadová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství str. 253

Adopce

Do společenství (zpravidla) manželů přichází dítě, které nemá genetické podmíněné vlastnosti po žádném z nich. Adopce prvního stupně je zrušitelná, adopci druhého stupně zrušit nelze – původní rodný list je nahrazen jiným, v němž jsou osvojitelé uvedeni jako rodiče.

Pěstounská péče

Pěstounem se může stát příbuzný dítěte nebo dítěti blízká osoba, nebo osoba dítěti neznámá – u osob neznámých pak probíhá tzv. zprostředkování. Tato forma péče je určena pro všechny děti, které musí žít mimo svoji rodinu a nejsou přijaty do osvojení. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a jen soud může rozhodnout o jejím zrušení, pokud nezanikne dosažením zletilosti dítěte. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Do pěstounské péče mohou být svěřovány děti, jejichž výchova není u vlastních rodičů zajištěna dlouhodobě, či krátkodobě. Náhradní rodinná péče má přednost před ústavní výchovou - § 46 zákona o rodině stanoví: *„Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní.“*¹²

Novela zákona 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, která vešla v platnost 1. ledna tohoto roku, mění podmínky pěstounské péče. Obecně má každý pěstoun povinnost uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Předním hlediskem sociálně-právní ochrany se nově stává vedle zájmu a blaha dítěte také ochrana rodičovství, rodiny, práva na rodičovskou výchovu a péči s ohledem na širší sociální prostředí. Novela nastavuje nový kvalitnější systém sociálně-právní ochrany dětí. Stanovuje závazné postupy pro činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a dalších účastníků systému. Zavádí standardy kvality práce a nastavuje minimální rámec činnosti pro všechny subjekty v systému. Přináší rozvoj náhradní rodinné péče a celkově zvyšuje podporu pěstounské péče. Novela rovněž přináší úpravu péče na přechodnou dobu a práv a povinností pro osoby pečující (pěstouny a poručníky) a osoby v evidenci (pěstouny na přechodnou dobu).

1) Individuální pěstounská péče

Pokud jde o porozumění dítěti a nároky na přizpůsobení výchovy jeho osobnosti, je situace prakticky táž jako v případě adopce. Jméno a příjmení dítěte zůstává stejné, nemění se žádné identifikační údaje. Některé první úkony, které se dítěte týkají, přísluší správním institucím, ale nikoliv pěstounům. Kontakt dítěte s vlastními rodiči zůstává zpravidla zachován. *„Pěstouni jsou tedy neustále vedeni k tomu, aby se do role vlastních rodičů nevžívali, mají větší možnost než rodiče adoptivní přijímat dítě takové, jaké je. Snadněji se vyhnou přepjatému očekávání a realističtěji nahlíží na moc a účinnost své výchovy.... fakt, že pěstounský svazek není definitivní (i když je samozřejmě žádoucí, aby byl*

¹² BUBLEOVÁ, Věduna, VRÁNOVÁ, Lucie, VÁVROVÁ, Alena, FRANTÍKOVÁ, Jana (2011). *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., str. 50

pokud možno trvalý), „uvolňuje“ pěstouny k tomu, aby přijímali děti s postižením nebo s problematickou vývojovou prognózou.“¹³

2) Pěstounská péče v tzv. zvláštních zařízeních¹⁴

Tímto typem se rozumějí velké pěstounské rodiny s manželským párem a SOS vesničky. Po právní stránce se podstatně neliší od pěstounské péče individuální. Rozdílem je skladba rodiny, která je specifická velkým počtem „sourozenců“ (obvykle šest a více dětí v rodině). Věkové rozvrstvení přibližně odpovídá rodinné situaci.

Zdeněk Matějček v souvislosti s tímto typem náhradní rodinné péče uvádí: „*Takováto velká rodina přináší každému jednotlivému dítěti specifický, bohatý a pozoruhodně členitý vzorec podnětů. Zatímco např. v rodině s matkou, otcem a jedním dítětem jsou tři vzájemné vztahy, v rodině SOS matky se šesti dětmi je takových vztahů třicet pět. Při více dětech se ještě dále zvyšuje porozumění pro individuální charakteristiky dětí, snižují se nároky na jejich sociální úspěšnost a zvyšuje se tolerance k jejich nedostatkům. Mezi dětmi se navozuje zcela přirozeně dělba práce a úkolů. Nenásilně jsou stimulovány i ostatní prosociální vlastnosti.*“

Jak dále uvádí prof. Matějček: „*Jedno dítě je jedináček, dvě konkurence, tři trojúhelník spojeneckých i konfliktních vztahů, ale šest a více dětí v rodině je manšaft, čili „sehrané sportovní družstvo, kde jeden druhému nepřekáží, nýbrž nahrává.*“¹⁵

Rozdílem mezi SOS náhradní rodinou a manželskou pěstounskou rodinou je však role otce v rodině. Rodiny založené manželským párem jsou blíže k „normálnímu“ modelu rodiny. SOS náhradní rodina je vedena pouze matkou, pěstounkou. Podle prof. Matějčka se tyto rodiny vyznačují prokazatelnou stabilitou – odpadají totiž rozvody, které jsou jinak tak časté, a do pěstounské rodiny přinesou závažnější komplikace, než je tomu v běžné rodině s jedním či dvěma dětmi.

„*Navíc výsledky psychologického šetření prováděného se všemi uchazečkami o funkci matky-pěstounky v SOS dětských vesničkách většinou potvrzují, že jde o osobnosti stabilní, energické, vědomé si svého úkolu, extravertní, otevřené vůči světu a jeho nárokům. Nemohou samozřejmě nahradit dokonale funkční osobu otce v rodině, nicméně se jí v řadě rysů alespoň blíží.*“¹⁶

3) Pěstounská péče na přechodnou dobu

Od 1. června 2006 byla právní úprava pěstounské péče doplněna o novou úpravu.

¹³ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, str. 47

¹⁴ Novela zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, mění podmínky těchto zařízení.

¹⁵ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, str. 48

¹⁶ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, str. str. 49

Soud podle této úpravy může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám na dobu maximálně jednoho roku, výjimka při přijetí sourozenců. Pěstounem na přechodnou dobu se může stát ten, kdo je před svěřením dítěte zařazen do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu.¹⁷ Rozhodnutí stát se pěstounem na přechodnou dobu může být takové, že se žadatel chce vědomě postarat takto jednorázově o jedno dítě anebo lze tuto pomoc dětem opakovat a přijímat děti další.

4) *Dítě adoptované manželem matky nebo manželkou otce*

S adopcí je společný soudní akt osvojení se všemi právními důsledky. K osvojení je potřeba souhlas biologického rodiče dítěte (pokud žije). Tento souhlas, jedná-li se například o biologického otce dítěte, je však častokrát překážkou adopce.

5) *Výchova dítěte prarodiči (popřípadě jinými příbuznými) formou pěstounské péče*

K té dojde nejčastěji tehdy, když vlastní rodiče dítěte nejsou schopni se o dítě postarat.

O. Matoušek a H. Pazlarová uvádí, že řada zemí střední a východní Evropy prochází v současnosti procesem transformace ústavní péče o děti, které byly hodnoceny jako děti bez přiměřeného rodinného zázemí. Česká republika však, podle autorů, patří mezi země s největší mírou „závislosti na předešlé cestě“.¹⁸ Jako důvody, proč tomu tak je, uvádí historické kořeny ústavní péče v období Rakousko-uherské monarchie a rovněž marxistickou ideologii s ideálem „socialistického člověka“.

Naproti tomu profesor Matějček uvádí, že: „Každá jednotlivá forma náhradní péče, ať rodinné či nerodinné, má svá silná a slabá místa, má své přednosti a svá specifická úskalí, má určité rozpětí svých indikací i kontraindikací. Neplatí tu hodnocení ve smyslu lepší – horší, nýbrž „jiné“, osobitě, specifické, v určitém konkrétním případě „vhodné“ či „méně vhodné.“¹⁹

Počet dětí žijících v pěstounské a poručenské péči (včetně dětí v pěstounské či poručenské péči u prarodičů nebo jiných příbuzných či blízkých osob) byl k 31. 12. 2011 – 10 203 dětí – z toho 7 460 dětí v pěstounské péči, 3 děti v pěstounské péči na přechodnou dobu a 2 740 dětí v osobní péči poručníka). Počet pěstounských rodin k tomuto datu byl 9 302 rodin (z toho 4 722 prarodiče, 1 511 jiný příbuzný, 3 083 cizí).²⁰

Ústavní péče je, dle mého názoru, všeobecně považována za horší alternativu náhradní péče, než pěstounství, osvojení, či adopce. O. Matoušek a H. Pazlarová ve své publikaci uvádí, že název

¹⁷ BUBLEOVÁ, Věduna, VRÁNOVÁ, Lucie, VÁVROVÁ, Alena, FRANTÍKOVÁ, Jana (2011). *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., str. 51-52

¹⁸ MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana, (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, str. 60

¹⁹ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, str. 45

²⁰ Zdroj – Ministerstvo práce a sociálních věcí – Statistická ročenka 2011

„dětský domov“ nevyjadřuje tutéž kvalitu výchovného prostředí jako výraz domov, jímž označujeme místo, kde normálně v rodině vyrůstá dítě. Dětský domov, v němž je pod jednou střechou koncentrováno 48 dětí, není domovem, ale ústavním zařízením. Jeho zaměstnanci nejsou psychologickými rodiči, ale zaměstnanci, jejichž angažovanost na osudu dítěte je nevyhnutelně omezená institucionálními bariérami.²¹

Slova paní Věduny Bubleové, zakladatelky a ředitelky Střediska náhradní rodinné péče, rovněž tento názor podporují. V rozhovoru o chystané reformě²² péče o děti uvádí: „*Neexistuje jediný výzkum, z něhož by vyplývalo, že děti v ústavu jsou na tom lépe než děti, které projdou nějakým druhem pěstounské péče.*“²³

---

²¹ MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, str. 61

²² Novela zákona 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, vstoupila v platnost 1.1. 2013

²³ Edice Otevíráme (2011). *Cesta české dítěte do ústavu (a zpět)*. Praha: Nadace Terezy Maxové dětem, č.1, str. 31

Historie a současnost SOS vesniček ve světě

Sdružení SOS dětských vesniček je nezisková, nevládní, nepolitická a nenáboženská organizace, která se snaží pomáhat dětem ohroženým ztrátou rodičovské péče nebo dětem, které již rodičovskou péči ztratily.

První SOS dětská vesnička byla založena Hermannem Gmeinerem v roce 1949 v rakouském Imstu, jako pomoc sirotkům, kteří přišli o rodiče během druhé světové války. Neblahým pozůstatkem druhé světové války bylo tedy mnoho dětí trpících ztrátou domova a bezpečí a zároveň mnoho ovdovělých žen, které těmto dětem mohly poskytnout potřebnou péči. „Vysoko nad silnicí, na okraji typického alpského městečka, stojí patnáct rodinných domků, nevelká správní budova a několik pomocných. V každém domku žije matka s devíti dětmi. Domky v Imstu jsou různé pojmenovány. První, který Hermann Gmeiner postavil, nese název Mír.“²⁴

V roce 1960 bylo založeno v Innsbrucku Mezinárodní Sdružení SOS dětských vesniček (SOS Kinderdorf International), které zastřešuje jednotlivá národní sdružení SOS vesniček. Hermann Gmeiner působil jako prezident této organizace až do roku 1985. Jeho nástupcem se stal pan Helmut Kutin, který od svých dvanácti let v SOS vesničce vyrůstal. Na tomto postu působí dodnes.

V průběhu druhé poloviny dvacátého století vznikaly SOS vesničky i v dalších částech světa a nyní působí ve 133 zemích. Pod SOS Kinderdorf International v současnosti spadá 518 SOS vesniček, 392 zařízení pro mladistvé a 607 center pro podporu rodiny a jejího fungování.²⁵ Organizace rovněž provozuje mateřské školy, školy Hermanna Gmeinaera a centra pro volný čas a krizová centra. V SOS vesničkách v současnosti vyrůstá přibližně 63 tisíc dětí a dospívajících.

SOS Kinderdorf International je jako nezisková organizace podporována dary od společností a individuálních dárců. Od roku 1995 je SOS Kinderdorf International členem a poradcem ekonomické a sociální rady OSN.

---

²⁴ Ročenka Sdružení přátel dětské vesničky (1972). *Gmeiner uskutečňuje svůj sen*. Praha: Novinář, duben.

²⁵ Údaje čerpány z Výroční zprávy SOS Kinderdorf International pro rok 2010/11

Historie a současnost SOS vesniček v České republice

Historie pěstounské péče u nás

Nyní bych chtěla krátce popsat historii pěstounské péče u nás. Podle V. Bubleové a Z. Matějčka lze za předchůdce placené pěstounské péče považovat instituci kojných, která byla součástí společnosti již ve starověkém Řecku a Římě, stejně jako později patřily kojné mezi služebnictvo panovnických dvorů a městského patriciátu v období středověku. V období osvícenství na konci 18. století dochází k zřizování nalezinců a placené kojné získávají status „pěstounů“.

V období první republiky se péčí o osiřelé a opuštěné děti zabývala Okresní péče o mládež, která měla i moc výkonnou. V roce 1931 spravovaly okresy 24 okresních sirotčinců, stát spravoval 60 dětských domovů, které však byly určeny k dočasnému pobytu dětí a jejich kapacita nepřesahovala 20 míst. Děti se po krátkém pobytu vracely buď do vlastních rodin, nebo pro ně byly vyhledány náhradní rodiny pěstounské, či adoptivní. Celý systém byl pečlivě propracovaný. Po druhé světové válce byly tzv. nalezince přejmenovány na Ústavy péče o děti a Okresní komise péče o mládež byly zrušeny. Pěstounská péče byla z ideologických důvodů ve všech formách (kromě formy příbuzenské) zrušena v roce 1950 a znovu obnovena až v roce 1973. Více se na dobové poměry zaměřím v následující kapitole pojednávající o historii SOS vesniček v České republice, neboť jejich vývoj je historickým vývojem pěstounské péče v Československu úzce spjat.

Historie SOS vesniček v České republice

V 60. letech se myšlenka SOS dětských vesniček dostala také do Československa. Systém socialistické výchovy, kromě příbuzenské pěstounské péče, pěstounskou péči nedovoloval. Děti byly umísťovány do různých typů zařízení dle věku a různě staří sourozenci tedy nemohli vyrůstat společně v jednom zařízení.

V roce 1961 prof. Zdeněk Matějček poukázal na psychickou deprivaci dětí vyrůstajících v ústavních zařízeních. U zrodu SOS dětských vesniček u nás stál rovněž profesor Jiří Dunovský a Josef Langmeier²⁶ a další, kteří usilovali o osvětu, propagaci a společenskou diskusi o problematice náhradní rodinné péče. Pan profesor Dunovský byl tehdy pracovníkem Ministerstva zdravotnictví a měl možnost sledovat v jednotlivých zemích Evropy, jakým směrem se náhradní rodinná péče ubírá. V dokumentu z cyklu „Zašlapané projekty“ uvedeném na ČT2 v roce 2009 mimo jiné uvádí: „*není možné, aby kojeneček žil trvale v ústavu bez jakékoliv škody, není možné, aby větší děti byly bez pomoci a bez záštity rodiny.*“²⁷ V rozhovoru, který byl vydán v roce 1973 v Ročence Sdružení přátel dětské vesničky v souvislosti s tím, jaké překážky bylo nutné v začátku překonat, říká: „*Překážek bylo*

²⁶ Prof. Zdeněk Matějček - světově uznávaný dětský psycholog, který se věnoval, spolu s neméně uznávaným kolegou, prof. Jiřím Langmeierem, mimo jiné, studiu vývoje dětí v ústavech a zejména následkům jejich psychického strádání. Prof. Jiří Dunovský – zakladatel sociální pediatrie, který svůj pracovní život zasvětil týraným a zneužívaným dětem.

²⁷ Dokument ČT2, „Zašlapané projekty“

*nesmírně mnoho... Bylo třeba vypracovat přesnou koncepci, obhájit ji na všech úrovních. Bylo třeba vypracovat statut Sdružení, organizační řád, bylo třeba přesvědčit celou řadu různých institucí a vyvrátit jejich námítky; bylo třeba odrazit všechny pokusy o zneužití celé myšlenky nejrůznějšími proudy, a těch v té době nebylo málo.*²⁸

Široká veřejnost se díky jejich iniciativě začala o problematiku náhradní rodinné péče zajímat. Prof. Zdeněk Matějček inicioval vznik nejen odborných studií, ale rovněž dokumentů, které zobrazovaly podmínky institucionální výchovy a její důsledky patrné v chování dětí vyrůstajících v ústavech. V roce 1963 byl uveden dokument „Děti bez lásky“. Ke změně napomohlo schválení zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, který umožňoval pěstounskou péči.

Na podzim roku 1967 přijel do Československa na pozvání Čs. Pediatrické společnosti pan Hermann Gmeiner. Systém náhradní péče o děti jím představený nadchl odbornou a posléze i laickou veřejnost.

Roku 1968, v ovzduší ohlašujícím novou naději, bylo založeno české Sdružení dětských SOS vesniček a první dárci – manželé Semerádovi z Prahy 4 – věnovali na konto 777 SOS dětských vesniček 500 Kčs. Vznikl televizní pořad „Volá konto 777“, který informoval o aktuálním dění v rámci SOS dětských vesniček. Jak ve své práci uvádí Jana Grossmanová: *„Zdeněk Matějček vybudoval tým specialistů – pediatrů, psychologů, psychiatrů. Spolu s architekty, právníky a ostatními nadšenci zdarma a ve svém volném čase připravili celý projekt. Díky paní Svobodové, manželce tehdejšího prezidenta, získalo Sdružení skromné prostory na atraktivní adrese: Praha – Hrad.“* A dále uvádí: *„Díky propracovanému systému výběru matek prošlo z několika set uchazeček 22 žen vstupním kurzem. Pro vesničku bylo připraveno 13 matek. V první vesničce bylo z 12 matek 9 věřících. V tehdejší režimu nesměly vodit své děti do kostela, mít Bibli, byt v soukromém pokoji, bylo riskantní. Ačkoliv byly zejména katolické ženy sledovány, aby se nestaly „prodlouženou rukou církve“, jejich osobní víra a statečnost, morální hodnoty a láska, smysl pro pravdu, odpuštění, štedrost a pokoru jim pomohly překonat náročné životní situace.“*²⁹

Roku 1969 byla zahájena výstavba SOS dětské vesničky Doubí, Karlovy Vary a na kontě 777 se sešlo přes 28 milionů Kčs ze sbírek a darů občanů. Profesor Matějček uvádí, jak v této první vesničce vyšetřoval opožděného patnáctiměsíčního chlapce, který přišel do rodiny, kde už byly čtyři starší děti, které vyšetření přihlížely. Po dvou měsících přijel do vesničky opět a nejstarší chlapec z rodiny na něj volal, aby se hned přišel podívat k nim, aby viděl, co malého sourozence všechno naučily. *„Sourozenecké vztahy tu mají nesmírný význam. A uvědomujete si to tady zpravidla naléhavěji než v rodinách tzv. normálních.“* uvádí prof. Matějček.³⁰

---

²⁸ Rok s vesničkami (1973). *Ročenka Sdružení přátel dětské vesničky*. Praha: Novinář

²⁹ GROSSMANOVÁ, Jana (2009). *Vztahové zázemí dětí v zařízeních pro výkon pěstounské péče typu SOS dětské vesničky*. Diplomová práce, Katedra sociální práce, FF UK, str. 16

³⁰ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, str. 13

Vznik SOS vesniček byl ve své době přelomem, neboť děti do té doby měly jen dvě možnosti – buď adopce, nebo ústav. SOS vesničky tedy prolomily cesty pěstounské péči ve zvláštních zařízeních a poté i pěstounské péči individuální a rozšířila se tedy tak nabídka možností péče o děti, které nebyly vhodné k adopci.

V roce 1970 byla zahájena výstavba SOS dětské vesničky ve Chvalčově (činnost zahájena roku 1973) a roku 1972 SOS dětské vesničky v Brně – Medlánkách, ta však na příchod pěstounských rodin musela čekat dlouhých 30 let.

Roku 1974 byly SOS vesničky převedeny pod pravomoc státu. V dokumentu ČT2 profesor Dunovský rovněž říká: *„Jak se obrátila doba a situace, tak se obrátil i postoj k nám a začali nás tedy rušit s tím, že nejsme socialistická organizace.“* Panu profesovi Matějčkovi a panu profesorovi Dunovskému byly návštěvy vesniček zakázány. Pan Dunovský rovněž musel odejít z Ministerstva zdravotnictví. Vesničky byly brány jako pozůstatek změny kurzu roku 1968, který je nutné překonat a vrátit se k původní kolektivní výchově. Grossmanová ve své práci uvádí: *„Tehdejší úřady se nezajímaly o opuštěné děti, ale o konto 777. Díky soustavnému nárůstu peněžitých darů muselo Sdružení opakovaně vyvracet podezření z financování ze zahraničí. Již od roku 1972 je ústředí Sdružení přestěhováno z Hradu do Nuslí, písemnosti ze zlikvidovaného pracoviště byly předány do skladu Ministerstva práce a sociálních věcí.“³¹*

V roce 1975 byla ustavena likvidační komise, která ukončila činnost Sdružení. Státu byl v roce 1976 odevzdán movitý i nemovitý majetek uvedený níže:

- ❖ SOS dětská vesnička v Doubí v hodnotě 18,3 mil. Kčs
- ❖ SOS dětská vesnička ve Chvalčově v hodnotě 17,1 mil. Kčs
- ❖ rozestavěná SOS dětská vesnička v Brně – Medlánkách (inženýrské sítě) v hodnotě 7 mil. Kčs
- ❖ věcný majetek Sdružení v hodnotě 0.2 mil Kčs
- ❖ úspory na darovaných vkladních knížkách, nepřevzatá dědictví apod. v hodnotě 0.3 mil. Kčs
- ❖ prostředky z konta Sdružení ve výši 11 mil. Kč

Informace o SOS dětských vesničkách byly ve sdělovacích prostředcích potlačovány, vesničky v Doubí i Chvalčově fungovaly jen díky vlastní činnosti a péči matek-pěstounek. Ty byly nechány bez předchozí pomoci a podpory a byly odkázány jen samy na sebe. Po revoluci v roce 1989 byla činnost Sdružení SOS dětských vesniček obnovena. Už 1. prosince 1989 se sešla většina pracovníků bývalého Sdružení a dohodla se, že obnoví činnost organizace. Profesor Jiří Dunovský ve vydaném Bulletinu v roce 1990 uvádí: *„A tak jsem mohl po mnoha letech „oficiálně“ navštívit vesničku v Doubí,*

---

³¹ GROSSMANOVÁ, Jana (2009). *Vztahové zázemí dětí v zařízeních pro výkon pěstounské péče typu SOS dětské vesničky*. Diplomová práce, Katedra sociální práce, FF UK, str. 16

*abych maminkám sdělil radostnou novinu o založení Sdružení přátel dětských vesniček a o návratu k původní koncepci i způsobu práce.*³²

18. ledna 1990 se konala v Praze první tisková konference přípravného výboru Sdružení přátel dětských vesniček. Zúčastnilo se jí přes 30 novinářů z hlavních sdělovacích prostředků. Na konferenci informovali novináře a odpovídali na jejich dotazy tito členové přípravného výboru: prof. MUDr. Jiří Dunovský, DrSc. doc. MUDr. Jan Klíma, CSc., paní Dagmar Brůžová, ing. Zd. Valouchová a další.³³ Poněkud paradoxní se zdá výňatek z tisku Rudého práva, který k této konferenci vyšel: „Sdružení, které ve spolupráci s odborníky a nejširší veřejností postavilo a koncem šedesátých let uvedlo do provozu dvě vesničky pro opuštěné děti, o něž pečují matky-pěstounky, bylo v roce 1975 donuceno zastavit svoji činnost. Ukázalo se však, že tato forma náhradní rodinné péče patří u nás i v zahraničí k nejlepším.“³⁴ Z dokumentu na ČT2: „*Po revoluci získalo sdružení zpět zabavený nemovitý majetek, tedy vesničky, avšak zabavených 10 milionů korun se „ztratilo.“* Díky podpoře Václava Havla a jeho ženy Olgy se Sdružení v roce 1990 vrátilo zpět na Hrad. Roku 1991 byla navracena SOS dětská vesnička v Doubí, 1992 dětská vesnička ve Chvalčově. V roce 1993 byla zahájena činnost SOS domova mládeže v Karlových Varech – a Sdružení bylo přijato za řádného člena mezinárodní organizace SOS-Kinderdorf International. Vesničky potřebovaly rozsáhlé opravy a objekty musely projít rekonstrukcí. Roku 1997 začaly fungovat první dva domy SOS dětské vesničky v Brně – Medlánkách, zatím jako centra pro školení nových maminek/pěstounek a roku 1998 byla částečně zrekonstruována a plně obsazena novými rodinami SOS dětská vesnička ve Chvalčově. V roce 1999 zahájila svou činnost Komunita mládeže (bývalý SOS domov mládeže) s novou koncepcí a sídlem v Karlových Varech, pro dospívající a dospělé z SOS dětské vesničky Doubí, která prošla roku 2000/2001 generální rekonstrukcí.

SOS vesničky při svém působení zažily i negativní okamžiky. Roku 2003 byla v Brně otevřena komunita mládeže pro dospívající (15 – 21 let) vyrůstající v SOS vesničce Chvalčov. Komunita mládeže se stala novým prvkem systému péče o SOS děti. Péči o děti přebírali pedagogičtí pracovníci, ale matky-pěstounky za ně byly i nadále zodpovědné. Ty, které s touto novou koncepcí nesouhlasily, byly Sdružením vyzvány k opuštění SOS dětských vesniček. SOS vesnička v Doubí u Karlových Varů byla v roce 2005 využívána i jako školicí centrum pro mezinárodní organizaci SOS dětských vesniček a v roce 2006 dokonce na čas uzavřena pro nedostatek matek-pěstounek. V roce 2007 byla její činnost obnovena.

Na konci roku 2012 byla otevřena Komunita mládeže pro SOS dětskou vesničku Brno-Medlánky. Jak již bylo uvedeno výše, toto výchovné Sdružení navazuje na pěstounskou péči a zaměřuje se na přípravu mladých lidí na budoucí povolání, či získávání praktických zkušeností potřebných pro samostatný život. 15. ledna 2013 byl ředitelem Sdružení SOS dětských vesniček jmenován pan Petr

³² DUNOVSKÝ, Jiří (1990). *Začínáme znovu*. Bulletin Sdružení přátel dětských vesniček, č. 1, str. 2

³³ Bulletin Vesničky SOS (1990), Sdružení přátel dětských vesniček, č. 1, str. 15.

³⁴ Tamt. str. 16

Lužný. V letech 2011-12 byla ředitelkou sdružení paní Gabriela Bártíková, před ní pak paní Květuše Paichlová, která na této pozici působila od roku 2007.

SOS vesničky – základní vize a systém fungování

„Podle mého názoru není na světě nic důležitějšího než péče o dítě.“ Hermann Gmeiner

Základní vize SOS vesniček je následující: *„Každé dítě je součástí rodiny a vyrůstá v lásce, respektu a bezpečí.“*

Sdružení SOS dětských vesniček je nezávislá nevládní organizace, která pomáhá dětem ohroženým ztrátou rodičovské péče nebo dětem, které již rodičovskou péči ztratily. Od roku 1993 je Sdružení SOS dětských vesniček řádným členem respektované mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International, která celosvětově zastřešuje činnost jednotlivých národních sdružení SOS dětských vesniček. SOS dětské vesničky respektují různá náboženství i kultury a působí ve více než 130 zemích a komunitách, kde posláním může přispět k rozvoji.³⁵

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která vešla v platnost v lednu roku 2013, přinesla změnu i pro SOS dětské vesničky. Tato novela sice ruší tzv. zařízení pro výkon pěstounské péče, mezi něž Sdružení SOS dětských vesniček patřilo, ale činnost Sdružení tím není ohrožena. Dohoda o výkonu pěstounské péče v zařízení pro výkon pěstounské péče může být na základě dohody pěstouna a zřizovatele zařízení pro výkon pěstounské péče změněna na dohodu o výkonu pěstounské péče, kterou vyžaduje novela zákona. Sdružení může v závislosti na této novele dále rozšiřovat svou působnost a nabídnout rovněž své odborné služby a podporu i pěstounům mimo SOS vesničku.

SOS vesničky fungují na základě čtyř zásad, které jim dal do vínku jejich zakladatel, Rakušan Dr. Hermann Gmeiner. Níže uvedené informace jsou čerpány z internetových stránek Sdružení SOS dětských vesniček a dokumentů prezentující Sdružení veřejnosti.

1. MATKA – každé dítě má pečujícího rodiče

SOS matka-pěstounka vytváří úzký vztah s každým dítětem svěřeným do její péče a poskytuje mu bezpečí, lásku a stabilitu, kterou potřebuje. Jako profesionální pečovatelka o dítě ovlivňuje směr vývoje dítěte a samostatně řídí chod domácnosti. Uznává a respektuje původní rodinu každého dítěte, jeho kulturní kořeny a vyznání.

2. Bratři a sestry – rodinné vazby se přirozeně rozvíjejí

Děvčata a chlapci různého věku žijí společně jako bratři a sestry, pokrevní bratři a sestry jsou vždy umístěni v jedné SOS rodině. Tyto děti spolu se svou SOS matkou-pěstounkou vytvářejí emocionální vazby, které přetrvávají po celý život.

---

³⁵ Internetové stránky Sdružení SOS dětských vesniček www.sos-vesnicky.cz

3. Dům – každá rodina vytváří vlastní domov

Dům je domovem rodiny se svou vlastní atmosférou, rytmem a běžnou rutinou. Pod jeho střešou děti zažívají opravdový pocit bezpečí a sounáležitosti. Děti vyrůstají a učí se společně, dělí se o zodpovědnost, radost i trápení každodenního života.

4. Vesnička – SOS rodina je součástí společnosti

SOS rodiny žijí společně a vytvářejí podpůrné prostředí vesničky, kde si děti mohou bezpečně hrát a navazovat přátelství. Rodiny se podílejí o zkušenosti a nabízejí si vzájemnou pomoc. Žijí také jako integrovaní a participující členové okolní obce. Prostřednictvím své rodiny, vesničky a obce se každé dítě učí aktivní účasti na životě společnosti.

Každá vesnička je vedena ředitelem/kou a je zde přítomný pomocný personál – tzv. tety a asistentky SOS rodiny, které podporují SOS matky-pěstounky a zastupují je např. v případě dovolené, vychovatelé, psychologové, sociální pracovníci a administrativní personál (správce, účetní, sekretářka).

Podpora Sdružení matky-pěstounky je tedy trojího druhu:

- 1) materiální – SOS matka-pěstounka „získává“ pro děti a sebe k užívání vybavený dům, Sdružení hradí náklady na jeho provoz – plyn, elektřinu, opravy.
- 2) finanční – matka-pěstounka dostává od Sdružení plat/finanční odměnu ve výši 17 500 – 24 000 Kč a rovněž dostává státní sociální dávky podle počtu osvojených dětí. Sdružení rovněž hradí většinu nákladů na energie, opravy, jízdné apod. SOS matka-pěstounka však vede jednoduchou účetní knihu, hospodaří s rozpočtem rodiny³⁶
- 3) odborná - Sdružení poskytuje SOS matce-pěstounce odbornou pomoc – ve vesničce je přítomen podpůrný tým – pedagog, psycholog, teta/tety, správce.

Sdružení rovněž SOS matkám-pěstounkám poskytuje administrativní pomoc a koordinuje případnou spolupráci a styk dětí s jejich biologickými rodiči.

Standardy SOS dětských vesniček

Standardy SOS dětských vesniček a jejich stručná charakteristika.

1. SOS model náhradní rodinné péče o dítě vymezuje rámec naší práce

---

³⁶ Od 1.1. 2013, kdy vešla v platnost novela zákona o sociálně-právní ochraně (3591/1999 Sb.) dětí již uvedná informace neplatí. Matky-pěstounky dostávají tzv. odměnu pěstouna stejně, jako ostatní pěstouni, kteří nemají se Sdružením SOS dětských vesniček uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. Pokud chce pěstounka vykonávat pěstounskou péči v SOS dětské vesničce, získá od Sdružení SOS dětských vesniček navíc k dispozici rodinný dům. Zde pěstounka s dětmi pobývá na základě smlouvy o užívání domu, neplatí zde nájem, pouze se podílí na nákladech na dům poměrnou částí. Původní finanční podporu matek-pěstounek jsem se rozhodla ponechat, neboť před schválením novely se jednalo o vysokou finanční podporu.

Děti mají příležitost vyrůstat v láskyplném a bezpečném rodinném prostředí a dostávají možnost navazovat dlouhodobé vztahy. SOS matka-pěstounka je ústřední postavou rodiny a v příznivé rodinné atmosféře si děti osvojují zásady soužití a získávají pocit spoluzodpovědnosti. Matka-pěstounka je profesionálně podporována ředitelem vesničky a ostatním pomocným personálem tak, aby potřeby dětí byly dostatečně uspokojovány a byla respektována jejich práva.

2. SOS matka-pěstounka vede SOS rodinu

Dlouhodobý a stabilní vztah mezi SOS matkou-pěstounkou a dětmi, které jí jsou svěřeny do péče, je jádrem modelu péče o dítě v SOS rodině.

„Musíme učinit profesi matky-pěstounky v SOS dětské vesničce atraktivní jak v intelektuálním, tak i v duchovním smyslu. Tím musíme vytvořit novou moderní ženskou profesi podobnou profesi zdravotní sestry nebo sociální pracovnice.“ Hermann Gmeiner

3. Děti jsou umístěny v SOS rodině, kde jsou jejich potřeby nejlépe uspokojovány

Standardem Sdružení je, že do vesničky jsou umístěny pouze ty děti, které mají z takové péče největší užitek, potřebují dlouhodobé náhradní rodinné prostředí a neexistuje pro ně jiná, vhodnější péče. Každé dítě a jeho předchozí situace je před přijetím pečlivě posouzeno a je mu vyhledána ta nejvhodnější SOS rodina.

4. Rozvoj dítěte je aktivně podporován

Každé dítě má možnosti individuálního rozvoje, které jsou šité na míru jeho potřebám a schopnostem.

Při osobním rozhovoru paní Lucie T. Šultesová, koordinátora SOS matek-pěstounek, mimo jiné uvedla: *„Každé dítě má na míru tzv. IPRO – individuální plán rozvoje, který se každoročně upravuje na základě dosažených výsledků dítěte.“*

5. Programy péče o mládež nabízejí možnosti samostatného rozvoje

Součástí každé SOS vesničky jsou programy péče o mládež, které nabízejí možnosti vzdělávání a růstu a připravují je na samostatný život.

6. Každá rodina žije jako součást obce

Jak SOS vesnička, tak každá SOS rodina je, nebo by alespoň měla být, integrovanou součástí obce, v níž žije, a podílí se na jejím životě. Děti chodí v obci do školy, vyhledávají tam zdravotní péči a další sociální služby.

T. Šultesová při rozhovoru rovněž uvedla: *„SOS rodina by měla být co nejvíce otevřená – děti chodí do běžné školy, hrají si na společných hřištích, chodí nakupovat do obchodu a usilujeme o co největší využívání externích služeb.“*

O co největší otevřenost vesničky vůči okolí usiloval i zakladatel SOS vesniček, pan Hermann Gmeiner: „SOS dětská vesnička musí v každém ohledu zapadat do okolního prostředí. Měli bychom se, pokud možno, vyhnout každému náznaku abnormální situace, i kdyby to mělo přinést jisté nevýhody. Protože čím jsou podmínky, ve kterých dítě vyrůstá, normálnější, tím lépe pro jeho vývoj. Zanedbané dítě má jedno velké přání: být jako ostatní děti.“

7. S finančními prostředky a majetkem nakládáme zodpovědně

Administrativní systémy zajišťují zodpovědné nakládání s majetkem organizace a finančními prostředky od dárců. SOS matka-pěstounka odpovídá za obdržené finanční prostředky, vede záznamy o výdajích a rovněž děti svěřené do péče učí finanční zodpovědnosti.

8. Plánování a hodnocení zajišťuje kvalitní prostředí péče o dítě

Každým rokem je připravován plán vesničky, který vychází z interního hodnocení jednotlivých oblastí jejího rozvoje. Na plánování se aktivně účastní všichni zaměstnanci tak, aby v plánech byly zohledněny všechny aspekty vesničky a s ní spojených zařízení. Ročně se konají dvě plánovací schůze a ředitel vesničky dvakrát ročně zpracovává zprávu o činnosti vesničky.

9. Podporujeme vzdělávání a rozvoj zaměstnanců

Sdružení usiluje o individuální rozvoj a neustálé vzdělávání svých zaměstnanců.

10. Ředitel vesničky řídí SOS dětskou vesničku

Ředitel vesničky je služebně nejvýše postaveným pracovníkem v rámci vesničky. Zajišťuje, aby byly SOS rodinám poskytovány pomocné služby, řídí podpůrný tým a podporuje profesní rozvoj SOS matek-pěstounek.

Výše uvedené standardy Sdružení SOS vesniček vytváří rámec jeho činnosti. Sdružení má jasně definované povinnosti jednotlivých osob v rámci SOS vesniček a jasné směrnice, o jejichž naplňování usiluje.

SOS matka-pěstounka

SOS matka-pěstounka je hlavou SOS rodiny a je přímo zodpovědná za péči a vývoj každého dítěte, které je svěřeno do její péče. SOS matka-pěstounka je přímo zodpovědná řediteli vesničky. Ten ji podporuje a společně pracují v atmosféře otevřenosti a vzájemné důvěry. SOS matky-pěstounky si pomáhají a navzájem se podporují. Volí ze svého středu SOS matku-pěstounku jako svou zástupkyni, která je pak reprezentuje vůči Sdružení SOS dětských vesniček.

Klíčové povinnosti:

- ❖ Vytvářet domov
- ❖ Vést SOS rodinu

- ❖ Zajišťovat blaho dítěte svým rodičovstvím
- ❖ Rozvíjet své vlastní tělesné a duševní blaho
- ❖ Vykonávat úkoly spojené s chodem domácnosti
- ❖ Vést děti k zodpovědnosti
- ❖ Podílet se na životě obce a zapojovat se do něj

Sdružení hledá matky-pěstounky v rámci celostátní kampaně. Kritéria pro SOS matku-pěstounku jsou jasně definována. Jak je uvedeno v informační brožuře Sdružení, mělo by jít o ženu ve věkovém rozmezí 25 – 45 let, svobodnou, rozvedenou či ovdovělou, bezdětnou či se staršími samostatnými dětmi (věk vlastního dítěte minimálně 12 let). Měla by mít nejméně výuční list, dobrou fyzickou i psychickou kondici a být morálně bezúhonná. Rovněž by měla být připravená na fakt, že bude žít v SOS vesničce a přijmout dlouhodobý závazek vychovat alespoň jednu generaci dětí (tzn. závazek na 10 – 15 let). Měla by být ochotná rozšiřovat a rozvíjet své profesní znalosti a schopnosti, být připravená na mateřství, flexibilní, odolná vůči stresu, schopná vytvářet pozitivní vztahy, mít nadhled a smysl pro humor. SOS vesničky nepřijímají pouze ženy, ale rovněž manželské páry s vlastními či přijatými dětmi, případně bezdětné, které by chtěly rozšířit svou rodinu. Požadavky na ně jsou řešeny individuálně, nicméně proces výběru a přípravy je podobný jako příprava samotných žen. V současnosti ani v jedné vesničce pár není.

Z rozhovoru s Lucií T. Šultesovou³⁷ jsem se rovněž dozvěděla, že procedura výběru matek-pěstounek se v průběhu fungování Sdružení SOS několikrát změnila, cíl však zůstává stejný – snaha o nalezení co nejlepší kandidátky. Kandidátky se mohou hlásit po celý rok. Z přijatých žádostí je jich cca 50% vyřazeno hned v počátku, neboť přihlášené kandidátky nesplňují některé, nebo několik z výše uvedených kritérií. Poté následuje osobní schůzka a rozhovor. V případě stálého oboustranného zájmu následuje psychologická diagnostika (motivace kandidátky a rozbor jejího charakteru). Uspěje-li kandidátka i v tomto „kole“ následuje kurz – 4 bloky po 3 dnech, které kandidátce poskytnou teoretickou přípravu a poté je kandidátka „zaměstnána“ na půl roku jako teta/osobní asistentka ve vesničce. Až po půlroční „zkušební lhůtě“ a v případě oboustranné spokojenosti a zájmu je s kandidátkou sepsána dohoda o výkonu pěstounské péče.

Jak v rozhovoru uvedla Lucie T. Šultesová: *„Výběr není snadný a „úmrtnost“ v rámci výběrového procesu je velká. Minulý rok (2011) Sdružení obdrželo cca 100 žádostí. 40 kandidátek se dostalo k osobnímu rozhovoru, 12 na diagnostiku, v níž prošly 4. Tři kandidátky se zařadily jako tety do SOS vesničky a nakonec jen dvě podepsaly se Sdružením dohodu a staly se SOS matkou-pěstounkou.“* V minulosti matky-pěstounky se sdružením uzavíraly smlouvu³⁸, to ovšem neznamená, že nemohou vesničku i s dětmi opustit. V roce 2010 odešly z vesniček dvě matky-pěstounky a v roce 2011 tři SOS matky-pěstounky.

³⁷ Paní Lucie Šultesová pro Sdružení SOS dětských vesniček v současnosti již nepracuje, na její pozici ji nahradila paní Jindra Šalátová.

³⁸ Nyní nahrazena dohodou o výkonu pěstounské péče

Počty matek-pěstounek a dětí v SOS vesničkách k 31. lednu 2012

	Věk	Počet dětí v péči	V SOS od roku	Dosažené vzdělání	Rozvedená / vdova / svobodná	Děti vlastní nezávislé ANO/NE	Děti vlastní závislé vyrůstající v SOS ANO/NE
DV Chvalčov	46	5	2009	ÚSO	rozvedená	ANO	NE
	39	4	2007	SO	svobodná	NE	NE
	39	5	2008	SOU	svobodná	NE	NE
	48	4	1995	SOU	svobodná	NE	ANO
	53	7	2001	ÚSO	svobodná	NE	NE
DV Brno	38	6	2004	SOŠ	svobodná	NE	NE
	50	7	2004	SŠ	svobodná	NE	NE
	45	4	2003	SOŠ	svobodná	NE	NE
	46	3	2003	SOŠ	svobodná	NE	NE
	41	5	2003	SOU	svobodná	NE	NE
	36	2	2004	SOŠ	svobodná	NE	NE
	40	5	2004	vyučena	svobodná	NE	NE
	43	4	2005	vyučena	svobodná	NE	NE
	46	6	2005	SŠ	svobodná	NE	NE
	39	4	2005	VŠ	svobodná	NE	NE
DV Doubí	47	6	2005	SOU	rozvedená	ANO	NE
	51	2	1998	VŠ	svobodná	NE	NE
	57	1	1992	VŠ	svobodná	NE	NE
	47	5	2008	VŠ	vdova	ANO	NE
	47	2	2007	VŠ	svobodná	NE	NE

SOS rodin – 20

Počet dětí v péči – 81

Průměrný počet dětí na jednu pěstounku – 4.05

Nejvyšší počet dětí na jednu pěstounku – 7, Nejnižší počet dětí na jednu pěstounku – 1

Počty matek-pěstounek a dětí v SOS vesničkách k 11. březnu 2013

	Věk	Počet dětí v péči	V SOS od roku	Dosažené vzdělání	Rozvedená / vdova / svobodná	Děti vlastní nezávislé ANO/NE	Děti vlastní závislé vyrůstající v SOS ANO/NE
DV Chvalčov	45	4	2011	VŠ (bc.)	rozvedená	ANO	NE
	47	5	2009	ÚSO i vyuč.	rozvedená	NE	NE
	49	4	1997	ÚSO	svobodná	NE	ANO
	40	5	2012	ÚSO	rozvedená	ANO	NE
	54	6	2001	ÚSO	svobodná	NE	NE
	40	4	2007	ÚSO	svobodná	NE	NE
DV Brno	39	6	2004	ÚSO	svobodná	NE	NE
	44	4	2005	ÚSV	svobodná	NE	NE
	37	2	2003	ÚSO	svobodná	NE	NE
	47	4	1999	VŠ (bc.)	svobodná	NE	NE
	42	5	2003	ÚSO i vyuč.	svobodná	NE	NE
	47	3	2003	ÚSO	svobodná	NE	NE
	51	6	2004	ÚSV	svobodná	NE	NE
	46	4	2001	ÚSO	svobodná	NE	NE
	51	5	2007	ÚSO	rozvedená	ANO	NE
	41	5	2003	ÚSO	svobodná	NE	NE
	40	4	2005	VŠ	svobodná	NE	NE
DV Doubí	39	2	2007	VOV	rozvedená	NE	NE
	58	1	1992	VŠ	svobodná	NE	NE
	52	2	1995	VŠ	svobodná	NE	NE

SOS rodin – 20

Počet dětí v péči – 87

Průměrný počet dětí na jednu pěstounku – 4.35

Nejvyšší počet dětí na jednu pěstounku – 6, Nejnižší počet dětí na jednu pěstounku – 1

Vymezení výzkumného problému

Na sklonku 40. let nemohl Herman Gmeiner, zakladatel SOS dětských vesniček, předvídat fakt, že o několik desetiletí později nebudou rodiny bez otce žádnou zvláštností.

Hlavní pojmy

Gender – soubor charakteristik a zájmů, které daná společnost v určitém období přisuzuje ženám nebo mužům (Janošová)

Identita – prožívání a uvědomování si sebe samého, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních

Genderová identita – postupné, výchovově předávané pojetí sebe samého jako muže a ženy; jedinec se může ztotožňovat se svým biologickým pohlavím, nemusí však nutně přebírat všechny role s daným pohlavím spojené, jež mu daná společnost předepisuje; pohlavní identita se utváří v průběhu socializace, asi od 2-3 let, kdy si dítě uvědomuje příslušnost ke svému pohlaví a projevuje se v souladu s ním; tj. přejímá odpovídající chování, oblékání, hračky a hry, vyjadřování; ke stabilizaci dochází zhruba ve věku 7 let, kdy se také výrazně oddělují dětské skupiny podle pohlaví; k dozrávání pohlavní identity dochází ve středním školním věku; tato identita však nepodmiňuje genderové chování zcela a vždy, jedinci se mohou v různých situacích chovat podle modelů chování obou pohlaví

Vzor – osoba, objekt napodobování a ztotožňování se³⁹

Rodiče poskytují svému dítěti v průběhu přirozených společenských aktivit ničím nezastupitelný komplementární model chování dvou pohlavních pólů zastoupených v přírodě. Je třeba, aby dítě každodenně a nenásilně vnímalo své rodiče, jak si spolu povídají, a slyšelo odlišnou intonaci hádky a smířování. Aby později vnímalo, že matka volí odlišné strategie usmířování než otec. Aby si postupně začalo formovat představu svého vlastního pohlaví a příslušnosti k určitému chování vázanému na pohlavní specifika, jež mu každodenně předvádí svým chováním jeden z rodičů a poskytuje mu možnost korekce jeho vlastního chování.⁴⁰

Současná situace v mnoha rodinách je však taková, že otec tráví většinu dne, někdy i týdne, v zaměstnání a doma především odpočívá. Pro děti se stává spíše „sváteční autoritou“, ale nemají představu o jeho denních aktivitách. Matka se naopak stává tou, která řídí domácnost a je nucena řešit i takové problémy, které jsou tradiční, většinou společností považovány za doménu mužů. Žena tedy zastává roli matky, ale je nucena suplovat i roli otce/muže. Děti jsou při tomto jejím počínání přítomny.⁴¹

³⁹ HARTL, Pavel, HARTLOVÁ Helena (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, str. 212

⁴⁰ ŠULOVÁ, Lenka (2010). *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Nakladatelství Karolinum, str. 136

⁴¹ JANOŠOVÁ, Pavlína (2008). *Dívčí a chlapecká identita, vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing, a.s., str. 20

Rovněž je nutno uvést, že i další socializace/výchova dětí probíhá v institucích, kde je převaha žen – jesle, mateřské školy, základní a střední školy – všechny tyto instituce jsou „doménou“ žen. Poměr mužů a žen mezi pedagogy je nepříznivý, protože 80 – 90% učitelů jsou ženy. Ve školním roce 1994/1995 učilo na základních školách v ČR 83% žen, ve školních družinách pracovalo v roce 1987 99% žen.⁴²

Otcové jsou pro své syny obvykle nejbližším vzorem mužského chování vůči ženám. Způsob jednání, míra respektu a citové otevřenosti, který otec projevuje matce, je pro chlapce základním modelem partnerského vztahu.

Dcery se identifikují především se svými matkami v otázce budoucího ženského sebevědomí, spokojenosti s ženskou rolí a v sexuální oblasti však patrně hraje v dětství větší roli postava otce. Prožitek vlastní ženskosti se u dcer primárně vytváří na základě postoje otce vůči ženám, ale také na základě jeho vztahu k dceři.⁴³

K předávání genderových stereotypů rovněž přispívá televize, filmy, literatura a ostatní masmédiá.

Nutno předpokládat, že na vývoj dívčí a chlapecké identity mívají často značný vliv také další příbuzní, především prarodiče, případně tety a strýcové či blízcí rodinní přátelé. Vzhledem k tomu, že se jedná o vedlejší specifické vlivy, jejich výzkum by patrně musel probíhat formou retrospektivních výpovědí než přímým pozorováním. Studie tohoto druhu však chybí.

Podle některých výzkumů vede nepřítomnost otce u chlapců předškolního věku ve srovnání s ostatními chlapci k nižší agresivitě a k menší oblibě chlapeckých fyzických her. Tito chlapci se však zároveň nechovali nijak zženštile, ale spíše inklinovali k neutrálním projevům a zájmům. Na míru maskulinity chlapců vyrůstajících bez otce má velký vliv postoj matky k projevům mužskosti – jde o to, zda je ve výchově syna spíše podporuje nebo potlačuje. Matky často zprostředkovávají synům větší spektrum hraček než pouze hračky typicky chlapecké. Bývají k nim také více ochranné, zatímco v úplných rodinách tyto mateřské tendence většinou kompenzují otcové podporou větší nezávislosti synů. U chlapců, kteří vyrůstali bez otce, se tedy častěji – ve srovnání s chlapci vyrůstajícími v úplných rodinách – objevuje jak (1) slabší vyhraněnost v maskulinních zájmech a obliba činností rodově neutrálních, tak i (2) přehnaně maskulinní chování, tzv. kompenzační maskulinita, která zřejmě vyvažuje jejich nejistotu.

Vliv nepřítomnosti otce na vývoj ženské role dcer nebyl předmětem takového zájmu, ale zdá se, že také u nich vede tato rodinná situace k širšímu repertoáru vlastností, které překračují teritorium typického ženství. Přímý model takové ženy mají dívky k dispozici vlastně již v matce.⁴⁴

---

⁴² JANOŠOVÁ, Pavlína (2008). *Dívčí a chlapecká identita, vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing, a.s. str. 150

⁴³ Tamt. str. 182

⁴⁴ Tamt. str. 186-187

Nepřítomnost jednoho z rodičů v rodině je pravděpodobně i rizikovým faktorem pro možné delikventní chování. „V rodině s delikventně se chovajícím dítětem chybí většinou otec, a to vinou rozvodu nebo kvůli tomu, že s matkou nikdy nezačal žít. Chlapec pak postrádá vzor, s nímž by se mohl identifikovat, děvče postrádá model mužského chování, děti obojího pohlaví postrádají druhý specifický zdroj opory a druhou autoritu.“⁴⁵

Lubomír Kukla a Jana Balharová v kapitole věnující se pohlavnímu vývoji dětí pak uvádí: „Zdá se, že přítomnost přirozených otců chrání dívky před časnou pubertou. Čím více času s dětmi doma stráví a čím mají k dcerám vřelejší vztah, tím později přicházejí jejich dcery do puberty. Jestliže je vztah s otcem chladný nebo otec úplně chybí, puberta přichází brzy. Nejdůležitějším obdobím pro otcův efekt se zdá být podle řady prací právě prvních pět let života dívky, přičemž více urychluje dospívání přítomnost jiného otce než nepřítomnost biologického otce. Provedené výzkumy potvrdily, že časná těhotenství nemusí být jen náhodným selháním na začátku sexuálního života, ale mohou souviset s dětstvím dívek a jejich rodinným zázemím, zvláště s nedosatatečně plněnou rolí otce (případně i matky). Dívky častěji neudávaly otce mezi osobami, které je vychovávaly.“⁴⁶

Nepřítomnost otce v rodině pravděpodobně není sama o sobě skutečností, která by nevyhnutelně vedla k potížím s osvojováním rodové role dítěte. Spíše ji lze považovat za faktor, který její vývoj modifikuje a faktorem rizikovým se může stát v kombinaci s dalšími nepříznivými vlivy.⁴⁷

Podobného názoru je i Irena Sobotková, která v knize Psychologie rodiny k tomuto tématu uvádí: „Tradiční předpoklad, že děti potřebují otce, aby se vyvíjely normálně, začal být vědecky ověřován až poté, co začal narůstat počet rodin s jedním rodičem (obvykle s matkou). Výzkumy dosud neprokázaly přímé souvislosti mezi absencí otce ve výchově a možnými negativními jevy ve vývoji dítěte. Při absenci otce v rodině se nejvíce poukazuje na otcovskou roli socializační a disciplinární, diskutuje se o častějších poruchách chování, a dokonce o delikvenci u dětí s absentujícím otcem. Opakovaně, leč nepodloženě se předpokládá, že otcové jsou odpovědní za socializaci dětí, a ignoruje se např. role temperamentu dítěte, který spoluurčuje reakci okolí na dítě, dále vliv jiných sociálních prostředí (škola, vrstevníci) a vliv médií. I v rodinách, kde otec je přítomen, je různá míra jeho zapojení do procesu socializace dětí; někdy jsou to právě matky, které na sebe přebírají veškerou zodpovědnost za výchovu dětí a vedení domácnosti. Pouhá fyzická přítomnost otce tedy není zárukou zdravého vývoje dětí a úvahy, které neberou v potaz kvalitu rodinného prostředí, nemají valný smysl. Závěry longitudinálních a srovnávacích výzkumů naznačují, že teprve kombinace faktorů (absence otce, nižší socioekonomický status, protahovaný konflikt s rodiči, zmizení otce a zanechání dítěte s pocitem zavržení a odmítnutí) může být reálnou odpovědí na otázku, proč jsou některé děti z rozpadlých manželství výrazně problémové.“

⁴⁵ SMĚKAL, Vladimír, MACEK, Petr (2002). *Utváření a vývoj osobnosti*. Brno: Barrister & Principal, str. 199

⁴⁶ SMĚKAL, Vladimír, LACINOVÁ, Lenka, KUKLA, Lubomír (2004). *Dítě na prahu dospívání*. Brno: Barrister & Principal, str. 48

⁴⁷ JANOŠOVÁ, Pavlína (2008). *Dívčí a chlapecká identita, vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing, a.s., str. 188

Dále Sobotková uvádí: „Významem otce pro vývoj dětí se zabývá např. prof. Jean Le Camus, který na toto téma přednášel v roce 2000 v Praze. Podle něj neexistují důkazy o tom, že absence otce znesnadňuje přijetí mužské pohlavní role u chlapců.“⁴⁸

Dana Hamplová, která se zabývala výzkumem mimomanželské plodnosti v České republice na téma současného uspořádání v rodinách k tomuto tématu uvádí: „Překvapivě vysoký podíl dotazovaných žen odpověděl, že odděleně žijící otcové neudrží žádný nebo jen velmi malý kontakt se svými dětmi“.⁴⁹ Je žádný, nebo velmi malý kontakt s dětmi více, než kontakt dětí v SOS vesničce s jejich pedagogem, psychologem, či jiným zaměstnancem SOS vesniček?

Vzhledem k vývoji současné rodiny, kdy se stále více dětí rodí neprovdaným matkám a zároveň roste rozvodovost, je možné se ptát, zda i tyto děti jsou postiženy chybějícím mužským vzorem a pokud ano, je tedy v tomto ohledu rozdíl mezi rodinou rozvedené samoživitelky, jejíž děti se s otcem vídají málo nebo vůbec, rodinou SOS matky-pěstounky, nebo pěstounky, která děti v péči vychovává bez partnera?

Petra Blažková, Ivo Plaňava a Jakub Šindler v kapitole věnující se rozvodům rodičů dětí školního věku uvádí: „Závažný a frustrující je rozvod o to více, jsou-li v rodině nezletilé děti. Narušený obraz (ideálních) rodičů mnohdy znesnadňuje jejich identifikaci s vlastní rodovou rolí a ztěžuje i pozdější přizpůsobení ve vlastních partnerských vztazích a manželství.“ Jestliže je dítě zatahováno do sporů svých rodičů a stává se tzv. zbraní, prostředkem vydírání v boji manželů, je jeho duševní rovnováha narušována. To, jak dítě zvládne rozvod rodičů, pak významně souvisí s vnitřní spokojeností a dobrou adaptovaností matky (žije-li dítě s ní).⁵⁰

Lenka Šulová v publikaci Raný psychický vývoj dítěte hovoří o specifikách otcovské role. Rovněž připouští, že pro raný vývoj dítěte je primární osobou matka, avšak otec v jeho životě představuje významnou roli. Odborníci sledující význam otcovské role pro dítě se přiklánějí k tomu, že otec je jakýmsi „mostem“, který vede do společnosti“, neboť kontakt dítěte s ním v různých rovinách je pro dítě náročnější a vyžaduje větší úsilí a dítě je tak lépe připraveno pro kontakt se světem „tam venku“. Rovněž uvádí, že otec napomáhá socializaci dítěte svým separačním vlivem. „Je činitelem roztržky, odděluje dítě od matky či s ním o ni soupeří, ale zároveň mu otevírá cestu do světa“. Dále otcové děti při hrách častěji pošťuchují, narušují jejich rovnováhu, nutí je přizpůsobovat se novým situacím a reagovat na obtíže, procvičují a stimulují schopnosti potřebné k vyrovnávání se s pozdějšími nároky ve skupině vrstevníků. V neposlední řadě se pak otec projevuje jako významný fenomén pro přijetí pohlavní identity dítěte.⁵¹

---

⁴⁸ SOBOTKOVÁ, Irena (2007). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, str. 175-6

⁴⁹ HAMPLOVÁ, Dana (ed.) (2007). *Děti na psi knížku*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i., str. 147

⁵⁰ SMĚKAL, Vladimír, LACINOVÁ, Lenka, KUKLA, Lubomír (2004). *Dítě na prahu dospívání*. Brno: Barrister & Principal, str. 164

⁵¹ ŠULOVÁ, Lenka (2010). *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Nakladatelství Karolinum, str. 138-139

Jane Mattes pak ve své knize uvádí následující: „Blízký vztah dítěte, ať už se jedná o děvče či chlapce, a muže, je pro dítě velmi cenný. Muži tvoří polovinu celé populace a pro každého z nás je důležité, abychom byli schopni vycházet a uměli bez problémů komunikovat s lidmi kolem, ať už jednáme s mužem nebo ženou. Čím dříve vaše dítě začne s muži kolem komunikovat, tím lépe, neboť pak bude schopné brát je jako samozřejmou součást okolního světa. Tím mužem nemusí být nutně otec dítěte, ale může jím být jakýkoliv jiný muž, na něhož se můžete spolehnout, kterému na vás záleží, a chce být součástí vašeho života. Přítomnost muže v životě dítěte je důležitá pro chlapce i pro dívku, neboť pro oba je takový citový vztah přínosem. Ačkoliv chlapec jej potřebuje proto, aby měl mužský vzor, s nímž se může identifikovat a dívka z toho důvodu, aby věděla, jak vypadá oboustranně láskyplný vztah s osobou opačného pohlaví.“⁵²

Pavčina Janošová uvádí: „Děti se ve svém chování řídí představou o tom, jak se chovají muži a ženy. Mají tendenci věnovat prvořadou pozornost projevům jedinců téhož pohlaví a teprve posléze projevům příslušníků pohlaví opačného. V projevech, které považují za mužské nebo ženské, chlapci napodobují mužské vzory a postupně se začínají vyhýbat veškerým projevům ženským. Nutno podotknout, že děti ve svých projevech napodobují vedle obou rodičů také další blízké osoby“.⁵³

Určitý problém nastává, není-li v dosahu chlapce přiměřený mužský vzor pro identifikaci. V takové situaci si chlapec hledá obraz mužského chování mezi vrstevníky a v masmédiích, v televizních a filmových postavách různých hrdinů. Mediální vzory, ale také dětské knížky a učebnice, však mívají jeden výrazný společný rys – nejsou typickými představiteli mužské role. Tyto postavy bývají nepřírozeně maskulinní, podobně jako jsou postavy žen ztvárňovány jako nadměrně feminní. O jejich vlivu svědčí fakt, že mnozí chlapci, kteří nemají v dostatečné blízkosti přiměřený mužský vzor, se chovají výrazně stereotypněji než jejich vrstevníci.⁵⁴ Avšak děti se neztotožňují jen s rodiči či, v případě chybějícího či neatraktivního vzoru s filmovým hrdinou, ale rovněž se staršími sourozenci, jejichž vlastnosti a způsob chování přejímají, či s lidmi, s nimiž tráví čas, tedy i s vrstevníky.

Psychiatr prof. Cyril Höschl pak v rozhovoru pro časopis Psychologie na otázku - Když v rodině chybí otec, může ho matka nahradit? - odpovídá: „Všichni doufají, že ano, a bylo by kruté přesvědčovat matky, že budou jejich děti automaticky emočně defektní, když nemají otce. Ale je to případ od případu různý.“ Takže vyloučené to není? „Když je vzorem pouze matka, tak to úplně v pořádku není. Role vzoru je důležitá pro pozdější identifikaci a v průběhu dospívání se různí. Dcerky zpočátku tíhnou víc k otcům, ale nikoliv proto, že by chtěly vypadat jako tatínek, ale protože se vůči nim vymezují. Identifikace jako taková, tedy „můj vzor, se kterým se ztotožňuji“, je u kluka muž, u holky žena. A když otec chybí, je třeba ho nahrazovat. Matka může mít kamaráda, který občas vyrazí s klukem lézt po horách, ale to ten dlouhodobý vztah sotva nahradí. Tady se však pohybujeme na

⁵² MATTES, Jane (1997). *Single mothers by choice - A guide book for single women who are considering or have chosen motherhood*. New York: Three Rivers Press, Times Books (překlad T. Bečanová), str. 162

⁵³ JANOŠOVÁ, Pavčina (2008). *Dívčí a chlapecká identita, vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing, a.s., str. 103

⁵⁴ Tamt. str. 105

*tenkém ledě. Abychom to mohli veřejně hlásat, museli bychom to mít podloženo dobře provedenými studiiemi.*⁵⁵

Odborníci se však shodují na tom, že pro dítě je důležitá kvalita vztahu mezi rodiči. Je-li vztah nefunkční či disharmonický, je pro dítě obtížné přijmout rodiče za svůj vzor.

Chybějící mužský vzor v SOS vesničkách

Již od založení SOS vesniček je chybějící mužský vzor předmětem diskuzí. SOS vesničky a jejich systém matky-pěstounky, která sama vychovává děti, jsou za takové nastavení často kritizovány. Jak již bylo uvedeno v historii vzniku SOS vesniček, vznikaly v poválečném období, kdy byl ve společnosti velký počet sirotků a zároveň vdov nebo neprovdaných žen, které hledaly další životní uplatnění. Vesničky se od jejich založení budovaly zejména na mateřském principu.

Jeden ze zakladatelů SOS vesniček, pan Jiří Dunovský v roce 1972 uvedl: *„Důvody pro mateřský způsob péče jsou velmi vážné. Moderní sociologické studie dnes jednoznačně potvrzují starou zkušenost, že jádrem rodiny je matka, že ona nejlépe zajišťuje stálost prostředí a jistotu. Zkušenosti s náhradními rodinami, postavenými na manželských párech, jsou buď vynikající, když se podaří najít ty pravé, nebo zase naopak velice špatné, když se to nepodaří. A tak tenhle způsob péče je nejjistější. Je to svým způsobem renesance mateřství. Vznikají staronové společenské vztahy, dávno běžné ve velkých rodinách.*⁵⁶

V roce 1997 si stále za tímto nastavením stojí a obhajuje myšlenku „velké matky“ stále: *„V pěstounské péči se dává přednost manželskému páru, ale tohle je jiná alternativa. I když jsou vesničky kritizovány za nedostatek mužského vzoru pro svěřence, fungují dobře dál – jak ve světě, tak u nás. Přestože se postavení ženy ve společnosti od roku 1949 změnilo, je to stále žena, která dovede vytvořit pocit bezpečí v rodině. A ten dítě nutně potřebuje.*⁵⁷

Tereza Tesařová pak ve své práci uvádí: *„Bývalá ředitelka Sdružení, paní L. Pospíchalová si páry ve vesničce osobně moc představit neumí. „To vesnička má být pro matky jakýmsi manželem“, vyjadřuje se ohledně diskutabilní role muže. „Manželský pár rozhodně vesničku nepotřebuje.“ ...“Muž se ale vždy bude starat více a lépe o svoje vlastní děti, nemá v sobě onu mateřskost. A naskytá se otázka, nakolik je to bezpečné – muž v pozici nevlastního otce, pěstouna se lehce může stát potenciálním zneužívatelem dětí.*⁵⁸

---

⁵⁵ HÖSCHL, Cyril (2013). *Máme se nejlíp, jak jsme se kdy měli*. Moje Psychologie, duben 2013, str. 59-60

⁵⁶ Lidové noviny, Neděle s LD č. 1, 8. ledna 1972, redaktor Vladimír Votýpka – *Nové domovy dávají dětem bezpečí, jistotu a lásku, Konto 777 nezůstává v seřfu*

⁵⁷ Zemské noviny, Rubrika Náš domov, 26.9. 1997, *Ostrov bez mužů (ale ne tak docela)*, str. 3

⁵⁸ TESAŘOVÁ, Tereza (2006). *Skupinová pěstounská péče s výhradním zaměřením na SOS dětské vesničky*. Postupová práce, FF UK, Katedra sociální práce, str. 38

Chybějící mužský vzor jako nedostatek někdy spatřují samotní zaměstnanci Sdružení. Například pedagog vesniček, respektive „Pracovník/pracovnice individuálního plánu rozvoje osobnosti dítěte“ je k dispozici v SOS vesničkách, nebo v komunitě mládeže. Mezi problémy, které vidí, je uveden následující: „*Dětem žijícím výhradně s matkou velmi chybí mužský vzor. Náhradou za chybějící možnosti je právě pozice vesničkového pedagoga, který má vliv na děti a jejich životy.*“⁵⁹. V otázce, která se zabývá vlivem prostředí vesniček na sebepojetí dětí psychologka SOS vesničky uvádí: „*Chlapci, kterým především chybí identifikace s mužským vzorem, jsou pak více ohroženi existenciální frustrací.*“⁶⁰

Tereza Tesařová pak ve své práci na toto téma dále uvádí: „*SOS vesničky jsou často kritizovány pro nepřítomnost mužského prvku ve výchově dětí.*“ a „*Pro dostatečné zastoupení mužského prvku by mělo být co možná nejvíc ostatních zaměstnanců vesničky muži, což se ale ne vždy daří. I tak je otázkou, zda ředitel, správce a pedagog dostatečně pokryjí mužský vzor pro dejme tomu padesát dětí. Zaměstnanci Sdružení se v podstatě shodují na názoru: otec ano, proč ne, ale je velmi těžké pro některé téměř nemožné, si představit jeho roli a pozici ve vesničce.*“⁶¹

A „*případní muži ve vesničce v pozici manželů či partnerů matek by mohli výrazně podkopávat roli ředitele, a pokud by snad vesnička měla existovat bez řádného vedení, nastal by pouze chaos. Pozice ředitele je už jen pro svou autoritu nezbytná. Navíc spousta energie by v takové situaci byla vyplývána na řešení problémů mezi dospělými, a přitom preferencí mají být děti.*“⁶² V závěru své práce Tesařová uvádí: „*Úskalím a nevýhodou je naprostá nevyváženost poměru žen vůči mužům a tedy problematika mužské identity při nedostatku mužského prvku v životě vesničky. Dále skutečnost, že děti v rodině nemají zažitou funkci otce s tím, že muži přítomní ve vesničce nemohou dostatečně pokrýt mužský vzor ani na sekundární výchovné rovině.*“

V diplomové práci z roku 1993 Sonda do života respondentů vyrůstajících v SOS dětské vesničce její autorka uvádí: „*Vliv matky je v raném dětství nenahraditelný. Zato funkce otce může být relativně snadněji nahrazena osobami mimo rodinu. V SOS-DV představuje otcovské funkce ředitel, správce, sportovní instruktor, vychovatelé a mistři – ti reprezentují mužský prvek.*“⁶³

Podobný názor je uveden v článku časopisu Reflex, kde ředitel SOS vesničky ve Chvalčově uvádí: „*Identifikační mužské vzory?... ty tady jsou. Ve vesničce působí psycholog, dále dva pedagogové,*

---

⁵⁹ GROSSMANOVÁ, Jana (2009). *Vztahové zázemí dětí v zařízeních pro výkon péstounské péče typu SOS dětské vesničky*. Diplomová práce, Katedra sociální práce, FF UK, str. 52

⁶⁰ Tamt. str. 51 a 62

⁶¹ TESAŘOVÁ, Tereza (2006). *Skupinová péstounská péče s výhradním zaměřením na SOS dětské vesničky*. Postupová práce, FF UK, Katedra sociální práce, str.37

⁶² Tamt. str. 42

⁶³ MIŽIKAROVÁ, Jana (1993). *Sonda do života respondentů vyrůstajících v SOS dětské vesničce*. Praha: FF UK, Katedra psychologie, Diplomová práce, str. 45

*kteří vedou zájmové kroužky a některé děti ještě doučují. V areálu máme také údržbáře a kolem vesničky jsou chvalčovské domy, takže děti nežijí jen v jakémsi ženském světě.*⁶⁴

Jedním z argumentů hovořících pro samostatnou matku-pěstounku je ten, že taková pěstounka se zcela může soustředit na výchovu svěřených dětí a rodina tak nezná nebezpečí ohrožující rodiny úplné – tedy rozvod/rozchod rodičů/pěstounů. To je jistě pravda. Je však sama matka-pěstounka schopna postarat se o čtyři, pět či dokonce více dětí, které mají většinou vývojové potíže, různé stupně psychického poškození vlivem ať už biologické rodiny nebo ústavní péče? Péče o deprivované dítě je náročná a co když se Vám v rodině takových dětí sejde více?

Veronika Bartošová, matka-pěstounka působící v Medláncích, která má v péči 6 dětí, na otázku, zda jí chybí manžel, odpovídá takto: „Tak ten už vůbec ne! Často si s ostatními maminkami říkáme: „*Tolik dětí máme na starost – a ještě manžela k tomu? Kdepak!*“ *Ten nám doma trochu chybí, jen když se něco semele a je třeba děti pohlídat, než s některým dojdou k lékaři a podobně. Je možné si na hlídání objednat takzvanou tetu, ale tatínek by ty děti znal lépe než ona, byl na svém území a měl autoritu.*⁶⁵ Na otázku, zda si může přivést přítele, dále říká: „*Můžu, partnery nám nikdo nezakazuje. Ale mám pocit, že bych nechtěla, aby ve vesničce se mnou a s dětmi trvale bydlel. Protože tam je ustálený ten model, že maminky se o své děti starají samy. Kdybych se dnes rozhodla, že se vdám, tak bych asi ve vesničce nezůstala. Spíš by to dopadlo tak, že bych se odstěhovala za manželem.*“⁶⁶

Ředitel vesničky by měl být ústřední mužskou postavou, která je ve vesničce přítomna 24 hodin denně a poskytuje matkám/pěstounkám oporu i v krizových situacích, na něž nemusí samy stačit. Alespoň takové bylo původní nastavení. Tesařová ve své práci cituje ředitele vesničky ve Chvalčově, který svůj život zde označuje za „trvalé pnutí“, stav permanentního očekávání ze strany matek v kombinaci s velkou dávkou emocí.⁶⁷ Zatímco dříve ředitelé ve vesničce bydleli a byli tedy v krizových situacích „k dispozici“, nyní to není nezbytné a mohou s rodinou bydlet mimo SOS vesničku. Navíc, jak uvádím níže, Sdružení již netrvá na obsazení této pozice mužem, ale je možné jej obsadit i ženou, tzn. ředitelkou.

Při pohledu na současné personální obsazení SOS vesniček a obou Komunit mládeže je patrné, že početní zastoupení mužů a žen zastávajících podpůrné pozice v těchto zařízeních není v rovnováze, natož aby zde převažovali muži. Ve vesničce Doubí je místo ředitele/ředitelky neobsazeno a jeho/její funkci vykonává provozní koordinátorka, není zde přítomen žádný pedagog, ani psycholog, pouze správce. Důvodem je nízká obsazenost vesničky. Z 12 domků jsou obsazeny pouze dva. Ve vesničce v Medláncích je pozice ředitele obsazena ženou a rovněž další podpůrné pozice vykonává celkem 8

⁶⁴ KOVÁŘ, Pavel (2000). *Opravny osudů*. Praha: časopis Reflex, č. 16, str. 30 - 36

⁶⁵ HÁŠOVÁ TRUHELKOVÁ, Lucie (2008). *Rozhovory o matkách a mateřství*. Praha: Portál, str. 30

⁶⁶ Tamt. str. 30

⁶⁷ TESAŘOVÁ, Tereza (2006). *Skupinová pěstounská péče s výhradním zaměřením na SOS dětské vesničky*. Postupová práce, FF UK, Katedra sociální práce, str. 42

žen. Muži v podpůrných pozicích jsou pouze dva – jeden pedagog a opět správce. Ve vesničce Chvalčov je pak pozice ředitele skutečně zastávána mužem a stejně tak další 3 podpůrné pozice (opět správce a dva pedagogové) a ostatních šest pozic je zastáváno ženami. Obě Komunity mládeže jsou vedeny ženami, v Komunitě Brno I. jsou čtyři z pěti pozic obsazeny ženami, jedna mužem a v Komunitě Brno II. je tento poměr tři ženy na 2 muže. Početní zastoupení ženy versus muži v SOS vesničkách a u obou Komunit mládeže je tedy následující – 23 žen a 10 mužů.⁶⁸

V příručce Sdružení SOS dětských vesniček je uvedena specifikace všech pozic pracovníků SOS dětské vesničky a rovněž deset Standardů SOS dětských vesniček a popis, jak mají být v praxi naplňovány. V celé příručce se hovoří o „řediteli SOS dětské vesničky“. Helmut Kutin v předmluvě této příručky hovoří rovněž o řediteli SOS vesničky: „který věnuje veškerou svou energii rozvoji každé SOS rodiny ve vesničce. Je hrdý na každý dosažený úspěch rodiny a pomáhá jim žít prostý, dobře strukturovaný a štěstím naplněný život“. Na straně 74 textu příručky⁶⁹, v tabulce Výběrový profil ředitele je možné si přečíst, že: „Ředitelem se může stát muž nebo žena.“ Jako žena samozřejmě vítám, že Sdružení SOS vesniček není diskriminační a tuto pozici nabízí i ženám, avšak v souvislosti s chybějícím mužským prvkem / vzorem ve vesničkách je obsazení této pozice ženou odklonem od původního nastavení, které v roli ředitele právě spatřovalo vedoucí mužský vzor pro děti zde vyrůstající. Věřím, že Sdružení usiluje o co největší obsazenost podpůrných pozic muži, ale jak vyplývá z výše uvedeného, tato snaha stále zůstává nenaplněna. Jedním z problematizujících faktorů pravděpodobně je, že se obecně v oboru sociální práce mnoho mužů nerealizuje. Tento fakt potvrdil částečně i můj výzkum, neboť do výzkumného vzorku jsem získala deset informátorek, ale bohužel ani jednoho informátora.

Jak na problematiku chybějícího mužského vzoru a na systém a fungování SOS dětských vesniček nahlíží současné odbornice věnující se oblasti náhradní rodinné péče je předmětem následujícího textu.

---

⁶⁸ Údaje čerpány z webových stránek SOS dětských vesniček k 15. 2. 2013

⁶⁹ SOS dětské vesničky (2004), Příručka Sdružení SOS dětských vesniček

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Metodologický postup a analýza dat

S ohledem na téma výzkumu jsem zvolila kvalitativní výzkumnou metodu, která klade důraz na porozumění⁷⁰ a umožnila mi tak podrobný vhled do zkoumané problematiky. S informátorkami byl veden polostrukturovaný rozhovor, tzv. rozhovor s návodem. Tímto způsobem jsem zajistila, aby nebylo opomenuto žádné ze zkoumaných témat, avšak zůstala mi volnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace, využít co nejvýhodněji čas k interview a současně vést rozhovory strukturovaněji, což mi ulehčilo následnou práci s daty a jejich srovnání.⁷¹ V případě objevení nového tématu mi zvolená metoda dovolila pružně na něj reagovat. Tento způsob vedení rozhovoru mi pomohl udržet zaměření rozhovoru na dané téma, avšak informátorka měla prostor volně a otevřeně se vyjádřit ke všem tématům a vysvětlit vlastní zkušenosti, souvislosti a názory. Zvolený postup mi tedy umožnil porozumět, jak informátorky na tuto problematiku nahlíží a jak ji vnímají.

Jistou nevýhodou tohoto typu rozhovoru je časová náročnost, zejména s ohledem na transkripci (ač redigovanou) rozhovorů, která mi však zároveň dovolila se nad některými otázkami zamyslet a v příštích rozhovorech je případně lépe formulovat, či informátorkám upřesnit.

Považuji za nutné uvést, že hledání výzkumného tématu mě stálo velké úsilí. Na počátku mé práce a rozhodnutí psát závěrečnou práci na téma SOS vesniček⁷² bylo mým záměrem provést výzkum přímo s matkami-pěstovkami. Chtěla jsem znát jejich názor na chybějící mužský vzor a fungování SOS dětských vesniček. Možnost výzkumu přímo ve vesničkách jsem osobně konzultovala s paní Šultesovou ze Sdružení SOS dětských vesniček, která mi jej e-mailem posléze i potvrdila. Pracovala jsem tedy na teoretické části práce a s paní Šultesovou komunikovala o přehledu matek-pěstovek ve všech SOS vesničkách. V březnu 2012 jsem zaslala do Sdružení SOS vesniček dopis představující matkám-pěstovkám můj výzkum a jeho záměr, společně s jednoduchým dotazníkem, jenž, jak jsem se předběžně dohodla s paní Šultesovou, měl být rozeslán ředitelům/kám vesniček, kteří jej dále měli předat matkám-pěstovkám. Na základě vyplněných dotazníků jsem pak chtěla provést podrobné rozhovory s vybranými matkami-pěstovkami. V SOS vesničkách však došlo v mezidobí k personálním změnám a průvodní dopis a dotazník jsem tedy již komunikovala s kolegyní paní Šultesové, na niž jsem byla po jejím odchodu odkázána. I přes její vstřícnost, kterou mi prokazovala po telefonu, a předpokládanou snahu se jí však, dle jejích slov, nepodařilo přesvědčit ředitele/ky jednotlivých SOS vesniček k tomu, aby můj průvodní dopis a dotazník dále distribuovali matkám-pěstovkám. Po dvou měsících naléhání a dotazů mi bylo řečeno, že výzkum s pěstovkami bohužel nemohu provést, protože jsou přetíženy administrativou a ředitelé/ky odmítli je mým výzkumem ještě více zatěžovat. Na začátku června 2012, tedy téměř půl roku poté, co mi bylo provedení výzkumu

---

⁷⁰ DISMAN, Miroslav (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, str. 286

⁷¹ HENDL, Jan (2005). *Kvalitativní výzkum – Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, str. 174

⁷² První rozhovor a příslibení výzkumu proběhlo v listopadu 2011

schváleno, bylo Sdružením SOS dětských vesniček zamítnuto. Přemýšlela jsem, zda mám na Sdružení SOS dětských vesniček dále naléhat, přeposlat jim e-mail, kde mi byl výzkum jejich bývalou zaměstnankyní přislíben a domáhat se jeho provedení, ale nakonec jsem tuto variantu, i po rozhovoru s vedoucí mé práce, vyhodnotila jako nevhodnou. Od tématu chybějícího mužského vzoru v SOS vesničkách jsem však nechtěla upustit, nejen z toho důvodu, že jsem tomu již věnovala mnoho času a práce, ale zejména proto, že je toto téma s SOS vesničkami spjato již od jejich založení. Po prostudování dobových článků, které vycházely v různých periodikách, v nichž toto téma bylo mnohokrát diskutováno, zejména s panem Dunovským, který byl jedním ze spoluzakladatelů, jsem tedy přehodnotila výzkumný vzorek a zaměřila se na odborníky, kteří se náhradní rodinnou péčí dlouhodobě zabývají nebo se v tomto terénu dokonce dnes a denně pohybují, neboť je jejich povoláním.

První baterie otázek byla zaměřena na celkové vnímání SOS dětských vesniček, na chybějící mužský vzor v SOS vesničkách a na možnosti jeho případného zastoupení podpůrným personálem SOS vesniček. Druhá baterie otázek se týkala samotného fungování SOS dětských vesniček, nastaveného systému a jejich dalšího směřování, či transformace. Všechny rozhovory proběhly v průběhu měsíce března. V co nejkratší době po jejich provedení a zaznamenání na diktafon jsem je v plném znění přepsala a v průběhu prepisu vytvářela poznámky, na co se při dalších rozhovorech zaměřit, či jak další rozhovory lépe vést. Všechny informátorky podepsaly informovaný souhlas o použití sebraných dat.

Všechny rozhovory jsou jako příloha č. 1 nedílnou součástí této bakalářské práce.

Analýza a rozbor všech polostrukturovaných rozhovorů a rovněž jejich organizace probíhala od počátku a během celého výzkumného procesu. Po redigované transkripci rozhovorů do tabulky byla data redukována vzhledem ke zkoumaným tématům, přitom jsem však musela dbát na to, abych tak neztratila jejich kontext⁷³. Dále jsem data rozčlenila na části – tématické segmenty, tzv. jednotky analýzy. Těmito tématickým jednotkám jsem posléze pomocí otevřeného kódování přiřadila jednotlivé kódy. Průběžně tak vznikal seznam kódů. Ke kódům jsem si připisovala vlastní poznámky, které mi pomáhaly zredukovaná data předběžně interpretovat. Kódování mi umožnilo identifikovat relevantní jevy a jejich četnost. Při následném rozboru jsem se zaměřila na pravidelnosti, významy, společné jevy, či rozdíly a data vyhodnotila. Pro názorové přiblížení informátorkám a porozumění závěrům jsem ve výzkumné zprávě použila citace z jednotlivých rozhovorů.

---

⁷³ HENDL, Jan (2005). *Kvalitativní výzkum – Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, str. 207

Výběr vzorku

Již v průběhu zpracovávání teoretické části práce jsem se v souvislosti s analýzou různých dokumentů, publikací a článků setkala se jmény současných odborníků, kteří se v České republice problematice náhradní rodinné péče dlouhodobě věnují, přispívají do publikací, dávají rozhovory, či vydávají odborné knihy na tuto problematiku zaměřené. Průběžně jsem si jejich jména zaznamenávala a vznikl tak první seznam pozdějších potencionálních informátorek/informátorů. Jednalo se tedy o výběr účelový.

Podrobnější vhled do systému a fungování SOS vesniček mi umožnila má první informátorka, paní CH, která ve vesničce působila 20 let jako matka-pěstounka a vychovala 7 dětí. Kontakt s ní mi zprostředkovala moje kamarádka, jejíž babička se s informátorkou mnoho let znala a matky-pěstounky v SOS vesničce v Doubí u Karlových Varů dlouhodobě aktivně podporovala. Setkání a první rozhovor s informátorkou CH, který proběhl v lednu tohoto roku, považuji za klíčový pro provedení samotného výzkumu. Nejen, že mi umožnila vhled do fungování SOS dětských vesniček, ale rovněž mi pomohla s prvotním kontaktováním některých dalších, mnou již předem vytipovaných informátorek ze seznamu, neboť se s nimi osobně zná. Sdělila jim, že je budu v souvislosti s SOS vesničkami kontaktovat, a předmět mého výzkumu. Všechny informátorky jsem o několik týdnů později oslovila e-mailem s žádostí o rozhovor na téma absence mužského vzoru v SOS vesničkách a krátce nastínila cíl mého výzkumu. Některé informátorky odpověděly hned, jiné jsem kontaktovala později e-mailem nebo telefonicky znovu a jak se ukázalo, na můj první e-mail neodpověděly nikoliv z neochoty rozhovor poskytnout, ale z důvodu velké pracovní vytíženosti. Jedna z kontaktovaných informátorek (informátorka B) mi po provedení rozhovoru dále zprostředkovala kontakt na další tři informátorky působící v Brně v občanském sdružení, které se věnuje problematice dospívajících a mladých dospělých z náhradní rodinné péče a jejich dalšímu začlenění do společnosti. Tyto tři informátorky pracovaly v minulosti pro SOS dětské vesničky, nikoliv jako matky-pěstounky, ale v podpůrných pozicích. Rozhovory s těmito informátorkami proběhly během jednoho dne v Brně, v kancelářích občanského sdružení.

Tímto způsobem se mi podařilo pro výzkum získat celkem deset informátorek. Vzhledem k převaze žen věnujících se problematice náhradní rodinné péče se mi do vzorku bohužel nepodařilo získat žádného informátora, který by zkoumané téma doplnil o pohled z mužského úhlu. Jedna informátorka pro Sdružení SOS dětských vesniček v současnosti pracuje, další čtyři informátorky pro něj pracovaly v minulosti, dvě informátorky jsou členky Sdružení SOS dětských vesniček. Dvě informátorky působí jako vysokoškolské profesorky, jedna v oboru sociální práce, druhá v oboru psychologie. Jedna informátorka působí jako sociální pracovnice a další čtyři pracují v občanském sdružení či neziskové organizaci, které se věnují problematice náhradní rodinné péče. Průměrný počet let, po který se všechny informátorky věnují této problematice, je osmnáct. Nejdéle se pohybuje v této oblasti informátorka E – 30 let, informátorka F je na opačném konci žebříčku, avšak i ta se této problematice věnuje 8 let. Myslím, že jejich zkušenosti a informovanost o celé problematice jsou nesporné a jejich názor a náhled na tuto oblast nesporně cenné.

Etické otázky spojené s výzkumem

Všechny informátorky byly o tématu výzkumu informovány již při prvním kontaktu. Před samotným započítím rozhovoru jsem jim opět vysvětlila výzkumné téma a důvody, které mě k tomuto výzkumu vedou.

Již před zahájením samotných rozhovorů jsem se rozhodovala, zda jména informátorek v práci uvádět, či by bylo lepší jejich jména kódovat. K tomuto uvažování mě vedlo několik důvodů. Všechny informátorky se problematice náhradní rodinné péče dlouhodobě věnují a většina z nich se i k tomuto tématu vyjadřuje v odborných knihách, publikacích či jiných médiích. Domnívala jsem se tedy, že jejich názory na tuto problematiku jsou veřejně známé a jejich autorky si za nimi stojí. Tento předpoklad se mi potvrdil, neboť několik informátorek mi osobně sdělilo, že s uvedením svého jména v bakalářské práci souhlasí. Na druhou stranu jsem se však setkala i s jistým ostychem se k tématu SOS dětských vesniček vyjádřit za předpokladu, že by tento náhled byl spojen se jménem informátorky. Zřejmě z důvodu některých velmi negativních postojů informátorky. V souvislosti s touto informátorkou jsem se tedy rozhodla všechna jména informátorek ve své práci kódovat, abych tak sice dostála svému cíli, avšak uvedením některých citlivých dat někoho nechtěně nepoškodila. Po ujištění, že jména budou kódována, se mi od několika informátorek dostalo podle mne více otevřených odpovědí, než pokud bych jim v úvodu rozhovoru sdělila, že budou v práci citovány.

Všechny informátorky jsem požádala o podpis Udělení souhlasu ke zpracování a zpřístupnění údajů, v němž je uvedeno, že úryvky z rozhovorů budou uvedeny jen v anonymizované podobě a tedy beze jména a v souvislosti s osobou informátorky. Rovněž je zde uvedeno, že přepis rozhovoru bude součástí práce, ale opět v anonymizované podobě.

Informátorky jsem tedy ve výzkumné práci značila velkým písmem a chronologicky. První rozhovor proběhl s informátorkou A a poslední s informátorkou I.

Znění Udělení souhlasu ke zpracování a zpřístupnění údajů je nedílnou součástí této práce jako příloha č. 2. Originály i s podpisy jsou archivovány u autorky práce.

Vyhodnocení výzkumu

Závěry z analýzy a vyhodnocení rozhovorů je možné rozčlenit na šest podrobněji zaměřených oblastí / podtémat. První oblast se zaměřuje na obecné vnímání SOS vesniček informátorkami, druhá na absenci mužského vzoru a vnímání tohoto problému v kontextu uspořádání SOS dětských vesniček. Třetí oblast se věnuje porovnání SOS modelu rodiny a neúplné rodiny v běžné společnosti s ohledem na chybějící mužský vzor, čtvrtá oblast je zaměřena na pozitiva SOS dětských vesniček, pátá pojednává o negativěch SOS dětských vesniček a poslední, šestá oblast, shrnuje kroky k transformaci a dalšímu směřování SOS dětských vesniček v České republice.

a) Obecné vnímání SOS dětských vesniček

Obecné vnímání a názory na SOS dětské vesničky v České republice informátorkami jsou velmi rozmanité. Postoje informátorek jsou v tomto směru rozporuplné. Je možné vysledovat jak jistou skepsi vůči SOS dětským vesničkám jako takovým a jejich nastavení/modelu náhradní rodinné péče, tak i velké množství pozitivních náhledů a postojů v souvislosti s touto formou pěstounské péče.

Informátorky vnímají SOS vesničky v historickém kontextu doby a v souvislosti s jejich založením na konci 60. let v Československu, častokrát ve vztahu k ústavní formě náhradní rodinné péče. Informátorkami je tato alternativa náhradní rodinné péče vnímána rozhodně jako pozitivnější, než aby děti vyrůstaly v prostředí dětského domova/ústavu. Kladně je vnímána a hodnocena jedna pečující osoba, k níž si děti mohou vytvořit pevné pouto, stabilní citový vztah a zažívat tak pocit domova.

Informátorka CH: „SOS dětské vesničky vznikly na konci 60. let, kdy neexistovala pěstounská péče a náhradní rodinnou výchovu zajišťovaly dětské domovy. Před rokem 1989 byly SOS dětské vesničky pokrokem v péči o traumatizované děti, protože vytvářely domov ve stabilním prostředí s klíčovou pečující osobou pěstounky a zázemím SOS dětské vesničky.“

Informátorka E: „Já to vnímám jako jednu z možných alternativ, to znamená, nedá se říct, že bych byla úplně jako nějaký odpůrce SOS vesniček, já si myslím, že jako jedna z alternativ, že tam mají někoho stabilního na celý život, byť je to jeden z toho páru, takže je lepší, než když je to jenom vychovatel, že je to bližší člověk, že jim zůstává, že tam mají to svoje zázemí domova apod. To znamená, že já to vnímám jako jednu z pozitivních alternativ, ale úplně od začátku, co byly SOS vesničky, tak já jsem pořád jakoby kritizovala, že tam chybí ten muž.“

Informátorka D: „Když vesničky vznikaly, tak si myslím, že to bylo velmi důležité, důležitá nová forma péče, která otvírala cestu dětem, kde se nedařilo nalézt individuální pěstounskou péči.....umožnilo to řadě dětí pořešit tedy ten osud, aby nemusely vyrůstat v ústavním prostředí, protože prostředí vesničkové je úplně něco jiného a pro děti rozhodně přínosné, oproti tomu, aby měly žít v ústavu. Vesničky často řešily osud dětí, které byly skutečně v republice neumístitelné.... většinou to byly velké sourozenecké skupiny.“

Informátorka C: „...myslím si, že v té době to byl poměrně pokrokový a inovativní model, který prostě fungoval. Samozřejmě jak čas běžel, tak se to měnilo. .... Pokud varianta byla, že mají děti vyrůstat v ústavním prostředí, nebo s matkou-pěstounkou samy, no tak za mě není moc co řešit.“

Dětský domov jako horší alternativu zmiňuje i informátorka F: „...tak rozhodně je lepší, aby byly alespoň u té mámy (pěstounky - pozn. autorky), než aby byly v děcáku.“

Na teorii attachementu a jednu stálou pečující osobu poukazuje i informátorka A: „V podstatě to kopíruje teorii attachementu. Jde o to, aby dítě mělo jednu stálou pečující osobu, ke které si může vytvořit dostatečně pevnou vazbu.“

SOS vesničky jsou rovněž vnímány v historickém kontextu s ohledem na dobu jejich vzniku v poválečném Rakousku, kdy bylo velké množství vdov a sirotek. S ohledem na dnešní dobu se však tento model jeví některým jako překonaný.

Informátorka F: „Já když jsem nastoupila do vesniček, tak jsem to vnímala jako dobré. Přišlo mi to jako dobrý model, ale postupem času najednou zjistíte, že to není vhodný, nebo mě to přišlo strašně nevhodný a ten model je opravdu strašně zastaralý a je to opravdu jak za Hermana Gmeinera, nebo jak se ten pán jmenoval. To mohlo fungovat jenom za války, nebo po válce, kdy opravdu bylo spousta opravdu takto ochotných lidí se takto starat, ale teď je to už úplně na jiné úrovni.“

Informátorka H: „Já mám trošku pocit, že ten model je trošku překonaný a nemám úplně z toho dobrou pocit, že by to bylo úplně tak účinný a funkční, jak se na začátku předpokládalo.“

Informátorka CH: „V této podobě považuji SOS dětské vesničky za model přežitý, o čemž vypovídá i stav např. v SOS dětské vesničce Karlovy Vary, kde se dlouhodobě nedaří najít vhodné pěstounky a SOS vesnička je téměř prázdná.“

Informátorka I: „...ten system jako takový, se všemi těmi principy, je prostě překonaný. Je to překonaná záležitost.“

Téměř všechny informátorky vyjádřily i přes zmiňovaná negativa⁷⁴ přesvědčení, že SOS vesničky mají ve stávajícím systému náhradní rodinné péče stále své místo. Jejich nezastupitelnost je častokrát vnímána v souvislosti s umístitelností velkých sourozeneckých skupin, pro něž je jinak poměrně těžké najít pěstounské rodiny. Žádná z informátorek se nevyjádřila, že by bylo lepší ihned SOS vesničky zrušit či zavřít.

Informátorka B: „Ano, nepochybuji o tom, že SOS vesničky měly a mají v systému náhradní rodinné péče v ČR své nezastupitelné místo.“

Informátorka F: „No rozhodně vyplňují nějakou mezeru, která tady jakoby je.“

---

⁷⁴ Negativa SOS vesniček jsou podrobněji zpracována v následujícím textu – str. 53

Informátorka E: „Já bych žádné alternativy nerušila, protože si myslím, že všechno rušení je vždycky krok zpátky. Ono dá strašnou práci něco takového zbudovat a já si myslím, že po tom devadesátém roce se řada věcí začala likvidovat jako relikvium komunismu, ale já si myslím, že tohle byl docela dobrý relikvium komunismu a já bych ho zkrátka podržela, upravila ke stávajícím podmínkám a normálně bych to držela dál, protože mi připadá, že to poskytl dobrý zázemí a že je to něco mezi individuální pěstounskou péčí a mezi dětským domovem rodinného typu.“

Informátorka D: „...(nezastupitelné místo SOS vesniček – pozn. autorky) .. no měly ho, v dobách, kdy skutečně ty sourozenecké skupiny byl problém umístit....., teď ho vidím pořád nezastupitelné, protože doufáme, že se budou snižovat počty dětí žijících v ústavní péči, tak zaplatěpánbůh za takové prostředí. Vidím to jako dobré.“

Informátorka A: „(nezastupitelnost vidí – pozn. autorky) ...velké sourozenecké skupiny. Samozřejmě může se individuální pěstoun starat o velkou sourozeneckou skupinu, ale ne každý má to dostatečné zázemí.“

Většina informátorek se shodla na názoru, že model matky-pěstounky, starající se o velký počet dětí, je funkční v zemích po válečném konfliktu nebo živelné pohromě, tzn. za podmínek připomínajících vznik SOS dětských vesniček v Rakousku po druhé světové válce.

Informátorka CH: „Ano, stávající podoba SOS dětských vesniček má jistě velký význam v zemích po válečném konfliktu nebo přírodní katastrofě. Tam jsou vesničky skutečnou komunitou nejen pro děti, ale i pro obyvatele širšího okolí. Ve vesničkách vznikají školky, školy, zdravotnická a osvětová zařízení.“

Informátorka C: „No víte co, ono je to velmi dobře uplatnitelné ve všech velmi chudých zemích. Největší boom vesniček je Afrika a Asie...., tam je přesně, v podstatě obdobná situace, jaká byla u nás po druhé světové válce. Tam to není třeba vlivem války, ale vlivem dlouhodobé společenské nestability. Tam jsou ty ženy, které jsou ochotné vzít si na starost x dětí a vychovat je, když k tomu dostanou alespoň minimální podporu. Takže si myslím, že v nějaké vývojové etapě společnosti je to velmi dobře funkční model.“

Informátorka H: „Tam vlastně jsou možná i ty ženy víc motivované k tomu ty děti zachránit nebo se jim věnovat... jdou do toho pravděpodobně s daleko větším nasazením než my takhle, když si tady žijeme jinak. Tam to určitě bude smysluplnější a daleko účinnější...“

Informátorka A však byla opačného názoru: „To si nemyslím, protože pěstounskou péčí potřebují děti pořád, ať je to po válečném konfliktu nebo ať je to v období míru, jako u nás. Tak je spousta dětí, které pěstounskou péčí potřebují a je spousta samožadatelek, matek. Takže pro spoustu žen to může být úžasné životní naplnění. Já bych to vůbec nevnímala jako překonané.“

b) Absence mužského vzoru

Téma absence mužského vzoru v SOS dětských vesničkách bylo vnímáno informátorkami jako důležité a to i s ohledem na změny v uspořádání současné rodiny, kdy je stále více neúplných rodin, rodin matek samoživitelek, a děti z těchto rodin tedy rovněž vyrůstají v domácnosti bez otce, potažmo bez mužského vzoru. V SOS dětských vesničkách má chybějící mužský vzor kompenzovat postava ředitele či pedagoga / psychologa a jejich deklarovanou snahou je co nejvíce těchto podpůrných pozic obsazovat muži.

Všechny informátorky považují téma chybějícího mužského vzoru za důležité a všechny se ve svých výpovědích shodly, že dětem v SOS dětských vesničkách mužský vzor určitě chybí.

Informátorka A, však tento problém v kontextu proměny současné rodiny nevnímá jako zásadní:

„... v dnešní době existuje spousta matek samoživitelek, kde ten mužský vzor taky není, takže přijde mi, že teď ten model rodiny je obecně trošku jinde, než býval.“

Informátorka CH: *„Děti, které přicházejí do SOS dětských vesniček potřebují především stabilní prostředí a blízkou, milující osobu. Nicméně přítomnost kladného mužského vzoru je pro zdravý vývoj dítěte velice významná, protože dává dětem vzor určitého jednání, komunikace, partnerského vztahu, ale i třeba způsobu hry, řešení problémů.“*

Informátorka E: *„Protože já se domnívám, že pro vývoj dítěte jsou strašně důležité ty dva pohlavní póly, aby to dítě vidělo, protože se chovají odlišně a to odlišné chování je velmi potřebné pro psychický vývoj člověka obecně.“*

Informátorka D však vyjádřila i kladné hodnocení rodiny s pouze jednou pečující osobou: *„Co je prima je, že ta maminka má jednotnou výchovu /smích/. Jediné, co já na tom vždycky oceňuji, protože když jsou dva vychovatelé, tak se musí nějak shodnout a někdy vidíme, že to není snadné a že to dělá velkou neplechu. A tak ta maminka si volí tu cestu sama a i ten výchovný přístup, ale taky pak nemá až takovou oporu.“*

Informátorky, které v SOS dětských vesničkách přímo pracovaly, nebo měly možnost do jejich fungování blíže nahlédnout, na chybějící mužský vzor poukazovaly v souvislosti s jejich osobními zkušenostmi. Pro argumentaci užívaly příkladů z praxe.

Informátorka F: *„(chybí dětem v SOS rodinách mužský vzor – pozn. autorky) Určitě jo. A je to docela vidět, kdy tady pak máme potom ty starší děti a třeba zrovna z vesniček, tak je to hrozně citelný, že oni opravdu neumí vůbec, hlavně ty holky, ale i ti kluci, neumí vůbec jednat s chlapama. Vůbec nejsou s nimi sžití, vůbec neví, co najednou by po nich ti chlapi mohli chtít a je to tam hrozně znát.“*

Informátorka H (pracovala v Komunitě mládeže SOS): „*My jsme se to snažili trochu dohánět na komunitě mládeže..., tak tam jsme byli muž a žena a přišlo nám to, že to pro ně bude výborný, že se budeme snažit trochu je alespoň nechat do toho nahlídnout, do té komunikace mezi mužem a ženou. Oni to vůbec neznali. Pro ně to bylo něco, co opravdu neviděli, v čem nevyrostli, nebo někteří starší třeba jo, ale většina dětí ne a také já jsem to cítila vždycky hodně.*“

Informátorka E: „*Ve finále, když jste viděla potom tu realitu těch vesniček, tak ty děti byly úplně vyhladovělé na muže. Takže tam přišel třeba opravář a opravdu se sběhly děti z celé vesničky, aby si s ním povídaly, aby mu podávaly nějaký hasáky atd. Opravdu muž byl pro ně strašná rarita a to si myslím, že nebylo dobrý.*“

Při bližším zaměření, zda mužský vzor chybí více dívkám či chlapcům a v jakém věku si informátorky myslí, že děti nejvíce pociťují jeho „chybění“ z rozhovorů vyplynulo hned několik zajímavých zjištění. Jedním z poznatků je, že ne všechny informátorky spatřovaly problém absence mužského vzoru jako palčivější pro chlapce, i když takový by mohl být prvotní předpoklad. Dívky sice mají ženský vzor a tedy i možnost identifikovat se s matkou-pěstounkou, avšak chybějící mužský vzor je pro ně rovněž handicapem.

Odpovědi v souvislosti s rovnocennou absencí mužského vzoru byly následující.

Informátorka D: „*Já si osobně myslím, že je to nepodstatný, že chybí všem stejně.*“

Informátorka E, profesorka psychologie, užívá v argumentaci příklad z praxe: „*My jsme naopak dělali nedávno výzkumy, protože jsme měli takový předpoklad, že jakoby víc chybí dítěti téhož pohlaví...tj. chlapcům, ale ukázalo se, že chybí oběma a každému v jiném principu..., takže obě ty děti potřebují tátu, každý bych řekla z jiného trochu důvodu.*“

Informátorka G: „*Pro mě, ale to je můj názor... Já si myslím, že je to přeci úplně jedno.*“

Informátorky, které vnímaly chybějící mužský vzor jako větší problém zejména pro chlapce se někdy odvolávaly na výzkumy, které byly v souvislosti s touto problematikou provedeny, nebo rovněž na příklady z praxe. V rozhovorech zazněly následující argumenty.

Informátorka CH: „*Pro chlapce je mužský vzor daleko významnější než u děvčat. Dívky v SOS dětských vesničkách mají vzor ve své matce-pěstounce.... u chlapců to však vidím jako velkou nedostatečnost, kdy bez mužského vzoru mají problémy se socializací, včetně partnerských vztahů, což často vede k asociálnímu chování.*“

Informátorka C: „*Tak tady se můžu opřít tak akorát o ta data, která jsou stará, ale nemyslím si, že by se v principu na tom příliš něco měnilo. Podle těch výzkumů to vypadá, že to hůř dopadá na chlapce, že dívky se identifikují s rolí matky a tam se tedy lépe překoná ten deficit, než u těch kluků.*“

Informátorka F: „Na těch klukách je to znát. Holky to určitě nějak pocítují jako taky, ale přijde mi, že ti kluci tím strašně strádají, že opravdu nemají ten chlapský vzor... víc to nějak vidím u těch kluků“.

Informátorka H: „Ty důsledky do budoucnosti bych viděla, že pro ty kluky je to důležitější, nějak tak srovnat se, konfrontovat se s muži, s mužskou rolí. Když potom dospívají, v dospělosti, tak určitě na to naráží, mají s tím problémy.“

V souvislosti s věkem dětí se většina informátorek odvolávala na poznatky z vývojové psychologie nebo, jako např. bývalá matka-pěstounka (informátorka CH), z praxe. Téměř polovina informátorek se shodla, že zejména pro dospívající děti je přítomnost mužského vzoru v jejich životě významná. Několik informátorek se však vyjádřilo, že věk v tomto ohledu není rozhodující, neboť v muž v rodině je důležitý pro děti v jakémkoliv věku, a neměl by tedy chybět žádnému dítěti v kterékoliv etapě jeho vývoje.

Informátorka CH: „Období puberty a dospívání považuji za klíčové pro přítomnost mužského vzoru a autority a to nejen pro chlapce a děvčata, ale i pro SOS matku-pěstounku, která je v tomto období vystavena opravdu velké zátěži.“

Informátorka B argumentuje s ohledem na SOS matku-pěstounku: „Menší dítě spíš ta žena s mateřským přístupem zvládne, to je naprosto jasná logická věc, ať je to ve vesničkách nebo kdekoliv jinde. Než potom dítě, které si buduje osobní identitu a nemá o koho opřít svou identitu vůči mužům, až už je to kluk nebo holčička, to je úplně jedno.“

Informátorka C: „Tak tady si myslím, že se můžeme akorát opřít o nějaké obecné znalosti z vývojové psychologie, kdy se vytváří nějaká mužská/ženská identita. Dnes se ukazuje, že je to dřívě, než jsme si možná mysleli, že už je to nechci říct v raném školním věku, ale řekněme středním školním věku, že ten je pro vývoj identity dost důležitý, tak předpokládám, že tady to bude stejné.“

Informátorka E: „No, já si myslím, že v raném dětství se to jako vepíše do nevědomí, to znamená, že je to opravdu zásadně formativní. Zatímco v dospělosti je to spíš psychosociální už, ale občas se mi na to ptají rodiče, kteří se chtějí rozvádět, tak mi říkají, kdy jakoby nejméně zraní to dítě a já jim na to vždycky odpovídám, kdy ho nejvíc zraní tím, že nejsou dva. A z mého pohledu je nejzranitelnější takové to senzitivní období, tři až šest let a potom dospívání, neboli tak těch jedenáct až patnáct.“

Jak už bylo zmíněno výše, při zakládání SOS dětských vesniček bylo zamýšleno a předpokládáno, že mužský vzor pro děti zde vyrůstající bude představovat ředitel vesničky a ostatní muži, kteří budou zastávat podpůrné pozice ve vesničce – např. pedagog, psycholog, či údržbář. Zajímalo mě tedy, jak toto téma budou vnímat informátorky a zda si myslí, že nahrazení mužského vzoru podpůrným personálem je pro děti dostačující. Rovněž jsem se zaměřila na důvody, proč takto informátorky

problematiku vnímají. Informátorky se shodly, že mužský vzor je pokrýván podpůrným personálem jen částečně. Poukazovaly ovšem i na fakt, že mužský vzor může dětem nahradit jakýkoliv jiný muž v jejich okolí. Některé pěstounky mají partnera (ten s nimi, ale v SOS vesničkách nežije), nebo svého otce/pro děti dědu, kteří mohou rovněž pokrývat v rodině alespoň částečně mužský vzor. Naprostá shoda však zavládla v názoru, že plnohodnotně jej nahradit nelze, neboť děti nezažívají s mužem běžnou denní interakci, nevidí jeho chování vůči matce-pěstounce, nevnímají rozdílnou argumentaci, či způsob komunikace. V odpovědích na toto téma například zaznělo následující.

Informátorka E: *„Ano je to lepší, je to určitá míra kompenzace. Není to táta, ale každý trenér, každý starší brácha, každý strejda, já nevím... Kdokoliv, jakýkoliv mužský fungující princip...dědeček atd., tak to zeslabuje to chybění. To znamená, že ano, dá se to nějak kompenzovat.“*

Informátorka H: *„...za každého muže, který pracuje v náhradní rodinné péči můžeme být rádi a děkovat mu... , komunikace s mužským, rozhovory, názory, postoje, že ty děti to vstřebávají..., čím víc těch mužských v tom bude, tím líp si myslím.“*

Informátorka B: *„20 nebo 30% pěstounek má nějakého muže ve svém životě. A co se týče pro ty děti, tak můj osobní názor je, že zejména pro chlapce a posléze pro mladé muže je to velmi výrazný celoživotní hendikep, který si s sebou nesou do života. Který se samozřejmě může snažit člověk vyrovnávat, jakýkoliv muž v jejich životě a i třeba úspěšně, ale někde to beze sporu je.“*

Informátorka I: *„děti mají nějaké okruhy blízkosti. Každé to dítě má napsáno maminka, mateřská postava, tatínek, ty jsou tady (ukazuje blízko k tělu), a pak jsou ty další kruhy a prostě tyto lidé se pohybují v nějakém desátém kruhu... Takže to je fajn, že tam je někdo jako opravář, nebo nějaký trenér, to je všechno fajn, ale děti, které žijou jenom s maminkou, tak taky to, že mají učitele, nebo trenéra je fajn, je to prima, je to lepší než nic, ale to místo blízko to nenahradí.“*

Informátorka D zmínila v rozhovoru zajímavou zkušenost, kterou zaznamenala v průběhu své dlouholeté praxe: *„Tedy děláme podobné rozhovory v rámci našeho výzkumu a tam se ukazuje, že některé děti, že z počátku i v té plné (pěstounské – pozn. autorky) rodině, je složité navazování kontaktu s maminkou, protože to dítě má opakovanou negativní zkušenost s ženami. Ať už jsou to vychovatelky v dětském domově, které mohou být jakkoliv úžasné, ale prostě přichází, odchází, přicházejí jiné, takové to opakované opouštění. A já vím, že když jsem dělala v dětském domově, tak jsme měli jednoho kotelníka a děti ho prostě milovaly. Ten když prošel okolo... a ten mužský vzor je tam velký a o to víc bych tedy asi řekla, že záleží, kdo to dělá. Jestli ta vesnička tam má dva, tři chlapy, tak je tedy hodně důležité, aby to byly dobré vzory.“*

Muž v SOS rodině jako přínos nebo destabilizující prvek?

Další část mozaiky názorů na chybějící mužský vzor v SOS dětských vesničkách se věnovala tématu muže a jeho stálé přítomnosti v SOS rodině. SOS dětské vesničky v České republice jsou v současnosti, a rovněž tomu tak bylo i v nedávné minulosti, otevřené přijímání pěstounských párů.

Jak vyplynulo z rozhovorů, jeden pěstounský pár tam krátkodobě působil, avšak v současné době v žádné vesničce pěstounský pár není. Jedna z informátorek uvedla, je nyní docela běžné, že některé informatorky mají partnery, ani jeden z nich však nežije s SOS rodinou ve vesničce. Snažila jsem se tedy zjistit, jak by informatorky vnímaly stálou přítomnost muže v SOS rodině. Zda si myslí, že by byla jednoznačně přínosem, či naopak by mohla pěstounskou rodinu, potažmo SOS dětskou vesničku, destabilizovat. Z odpovědí informátorek je možné vyvodit několik závěrů. Přítomnost muže v SOS rodině spatřují jako pozitivní. Jeho působení v pěstounské rodině by bylo přínosem nejen pro děti, ale rovněž pro pěstounku. V souvislosti s tímto tématem však byly zmiňovány i změny, jenž by takové nové uspořádání v SOS dětských vesničkách pravděpodobně přineslo, tzn. změnu celého systému fungování SOS dětských vesniček a rovněž okolnosti, pro něž by se přítomnost muže mohla stát i destabilizačním faktorem. Jako destabilizační některé informatorky spatřovaly např. jeho příchod do SOS rodiny po několika letech, takzvaně do „rozjetého vlaku“. Dobré fungování pěstounského páru je rovněž závislé na charakteru muže a nastavení vztahu mezi pěstouny jako takového či na akceptaci „zásahů“ z venčí, tzn. na případné participaci a komunikaci podpůrného odborného personálu SOS dětské vesničky.

Například informatorka CH říká: *„Pokud by byla pěstounka vdaná nebo měla přítele, můžou být děti vystaveny traumatu, pokud nejsou plně přijímány“.*

Zaměstnankyně SOS sdružení vesniček, informatorka A, k tomuto tématu říká: *„Primárně to vypadá tak, když se pár chce stát pěstouny v SOS vesničce, tak prochází tím procesem (přípravy – pozn. autorky) oba zároveň, takže pak nedochází k tomu, že oni by byli překvapeni tím, když přichází ten muž. Může se stát, v průběhu, že maminka si najde přítele, partnera a chce s ním žít ve vesničce, tak on bude muset zase projít tím kolečkem, aby měl adekvátní přípravný kurz a potom samozřejmě to tam může vnášet nějaké, já bych neřekla problémy. Je to vlastně stejné, jako když žijete dlouho sama a pak začnete žít s partnerem. Ty lidi se musí sžít a přináší to různé situace, se kterými se musí poprat, ale určitě bych to viděla pozitivně, i pro ty děti je to dobrý, aby viděly, jak se v páru žije, jak se žije ve vztahu, že to není jen růžový“.*

Informatorka C: *„Já si myslím, že je to otázka vhodného výběru a přípravy toho páru. Protože muži obecně, tím jak vesnička funguje, tak je v tom principu zakotvená dost úzká spolupráce s těmi dalšími odborníky, tak ta rodina musí být poměrně otevřena těmto vstupům, aby to dobře fungovalo. Tak toto obecně muži snášejí hůř..., ale myslím si, že je to skutečně otázka dobrého výběru a přípravy a pak, zdá se, na základě zahraničních zkušeností, to může fungovat dobře“.*

Informatorka F: *„Já si myslím, že by se musel změnit celý ten systém, protože teď je to založené na té matce a všechno je tam hodně o těch ženských a ten chlap vnese úplně nový prvek do té společnosti. Myslím si, že by to nedestabilizoval, ale určitě by se dělaly nějaké změny.“*

Informatorka D uvádí příklad z praxe: *„...dělala jsem takový arteterapeutický seminář s maminkami (pěstounkami – pozn. autorky) a dělaly jsme kruh bezpečí, kam měly dávat, z čeho*

čerpají a co je pro ně přínosný a několik jich tam dalo – manžel – někdy ano, někdy ne. Což si myslím, že to úplně vystihuje...., ale jako že do života patří, tak to rozhodně.“

c) Porovnání SOS rodiny a neúplné rodiny v běžné společnosti s ohledem na chybějící mužský vzor

Vzhledem k proměně instituce rodiny v posledních dvaceti letech, jak jsem uvedla v začátku teoretické části práce, mne zajímalo porovnání neúplných rodin, kdy děti vychovává matka samoživitelka, s rodinou z SOS vesničky. Snažila jsem se zjistit, zda si informátorky myslí, že i dětem z těchto neúplných rodin schází mužský vzor a pokud ano, zda je to srovnatelné s rodinou SOS matky-pěstounky. Pokud si myslí, že je to u každé rodiny rozdílné, tak z jakého důvodu. Všechny informátorky shodně odpověděly, že absence mužského vzoru se týká i rodin, kdy děti vychovává sama matka dětí, tedy rodin rozvedených, či matek samoživitelek. Za všechny odpovědi uvádím odpověď informátorky E, která hodnotí obdobně chybějící mužský vzor v SOS rodinách a zároveň v neúplných rodinách: *„Já se úplně stejně negativně stavím vůči rozpadávajícím se rodinám, nebo vůči střídavé péči a podobně. I když tam zdánlivě je zachována právě ta možnost kontaktu s oběma rodiči, ale to je tak nesmyslný scénář, že proti tomu také jsem.“*

V případech porovnání obou typů rodin se informátorky v názorech rozcházely, avšak většina vyjádřila přesvědčení, že v SOS rodinách je situace komplikovanější. Jako rozdílné bylo zmíněno následující – velký počet dětí v SOS rodinách v kontrastu s běžným počtem dětí v neúplných rodinách, děti v SOS rodinách si prošly psychickým traumatem, děti z neúplných rodin znají svého otce a alespoň příležitostně se s ním vídají, matka-pěstounka je ve vesničce s dětmi více izolována, než neúplné rodiny v rámci širší obce. V souvislosti s tímto tématem jsem zaznamenala například následující argumenty.

Informátorka CH: *„SOS dětské vesničky nejsou dokonalým systémem a často používají argumentaci, že i ve společnosti je velké množství žen svobodných, rozvedených a vdov. K tomu je však třeba dodat, že většina z nich nevychovává až 8 dětí, které navíc prošly traumatem.“* A v jiné části rozhovoru říká: *„Celá zmíněná problematika se týká i neúplných rodin, děti v péstounské péči jsou však ohroženy více vzhledem k jejich minulosti.“*

Informátorka F: *„Myslím si, že je to úplně něco jiného. Oni se sice rozvedou, ale zároveň ty děti ví, kdo je jejich otec, mají své kořeny a funguje tam zase nějaký jiný člen rodiny, nebo funguje nový partner té ženy. Ve vesnicích to takto ale není.“* A v jiné části rozhovoru uvádí následující: *„...(neúplné rodiny - pozn. autorky)... ale to mi přijde jako úplně něco jiného. Tady oni nemají ani dědečky, ani babičky, oni prostě nemají nikoho jako toho mužského, který by tam mohl fungovat v běžném životě s nimi.“*

Informátorka B: *„V dnešní době se mluví o tom, že dnes je běžný ten zhoršený model rodiny, kdy otec od rodiny odchází a já si osobně myslím, že se to s tím nedá srovnávat a že je to chybná interpretace.“*

Opačný názor měla informátorka A: „Absence mužského vzoru určitě, ale jestli je to jinak než to mají děti v ostatních rodinách, to bych netvrdila. Kolik znáte rozvedených matek samoživitelek, že.“

d) Pozitiva SOS dětských vesniček

Z analýzy rozhovorů vyplynulo, v čem informátorky spatřují hlavní pozitiva SOS dětských vesniček. Škála odpovědí nebyla v tomto směru tak pestrá. Většina informátorek zmínila umístitelnost velkých sourozeneckých skupin, které běžná pěstounská rodina nemůže přijmout. Ze všech odpovědí uvádím následující.

Informátorka A: „Největší pozitivum je, že maminka, která je v SOS dětské vesničce, může přijmout velkou sourozeneckou skupinu. To je to největší pozitivum, které já tam vidím, že ty děti nemusí zůstat v ústavní péči, anebo se nemusí sourozenecké skupiny dále dělit.“

Informátorka C: „Tak já si myslím, že určitě v tom, že jsou schopny přijmout velké sourozenecké skupiny, což je jedna z mála možností pro tyto případy, kdy je potřeba umístit sourozeneckou skupinu. To běžní pěstouni, málo kdo je třeba schopný přijmout čtyři děti najednou.“

Informátorka I: „...zatím v České republice najít běžně pěstounskou rodinu pro pět dětí je těžké nebo to vůbec nejde.“

Dalším nejčastěji zmiňovaným pozitivem byla stálá péče jedné pečující osoby, k níž si děti mohou vytvořit dlouhodobé citové pouto.

Informátorka H: „No, tak největší pozitiva, když si představíme, že rodina funguje, matka-pěstounka je šikovná, schopná, dobře připravená, všechno jak má být, tak pak vidím nejdůležitější to, že je tam jedna osoba, která dokáže poskytnout citovou vazbu dítěti na delší čas, že tam nehrozí, když je všechno v pořádku, nějaké přebíhání dětí od pěstounů k pěstounům, že tam má to dítě možnost navázat citovou vazbu k nějaké osobě, trvalejší, pevnější a v ideálním případě s přesahem do dospělosti a dál.“

Informátorka CH: „SOS dětské vesničky nabízejí stabilní prostředí pečující osoby v podobě stále především SOS matky pěstounky event. manželského páru. V současné době však v SOS dětských vesničkách není žádný.“

Informátorka I: „To pozitivum určitě spočívá v té trvalosti té mateřské postavy, že je to jeden člověk, oni jsou s tím jedním člověkem doma a ten člověk je s nimi od rána do večera.“

Informátorky rovněž mnohokrát vnímaly jako velmi pozitivní poskytnutí domova, stabilního a trvalého místa, kde děti zažívají fungování domácnosti, mají svůj pokoj, či své hračky.

Informátorka E: „Tak já vidím pozitiva v tom, že tam opravdu ty děti zažívají domov. Mají tam dům, mají tam domov, mají tam svoji vlastní kuchyň, mají možnost svého zázemí, pokoje, vlastnění. Zažívají tam takový ten normální rok, včetně rituálů u jednotlivých ročních období.“

Informátorka F: „*No tak určitě dávají dětem domov, to je určitě dobře.*“

A rovněž jako nesporná deviza byla spatřována dlouhodobá historie spojená s velkými jmény české psychologie, kontinuita, dobrá pověst v očích široké veřejnosti.

Nejvýrazněji to takto vnímala Informátorka B: „*(pozitiva spatřuje – pozn. autorky) v dlouhodobé historii určitě, v tom, že si dlouhou dobu dokázaly udržet určitou kontinuitu a mají geniální jednoduchou myšlenku. Dám nějaké ženské, která je dostatečně silná máma, silná osobnost, děti, aby se o ně mohla starat a natolik ji finančně a existenčně a později i odborně zajistíme, aby to mohla dělat, aby v tom byla šťastná a spokojená, aby v tom byly šťastný a spokojený i ty děti, které tu mámu nemají, tak to je, to je myšlenka jak hrom, to je neporazitelný.*“ V jiné části rozhovoru pak dále uvádí: „*Společnost je povětšinou vnímá pozitivně, znamenají jistotu, až bych řekla jakousi kotvu. Je to pochopitelné, vždyť každý chce mít domov, mámu, zázemí a jistotu. Geniální nápad dát prostor ženám s vysoce uvědomělým mateřským citem a propojit ho s profesionalitou, postarat se o válečné sirotky a vdovy. Na druhou stranu se tento model nedá uplatňovat za každou cenu.*“

Jako další pozitiva byla uvedena následující – otevřenost vůči speciálním potřebám traumatizovaných dětí, možnost dětí se vzdělávat a rozvíjet (tzv. IPRO - individuální plán rozvoje), důkladná příprava matek-pěstounek, tzv. tetování – půlroční zkušební období pro nové matky-pěstounky, dobrá alternativa pro určité skupiny dětí, které jsou hůře umístitelné, funkční model náhradní péče v krizové situaci, pomoc pedagoga a psychologa přímo ve vesničce a nadstandardní materiální zajištění matek-pěstounek, které jiný pěstouni nemají.

e) Negativa SOS dětských vesniček

Při zpracovávání teoretické části práce, když jsem pročetla dokumenty, články, vysokoškolské práce, knihy či publikace o SOS dětských vesničkách, jsem v souvislosti jejich systémem a fungováním samozřejmě zaznamenala některá negativa, nebo slabá místa, který tato forma náhradní rodinné péče nese. Chybějící mužský vzor se zdál být tím z nejpalcivějších a nejčastěji zmiňovaných nedostatků a právě proto jsem se rozhodla ve své práci na toto téma zaměřit. Při rozhovorech s informátorkami jsem však zaznamenala i množství dalších negativ, vyjma absence mužského vzoru, jenž podle jejich názoru tato forma náhradní rodinné péče o děti přináší. Například v rozhovoru s informátorkou B zaznělo následující: „*Já myslím, že ten mužský vzor v tomto ohledu je jen jeden z těch problémů, které SOS vesničky nesou, že to není samonosný problém, jestli je nebo není tatínek, že tam je to daleko širší. Do života té pěstounky vstupují odborníci, kteří ji mají, kteří mají působení v té vesničce jako zaměstnání, málokdy jako povolání a skoro nikdy jako poslání. A netráví tam čtyřicet hodin denně. To je takový odklon od toho původního modelu, že to, jestli v tomto prapodivném modelu je nebo není chlap, je jeden z mnoha problémů, který to nese.*“

Z rozhovorů vyplynulo několik dalších nedostatků, které informátorky vnímaly jako velmi podstatné v rámci celého systému a fungování SOS dětských vesniček. Jako velké negativum informátorky

vnímaly odtrženost SOS dětských vesniček od reality, například z důvodu přehnaného hmotného zajištění pěstounských rodin nebo z důvodu izolace, uzavřenosti vůči okolní obci.

Informátorka F tento problém vnímala velmi palčivě a v rámci rozhovoru zaznělo několik argumentů, jaké důvody ji k takovému nazírání vedou: „Hodně mě vždycky trápilo, že měly opravdu moc, přehrále toho hmotného zajištění. To je strašně viditelné. A hlavně pak jako když děláme s těmi dospělými dětmi, nebo s těmi mladými lidmi, tak je opravdu hodně vidět, že nemají vůbec reálnou představu, že normální život takto prostě nefunguje. Že mi každý rok nepřiveze Samsung novou pračku. Prostě takto to není..., že si musí na ty věci vydělat, že za barák neplatím pětistovku měsíčně, i když nás tam žije asi 20... Jako tohle je strašný.“ Dále v rozhovoru zaznělo: „Já mám fakt asi problém prostě s tím, že jsou nereálný, že ta vesnice je život sám pro sebe. Tady v Medláncích...Medlánci jsou velická čtvrť a tam je vesnička a vesnička je sice jakoby otevřená, ale zároveň tou vesničkou vůbec nikdo neprochází. Tam je třeba, že si to můžete poměrně rychle zkrátit na zastávku, ale všichni to obcházejí, i když nemusí... je to jiný svět.“ A dále uvedla: „Je to hrozně takové ghetto pro mě, jako opravdu svět sám pro sebe.“

Informátorka D v souvislosti s tímto tématem uvedla: „Jinak si myslím, že je to trošku umělé prostředí. I ty maminky to tak cítily, měly z toho takovou řečla bych až ponorkovou nemoc. Malinko měly pocit, že se s nimi nebaví vedení...Byli takový hodně uzavření vůči tomu ostatnímu světu.. Zdálo se mi to takový hrozně společenství samo pro sebe a i ty maminky...budilo to dojem, ta komunikace maminek, že už si některé šly mezi sebou na nervy, bylo to takové zvláštní.“

Informátorka E: „...a potom vidím negativum v tom, že ty vesničky můžou trpět takovou tou ponorkou. Nebolí, že tam může nastat opak pozitiva a že ty tety (myšleno matky-pěstounky – pozn. autorky) se mezi sebou začnou dohadovat a nějak nespolupracují, ani se nekamarádějí a naopak se třeba nenávidí a nesnáší se a ty jednotliví jednotky, ty domy, jdou proti sobě... a další nebezpečí je, aby nebyly jako izolovaný ostrov, aby nežily jenom samy mezi sebou a celá vesnice se na ně dívá jo...“

Informátorka CH: „SOS dětská vesnička je uzavřenou komunitou, kde je soustředěno až 70 dětí, což přináší zvýšené riziko sociálně-patologických jevů, včetně sociální izolace místo integrace do společnosti.“

Další zmíněná negativa byla následující.

V souvislosti s matkami-pěstounkami - málo pěstounek, pěstounských párů, nebo nevyzrálou stávajících matek-pěstounek.

Informátorka H: „Já tam ještě vidím takovou, nevím, abych se někoho nedotkla a podobně, ale mně se zdá, že i ty matky-pěstounky nejsou úplně osobnostně vyzrálé.“

Informátorka CH: „Pěstounská péče v SOS vesničkách je rizikovým prostředím pro sekundární traumatizaci dětí, pokud pěstounka není správně vybrána a připravena.“

Velké náklady na provoz SOS dětských vesniček.

Informátorka CH: „Náklady na provoz SOS vesniček jsou v některých parametrech vyšší než u dětského domova.“

Informátorka B: „Ten systém je drahejší. Jeden z největších problémů toho systému je, že baráky stojí, stojí peníze a momentálně nabízí jednu jedinou službu. Což se má tedy v blízké budoucnosti změnit jo.“

Informátorka I: „Já si myslím, že to negativum spočívá v tom, že je to dost nákladné a složité zařízení a že investice, investování všech těchto prostředků a odbornosti, když se investuje do zdravých pěstounských rodin, tak je to mnohem efektivnější. To negativum spočívá v tom, že jakoby ta nákladnost je obrovská a ten výsledek je velmi relativní.“

Informátorky B a G vnímaly jako velké negativum nedostatečnou sebereflexi SOS dětských vesniček.

Informátorka G: „Začátek by měl být u toho, podívat se sami na sebe a na to, kde dneska jsme a být k sobě, to mně tam chybí, být k sobě otevřený, upřímní, věrní a taky třeba i jako kritičtí, prostě si přiznat nějaký věci. Ta otevřenost, nebo ta schopnost a ochota k tomu být otevřený a pojmenovat si věci, které nejsou úplně příjemný si přiznat.“

Informátorka B: „...rovněž by bylo fajn, kdyby SOS vesničky refletovaly své chyby a dokázaly z nich vyvodit důsledky.“

Informátorka B pokládala jako nejnebezpečnější pro matky-pěstounky nestabilitu a direktivitu systému: „... to je myslím to, co nejvíc ty pěstounky ohrožuje....to, že se jim neustále mění vnější podmínky. Tady ty české pěstounky mají děti ve své péči, mají za ně odpovědnost, dost často jsou i poručnice a najednou mají někomu, kdo se, kdo je, koho si nevybraly, koho nerespektují, kdo jim říká něco, s čím ony naprosto nesouhlasí, mají ho poslouchat. A pokud to neudělají, direktivita toho systému, tak jak je nastavený, je tak ohrožující pro zdravý vývoj dětí a pro duševní a fyzický zdraví těch pěstounek...“.

Jako další nedostatky byly uvedeny tyto - nedostatečná komunikace mezi sdružením a matkami-pěstounkami, nedostatek podpory a přípravy, chybějící spolupráce s původní rodinou dětí a rovněž několik informátorek spatřovalo jako negativum velký počet dětí na jednu matku-pěstounku, která je přetížena. Za všechny uvádím slova informátorky F: „...těch dětí je opravdu strašně moc, na jednu mámu třeba sedm dětí, mně to přijde jako strašný číslo. Jasně, když je sedm členů nějaké rodinné jednotky, tak to beru, když jsou to doopravdy biologičtí sourozenci, tak samozřejmě by měli zůstat spolu, ale když to nejsou biologičtí sourozenci, tak opravdu nějak nevidím důvod, proč to musí být tak velikánský rodiny.“

f) Transformace a další směřování SOS dětských vesniček

Jak už bylo uvedeno výše, novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která vešla v platnost v lednu tohoto roku, přinesla změnu i pro SOS dětské vesničky. Sdružení SOS dětských vesniček může v závislosti na této novele rozšiřovat svou působnost a nabídnout odborné služby a podporu i pěstounům mimo SOS dětskou vesničku. Valná většina informátorek vnímala schválení novely a pravidla pěstounské péče, která tato novela pozměňuje, pro SOS dětské vesničky jako pozitivní, jako silný impuls, který povede k urychlení transformace stávajícího systému a nastavení ve vesničkách a pomůže SOS dětským vesničkám začlenit se a otevřít se okolní obci a veřejnosti.

Informátorka F: *„...ty změny jsou opravdu důležité a jsem ráda, že se to tedy začíná nějak hýbat. I s tou změnou zákona, oni musí prostě... jsou k tomu tlačení.“*

Informátorka D: *„Vlastně dnešní zákon by jim mohl otevírat prostor pro to, aby tam vytvářeli centra pomoci.“* V jiné části rozhovoru dále uvedla: *„Já myslím, že je to ohromný pole něčeho, co stačí vzít, opráší a prostě to rozvinout a to se tam zatím..., ale myslím si, že je tam úžasný potenciál, i prostory, i lidi, jen začít... A to nový zákon může krásně umožnit.“*

Informátorka CH: *„V současné době v souvislosti s novým zákonem o sociálně-právní ochraně dětí dochází ke změnám a nabízení dalších služeb. Zatím ale je vše na začátku celého procesu, spíše na papíře, než v reálné funkční podobě.“*

V souvislosti s novelou jsem se setkala s jedním negativním názorem, který se týkal změny ve financování Sdružení SOS dětských vesniček. Informátorka C uvedla: *„(SOS vesničky – pozn. autorky) ty do prosince fungovaly v režimu zařízení, dneska už nefungují v režimu zařízení, což je obrovská změna se kterou se musíme vyrovnat, včetně toho, že velké finanční ztráty to přináší..., ale nějak se s tím musíme popasovat.“⁷⁵*

Všechny informátorky považovaly za nutnou transformaci stávajícího systému a fungování SOS dětských vesniček. Dvě informátorky (informátorka A a C), které jsou v současnosti nejvíce zainteresovány do dění ve Sdružení SOS dětských vesniček shodně odpovídaly, že proměna již začala a jejím prvním krokem bylo otevření se přijímání pěstounských párů do vesniček před několika lety. V současnosti se zatím jedná bohužel o změnu, kterou se nedaří, pravděpodobně z důvodu nezájmu pěstounských párů, naplnit. Obě informátorky shodně vnímaly SOS dětské vesničky již v procesu započaté transformace v souvislosti s novelou.

Informátorka A: *„On teď ten model SOS vesniček není jen o tom poskytování podpory pěstounským rodinám, my se zaměřujeme i na prevenci.... takže se snažíme vytvářet služby, které*

---

⁷⁵ Na základě tohoto vyjádření jsem oslovila Sdružení SOS dětských vesniček s dotazem, jaký dopad má novela zákona na jejich financování. Dostala jsem následující odpověď - *„Dopad novely na financování Sdružení není de facto žádný, protože dříve jsme žádali o dotace MPSV a ta nám pokrývala odměny pěstounek a velmi malou měrou i chod organizace, dotace, co nám byla přiznána v letošním roce byla pokrácena o odměny pěstounek.“*

budou podporovat i tu původní rodinu dítěte.... Teď se vytváří nový model fungování SOS dětských vesniček, kdy vlastně my doposud jsme měli několik takzvaných programů...teď by se to mělo transformovat a bude vlastně program jedna vesnička a pod tím programem jedné vesničky, to je jakoby zastřešující, máme ten deštníkový efekt, tak pod tím bude komplex služeb. Dojde k transformaci té struktury uvnitř, takže to bude přehlednější a jednodušší.“ V jiné části rozhovoru říká: „K této transformaci dochází v rámci celé organizace SOS. Model, kdy je nějaká vesnička, která je de facto komunita, je překonaný...., takže vznikají takzvané integrované SOS dětské vesničky, to znamená, že ti, kteří se starají o dítě, nežijí v rámci jedné vesničky, ale mají domy nebo byty v dané lokalitě a odborný personál za nimi dochází. Třeba v Estonsku mají integrované vesničky, ale my teď vlastně nabízíme nově dohody individuálním pěstounům, kteří jsou mimo vesničku, tak to je vlastně ten model, to je to samé.“

Nejčastěji zmiňovanou cestou transformace bylo, aby SOS dětská vesnička rozšířila portfolio služeb a transformovala se v terapeutické centrum kraje, v němž se nachází.

Před tím, než se tak stane, je však třeba podle informátorky G udělat „pořádek“...*“Nikdo vlastně neví, kdo co má na starost, jakou má kompetenci, pravomoce.“* Informátorka H by přála SOS dětským vesničkám do budoucna: *„Pracovat hodně s těmi pěstouny, poskytnout jim kvalitní přípravu, mluvit o věcech, o kterých se třeba nemluví, provázet je dál, o všech těch tématech, který život přináší, takže nejen ta příprava je důležitá, ale i ten průběh, věnovat se tomu.“*

Budoucností SOS dětských vesniček by tedy měla být důkladnější péče o stávající matky-pěstounky a jejich podpora, snaha o nalezení nových kvalitních matek-pěstounek, ale zejména pěstounských párů a zároveň vytvoření komplexní nabídky služeb pro pomoc ohroženým dětem a rodinám v širší obci. Dále poskytování podpůrných služeb pěstounským rodinám žijících mimo SOS dětskou vesničku a snaha o co největší otevřenost a začleněnost do okolní obce.

Informátorka C: *„...a to bych si přála, aby vlastně vesničky rozšířily tu kvalitu služeb. Od toho třeba, že teď se začne ve Chvalčově pracovat s biologickými rodinami, které jsou ohrožené, sanace rodiny. V Doubí bude otevřené krizové zařízení.. zařízení pro okamžitou pomoc....myslím si, že tím, že vesničky jsou tak silná organizace, jaká jsou, tak mají dobrý potenciál opravdu tu nabídku pro to místo, kde se nacházejí rozšířit a udělat ji komplexní, což je to, co mne na tom láká, co se mi líbí. Já to vidím, že to je ta cesta, protože si myslím, že pořad nebude dost pěstounů, kteří by byli schopný přijímat ty sourozenecké skupiny nebo děti, které mají specifické potřeby.“*

Informátorka D: *„...dnes by mohli dělat i pěstounskou péči na přechodnou dobu. Nemusela by to být jen ta dlouhodobější pěstounská péče. Právě tyto zkušené maminky si myslím, by mohly pro to být velmi dobře využité.“*

Informátorka CH: *„SOS dětské vesničky by se měly transformovat, nabídnout nejen dlouhodobou pěstounskou péči, ale i krátkodobou, včetně sanace rodiny. Zároveň by komunita SOS vesničky měla být využita jako centrum osvěty a pomoci pro sociálně slabé rodiny.“*

Informátorka I: „...úplně jejich perspektiva by byla nejlepší, kdyby se sami dokázaly transformovat v něco modernějšího a životu bližšího, přirozenějšího....Je to prostě třeba přizpůsobit životu.“

Informátorka C: „Moje vize pro vesničky do příštích let je, že by se měly v těch místech kde jsou, stát vlastně takovým centrem služeb pro ohrožené rodiny.... měly by využít kapacity, ať už materiální, nebo lidské zdroje, které mají a tu dobrou pověst, kterou tam mají k tomu, aby začaly nabízet služby rodinám v okolí....dělat takzvané integrované vesničky... takže to je taky budoucnost. Navázat na ty vesničky, které už stojí a které se budeme snažit nějak opečovávat a napojit na to rodiny z okolí a poskytovat jim služby.“

Potenciál na to jistě mají.

Například informátorka D uvedla: „Mají úžasný bezpečný prostor, mají tam velké školící místnosti, takže by se tam daly dělat různé programy.... i třeba terapeutické péče, s tím by mohly využít právě rady těch maminek a vlastně by bylo fajn, kdyby to bylo terapeutické centrum pro potřeby toho kraje.“

Informátorka B: „...protože ty možnosti tady opravdu jsou, tady je to pole neoraný“.

Z rozhovorů rovněž vyplynulo, že většina informátorek již znamenala změny, které se v rámci SOS dětských vesniček dějí a všechny tuto skutečnost vítaly. Je tedy zřejmé, že tato forma náhradní rodinné péče prochází výraznou proměnou a přáním všech je, aby se to podařilo.

Informátorka C v rozhovoru uvedla: „Letos bude přelomový rok, protože od května by měla běžet ta sanace ve Chvalčově a vlastně v průběhu letošního roku, v průběhu léta, začátku podzimu, bychom měli rozjet ten ZDVOP (centrum okamžité pomoci) v Doubí a následně pak sanaci v Doubí. Spousta plánů a spousta práce.“

ZÁVĚR

Sdružení SOS dětských vesniček, založené v Československu roku 1968, má nejen dlouhodobou historii, ale jeho založení iniciovali takoví specialisté, jakými byli prof. Zdeněk Matějček, prof. Jiří Dunovský, prof. Josef Langmeier a další. Tito odborníci, společně s ostatními lidmi, nadšenými pro pomoc ohroženým dětem, vytvořili alternativu náhradní rodinné péče, která má v systému náhradní péče o děti stále své místo. Alternativu náhradní rodinné péče, jenž je většinovou společností dlouhodobě vnímána jako pozitivní a funkční.

SOS vesničky vznikly v poválečném Rakousku a v těchto podmínkách měly své opodstatnění. V zemi, kde byl velký počet sirotků a zároveň vdov, které své životní naplnění viděly v mateřské roli a péči o osiřelé děti, byl tento model aktuální. Myslím si, že právě v zemích, které byly zasaženy válečným konfliktem, či živelnou pohromou se stále jedná o důležitý a za těchto podmínek funkční systém náhradní péče o děti. Jako přínosný jej vidím i v kontextu vzniku vesniček u nás, kdy byla komunistickým režimem preferována kolektivní náhradní péče v dětských domovech a ústavech, která zanechávala na zde vyrůstajících dětech neblahé následky. V současné české společnosti je však tento původní model již překonaný.

Ve svém výzkumu jsem se zejména zabývala tématem, které provází SOS vesničky již od jejich založení, tématem absence mužského vzoru. Zajímalo mne, zda současní odborníci z oboru náhradní rodinné péče vnímají absenci mužského vzoru v SOS rodině stále jako zásadní nedostatek v kontextu proměny současné rodiny, kdy stále více dětí vyrůstá v neúplných rodinách. V souvislosti s tímto výzkumným tématem jsem také sledovala celkové vnímání a nazírání těchto několika odborníků, respektive odbornic, na systém a fungování SOS dětských vesniček v České republice a možnosti jejich dalšího vývoje. Pokusím-li se stručně shrnout výsledky mého výzkumu, považuji za důležité uvést následující zjištění.

Absenci mužského vzoru všechny informátorky vnímaly jako důležitou i s ohledem na změny v uspořádání současné rodiny a shodovaly se i v názoru, že dětem v SOS vesničkách mužský vzor jednoznačně chybí. Informátorky vnímají tento fakt jako handicap nejen pro chlapce, ale rovněž pro dívky. Několik informátorek se však vyjádřilo, že důsledky absence mužského vzoru jsou výraznější u chlapců. Předpoklad, že mužský vzor bude nahrazen postavou ředitele vesničky a ostatních mužů v podpůrných pozicích (např. psycholog, pedagog) se ukázal jako lichý. Jejich přítomnost ve vesničce informátorky vnímaly jako přínosnou, jako „lepší než nic“, ale plnohodnotně nahradit mužský vzor v rodině nemohou. Otevření se přijímání pěstounských párů do SOS vesniček všechny informátorky hodnotily jednoznačně jako pozitivum. Přítomnost dospělého muže v SOS rodině rovněž a to nejen pro děti, ale také pro pěstounku. Nicméně v rozhovorech zazněly i názory, že si informátorky nedokáží představit, jak by partner matky-pěstounky v SOS vesničce koexistoval a jeho přítomnost by nutně vedla ke změnám celé koncepce, nebo by mohl působit v některých případech i jako destabilizační prvek. Všechny informátorky se dále shodly na názoru, že absenci mužského vzoru trpí i děti z neúplných rodin v běžné společnosti. U dětí v SOS vesničkách je však

situace komplikovanější, neboť zde hrají roli i ostatní faktory, mezi jinými například velký počet dětí v jedné rodině, či psychické trauma, kterým si děti prošly.

V souvislosti s vnímáním této alternativy náhradní rodinné péče z výzkumu vyplynula rozmanitá škála názorů a postojů, velmi často dosti rozporuplných. Informátorkami je tato forma náhradní péče o děti jednoznačně hodnocena jako pozitivnější, než náhradní péče o děti v dětských domovech, zejména z důvodů jedné, stabilní pečující osoby, k níž si děti mohou vytvořit pevné citové pouto a zažívat pocit domova. Jako nezastupitelné se SOS vesničky jeví hlavně s ohledem na umístitelnost velkých sourozeneckých skupin, pro něž je stále těžké najít pěstounské rodiny v běžné společnosti. Péče jedné stabilní osoby a umístitelnost velkých sourozeneckých skupin byly informátorkami uvedené jako největší pozitiva vesniček. Další pozitiva jsou například trvalost a zažívání domova, chodu domácnosti, otevřenost vůči speciálním potřebám traumatizovaných dětí a přizpůsobení plánu rozvoje jejich možnostem, přítomnost pedagoga či psychologa.

V rámci výzkumu bylo informátorkami specifikováno množství negativ, slabých míst, které tento systém náhradní péče podle jejich názoru přináší. Jedním z nejčastěji zmiňovaných negativ, vyjma absence mužského vzoru, byla tzv. odtrženost od reality, nereálnost prostředí, například z důvodu přehnaného hmotného zajištění SOS rodin nebo z důvodu izolace a celkové uzavřenosti vůči okolní obci. Několik informátorek zmínilo vysoké finanční náklady na provoz, přetíženost či nevyzrálou matku-pěstounku, nedostatek sebereflexe organizace a snahy o poučení se z vlastních chyb, nízkou míru komunikace mezi Sdružením a matkami-pěstovnkami, direktivitu systému a také riziko „ponorky“ vzhledem ke koncentraci pěstounských rodin v jednom místě.

Jako nejzajímavější část výzkumu jsem nakonec shledala téma transformace a dalšího směřování SOS dětských vesniček. Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která vešla v platnost v lednu tohoto roku mění i podmínky fungování SOS dětských vesniček. Informátorky vnímaly novelu jako pozitivní, jako silný impuls, který povede k urychlení transformace systému SOS dětských vesniček a k pomyslnému otevření vesniček a praktickému rozšíření jejich služeb i mimo rámec vesničky. Informátorky, které jsou nejvíce zainteresovány do současného fungování Sdružení, shodně vnímaly SOS vesničky již ve fázi transformace, tzn. změny už probíhají a původní model již není aktuální. Ostatní informátorky však rovněž zaznamenaly probíhající změny a hodnotily je kladně. Na internetových stránkách SOS dětských vesniček je již nyní možné nalézt množství novinek, které Sdružení připravilo v návaznosti na novelu zákona. Budoucností a informátorkami nejčastěji zmiňovanou cestou transformace by mělo být rozšíření služeb, které SOS vesničky poskytují i mimo SOS vesničku. SOS vesnička by se podle jejich názoru měla stát terapeutickým centrem kraje, v němž se nachází, poskytovat co nejširší portfolio služeb pěstounským a sociálně slabým rodinám v okolí, nabídnout například pěstounskou péči na přechodnou dobu, zaměřit se na sanaci původních rodin či odlehčovací služby. Předtím je však třeba rovněž přehodnotit stávající fungování, zamyslet se nad nedostatky, poučit se z nich a zajistit kvalitní podporu a pomoc současným matkám-pěstovnkám. Je zřejmé, že transformace je nutná a podle všech dostupných indicií již probíhá. Mým přáním je, a domnívám se, že informátorky by se mnou souhlasily, aby SOS vesničky využily své dlouhodobé

historie, kontinuity, materiálních a zejména odborných kapacit a ubíraly se naznačenou cestou větší otevřenosti, komplexnosti služeb, aby se transformovaly v odborné a terapeutické centrum, které bude pomáhat rodinám v širokém okolí. Potenciál na to určitě mají. Rovněž doufám, že se Sdružení podaří najít pěstounské páry, které by byly schopné žít v SOS vesničce, aby se tak vesničky co nejvíce přiblížily běžnému fungování pěstounských rodin a začlenily se více do okolní obce, přiblížily se tzv. všednosti života, nepůsobily jako uzavřená komunita osamělých žen a velkého množství dětí. Děti, které jsou tím nejdůležitějším v tomto systému, by neměly mít pocit, že vyrůstají ve zvláštním, ať už z jakéhokoliv důvodu umělém prostředí. Měly by vyrůstat v prostředí, které se co nejvíce přibližuje všední, pro někoho možná šedé, realitě a zažívat pocit domova, péče, lásky a porozumění.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

BUBLEOVÁ, Věduna, VRÁNOVÁ, Lucie, VÁVROVÁ, Alena, FRANTÍKOVÁ, Jana (2011). *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče

DISMAN, Miroslav (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Nakladatelství Karolinum

DUCHOŇOVÁ, Mirka, HEJZLAROVÁ, Eva, TENGLEROVÁ, Hana (2006). *Nízká míra využívání principů sladování rodinného a profesního života – konkrétně využívání flexibilních forem práce v institucích státní správy České republiky*. FSV UK, Seminární práce

Edice Otevíráme (2011). *Cesta české dítěte do ústavu (a zpět)*. Praha: Nadace Terezy Maxové dětem, č.1

GROSSMANOVÁ, Jana (2009). *Vztahové zázemí dětí v zařízeních pro výkon pěstounské péče typu SOS dětské vesničky*. Diplomová práce, Katedra sociální práce, FF UK

HAMPLOVÁ, Dana (2007). *Děti na psí knížku*. Praha: Sociologický ústav AV ČR

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ Helena (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál

HÁŠOVÁ TRUHELKOVÁ, Lucie (2008). *Rozhovory o matkách a mateřství*. Praha: Portál

HENDL, Jan (2005). *Kvalitativní výzkum – Základní metody a aplikace*. Praha: Portál

JANOŠOVÁ, Pavlína (2008). *Dívčí a chlapecká identita, vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing, a.s.

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál

MATOUŠEK, Oldřich (1999). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství

MATOUŠEK, Oldřich, MATOUŠKOVÁ, Andrea (2011). *Mládež a delikvence*. Praha: Nakladatelství Portál

MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Nakladatelství Portál

MATTES, Jane (1997). *Single mothers by choice - A guide book for single women who are considering or have chosen motherhood*. New York: Three Rivers Press, Times Books (překlad T. Bečanová)

MIŽIKAROVÁ, Jana (1993). *Sonda do života respondentů vyrůstajících v SOS dětské vesničce*. Praha: FF UK, Katedra psychologie, Diplomová práce

MOŽNÝ, Ivo (2011). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství

PFEIFEROVÁ, Štěpánka (2010). *Sladování rodinného a pracovního života a (ne)rovné příležitosti matek samoživitelek*. Zpravodaj Gender Studies o.p.s.

SMÉKAL, Vladimír, MACEK, Petr (2002). *Utváření a vývoj osobnosti*. Brno: Barrister & Principal

SMÉKAL, Vladimír, LACINOVÁ, Lenka, KUKLA, Lubomír (2004). *Dítě na prahu dospívání*. Brno: Barrister & Principal

SOBOTKOVÁ, Irena (2007). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál

ŠULOVÁ, Lenka (2010). *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Nakladatelství Karolinum

TESAŘOVÁ, Tereza (2006). *Skupinová pěstounská péče s výhradním zaměřením na SOS dětské vesničky*. Postupová práce, FF UK, Katedra sociální práce

INTERNETOVÉ ODKAZY

Ministerstvo práce a sociálních věcí: www.mpsv.cz

Sdružení SOS dětských vesniček: <http://www.sos-vesnicky.cz>

SOS Kinderdorf International: <http://www.sos-childrensvillages.org>

Středisko náhradní rodinné péče <http://www.nahradnirodina.cz/>

DOKUMENTY SDRUŽENÍ SOS DĚTSKÉ VESNIČKY

Bulletin Vesničky SOS (1990), Sdružení přátel dětských vesniček, č. 1

DUNOVSKÝ, Jiří (1990). *Začínáme znovu*. Bulletin Sdružení přátel dětských vesniček, č. 1

Rok s vesničkami (1973), Ročenka Sdružení přátel dětské vesničky. Praha: Novinář

SOS dětské vesničky (2004), Příručka Sdružení SOS dětských vesniček

Výroční zpráva SOS Kinderdorf International pro rok 2010/11

NOVINOVÉ ČLÁNKY

HÖSCHL, Cyril (2013). *Máme se nejlíp, co jsme se kdy měli*. Moje Psychologie, duben 2013

KOVÁŘ, Pavel (2000). *Opravný osudů*. Praha: časopis Reflex, č. 16

Lidové noviny, Neděle s LD č. 1, 8. ledna 1972, redaktor Vladimír Votýpka – *Nové domovy dávají dětem bezpečí, jistotu a lásku, Konto 777 nezůstává v seřfu*

Zemské noviny, Rubrika Náš domov, 26.9.1997, *Ostrov bez mužů (ale ne tak docela)*

JINÉ

DOKUMENT ČESKÉ TELEVIZE 2, Cyklus „Zašlapané projekty“ – SOS vesničky v České republice

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Rozhovory

Rozhovor č. 1 / Informátorka A

Údaje o informátorce a rozhovoru

Pohlaví: žena
Povolání a další specifikace: zaměstnankyně Sdružení SOS dětských vesniček od roku 2012, problematice náhradní rodinné péče se věnuje 9 let, informátorka byla velmi vstřícná
Datum nahrávání: 12. března 2013
Místo nahrávání: kancelář Sdružení SOS dětských vesniček, Praha
Trvání rozhovoru: 50 minut

Abych Vás moc dlouho nezdržovala, začnu hned s první otázkou. Jak vnímáte model SOS dětských vesniček, kdy více dětí vychovává sama matka-pěstounka s podporou ostatních odborných zaměstnanců SOS vesničky (pedagogů, psychologů, ředitele vesničky nebo tzv. tet)?

Jak ho vnímám? V podstatě to kopíruje teorii attachmentu. Jde o to, aby dítě mělo jednu stálou pečující osobu, ke které si může vytvořit dostatečně pevnou vazbu, takže pokud tam funguje matka-pěstounka, tak dítě tu dostatečně pevnou vazbu vytvářet může. Samozřejmě, že v rámci jiných modelů je potřeba, aby tam fungoval mužský vzor a proto my teď přijímáme i partnerské pěstounské páry. K této transformaci dochází v rámci celé organizace SOS. Model, kdy je nějaká vesnička, která je de facto komunita, je překonaný. Takto to v současné době už nevypadá a i my se snažíme, aby to bylo co největší součástí té dané lokality, ve které se SOS vesnička nachází. Takže vznikají takzvané integrované SOS dětské vesničky, to znamená, že ti, kteří se starají o dítě, nežijí v rámci jedné vesničky, ale mají domy nebo byty v té dané lokalitě a odborný personál za nimi dochází.

A toto už existuje v pobočkách okolo a vy usilujete o totéž?

Třeba v Estonsku mají integrované vesničky, ale my teď vlastně nabízíme nově dohody individuálním pěstounům, kteří jsou mimo vesničku, tak to je vlastně ten model, to je to samé. Naším cílem je podporovat pěstounskou péči, naším cílem není mít 158 dětí ve vesničce. Cílem je, aby pěstounská péče, kterou poskytují pěstouni, byla co nejvíce kvalitní, a abychom my jim to co nejvíce usnadnili.

Myslíte si, že děti postrádají ve svém životě přítomnost dospělého muže a chybí jim tedy tzv. „mužský vzor“? V jakém smyslu?

To je strašně těžký na toto odpovědět, protože v dnešní době existuje spousta matek samoživitelek, kde ten mužský vzor taky není, takže přijde mi, že teď ten model rodiny je obecně trošku jinde, než býval. Určitě, absence mužského vzoru určitě (důrazně), v každém případě, ale jestli je to jinak, než to mají děti v ostatních rodinách, to bych netvrdila. Kolik znáte rozvedených, nebo samoživitelek matek, že. Absence mužského vzoru je, ale nemyslím si, že by to mělo zásadní negativní vliv na vývoj dítěte.

Myslíte si, že dospělý muž v rodině chybí více dívkám, chlapcům, nebo je pohlaví dítěte v tomto směru nepodstatné?

Chybí dětem obecně. Není tam úplná absence mužského vzoru, protože tam je ředitel té vesničky, nebo pedagogové jsou muži, takže muž se tam objevuje. Samozřejmě, že některé naše maminky-pěstounky mají partnery. Ono to není tak, že ta matka je tam izolovaná a žije sama a nemůže nikdy žádného chlapa potkat, tak to není. Ve většině případů nežije s nimi stabilně v domácnosti muž, to je

pravda. Z mého úhlu pohledu mi přijde, že se to dá dostatečně nahradit těmi alternativami, což znamená, tím odborným personálem a tím když děti chodí do školy. Je pravda, že naše školství je přefeminizované, ale nějaký učitel se tam určitě vyskytne.

Myslíte si, že přítomnost dospělého muže v rodině je důležitější pro děti v jejich raném dětství, nebo spíš až u dětí školních či dospívajících? Nebo je věk nepodstatný?

No určitě to podstatné je, protože když jsou děti malinké, když se jedná o novorozence nebo kojence, tak děti nerozlišují pohlaví toho, kdo o ně pečuje, ale oni se učí vzorce chování, takže když je dítě od jednoho roku výš, tak tam bych tu absenci už vnímala. Samozřejmě, že každé to věkové období má svoje. To bychom se musely ponořit hlouběji do vývojové psychologie a byla by to podrobnější odpověď, ale určitě v každém tom vývojovém období se dá najít, proč je důležité, aby tam ten mužský vzor byl. Ale zase když tam není, dá se s tím nějakým způsobem pracovat.

Na další otázku jste mi v podstatě tak trochu odpověděla už v předchozích odpovědích. Mohou podle Vás nahradit otcovský / mužský prvek muži-zaměstnanci, vyskytující se v okolí pěstounské rodiny / vesničky, kteří tak rovněž suplují tzv. „mužský vzor“?

Je potřeba, aby dítě vidělo, jakým způsobem mezi sebou komunikují muži a ženy. Další věcí je, že dnes už nejsou role rozděleny tak tradičně, jak bývaly - to znamená, že muž chodí do práce a maminka sedí doma a vaří. Tak to prostě není. Je to o tom přístupu. Muž má trochu jiný přístup ke věcem, žena bývá citlivější, tak aby toto mělo to dítě zažít. A zase to se taky nedá paušalizovat, je spousta velice racionálních žen (smích).

Myslíte si, že přítomnost muže / partnera / pěstouna v SOS rodině by byla pro matku-pěstounku pozitivem či negativem? Proč? Je možné, že by otec/pěstoun mohl SOS pěstounskou rodinu naopak destabilizovat?

Primárně to vypadá tak, když se pár chce stát pěstouny v SOS vesničce, tak prochází tím procesem oba dva zároveň, takže pak nedochází k tomu, že oni by byli překvapeni tím, když přichází ten muž. Může se stát, v průběhu, že maminka si najde přítele, partnera a chce s ním žít ve vesničce, tak on bude muset zase projít tím kolečkem, aby měl adekvátní přípravný kurz, a potom samozřejmě to tam může vnášet nějaké, já bych neřekla problémy. Je to vlastně stejný jako když žijete dlouho sama a pak začnete žít s partnerem. Ty lidi se musí sžít a přináší to různé situace, se kterými se musí poprat. Ale určitě bych to viděla pozitivně, i pro ty děti je to dobrý, aby viděly, jak se v páru žije, jak se žije ve vztahu, že to není jen růžový, že to není jen takový, jak to vidíme ve filmech, romantických, zamilovaných a že se ti lidé dohadují a že se musí dohadovat, protože je třeba se domluvit na věcech a jak se dá domluvit, aby to nebylo vztekly, že na sebe křičej. Toto já bych vnímala velice pozitivně.

Myslíte si, že v souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti a rozpadu manželství v České republice, se problematika chybějícího mužského vzoru týká i dětí z neúplných rodin?

No určitě.

V čem vidíte pozitiviva SOS dětské vesničky?

Největší pozitivum je, že maminka-pěstounka, která je v SOS dětské vesničce může přijmout velkou sourozeneckou skupinu. To je to největší pozitivum, které já tam vidím, že ty děti nemusí zůstat v ústavní péči, anebo se nemusí sourozenecké skupiny dělit. To je pro mě to, co my můžeme nabídnout (důrazně). To nejvíc, co mi můžeme nabídnout.

V čem vidíte negativa SOS dětské vesničky?

Je to systém, je to systém. Samozřejmě se snažíme veškeré ty prvky institucionalizace odstranit. Další negativum je, že jsme nezisková organizace, takže získávání peněz, to není jakoby naše negativum, to já vnímám, že to má negativní dopad na nás, protože nejsme napřímo financovaní státem. To je prostě věčný boj.

Myslíte si, že SOS vesničky mají v systému náhradní rodinné péče v České republice své nezastupitelné místo? Vysvětlete prosím proč.

Určitě a odkazuji na odpověď u první otázky, tzn. velké sourozenecké skupiny. Samozřejmě může se individuální pěstoun starat o velkou sourozeneckou skupinu, ale ne každý má to dostatečné zázemí. My nabídneme ten dům, který je veliký a může tam bydlet celá sourozenecká skupina a naši odborníci jsou okamžitě v dosahu. Zase ono má i svá pozitiva, když ten pěstoun nebydlí přímo v té vesničce. Já tam také vidím velká pozitiva, protože u lidí, kteří žijí ve vesničce, prostě život je tam trošku jiný. Snažíme se co nejvíce přiblížit realitě, ale je to tam trochu jiný, protože i co se týče těch finančních nákladů, které naše maminky mají. V tomto ohledu jsme naprosto jedineční.

Myslíte si, že stávající systém samotné matky-pěstounky pečující o 4-6 dětí (s podporou ostatních zaměstnanců vesničky – tzn. pedagoga, psychologa, ředitele, tet ad.) je stále funkční, nebo by mělo dojít k jeho transformaci? Pokud ano, tak jakým směrem? Z toho, co jste mi řekla v předchozích odpovědích jsem pochopila, že k té transformaci dochází a to že za a) budete poskytovat vaše služby i pěstounům žijícím okolo a za b) jste se otevřeli přijímání pěstounských párů.

My jsme pěstounské páry přijímali vždycky, akorát že vždycky byla nějaká období, že se preferovala sama matka, ale teď to vnímáme jednoznačně. Model 4-6 dětí na jednu matku vychází z toho, že ta sourozenecká skupina je nějak velká, takže říkat, že bychom dali strop 3 děti na jednu matku je prostě nereálný, protože my chceme, aby ta matka měla, když je těch sourozenců 6 nebo 7, tak aby je doopravdy měla všechny, aby děti byly spolu. Protože jaký to má dopad na ty děti, když se dělej. Oni jsou odebrány z rodiny, přijdou o své původní rodiče a potom ještě přijdou o sourozence. To je prostě neskutečný dopad na psychiku.

Na tuto otázku jste už také částečně odpověděla. Myslíte si, že SOS dětské vesničky mají při stávajícím nastavení v České republice perspektivu?

Jo, jo. On teď ten model SOS vesniček není jen o tom poskytování podpory pěstounským rodinám, my se zaměřujeme i na prevenci.

Na sanaci původní rodiny?

Tak, a tímto směrem se ubírá obecně mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International, protože se přichází na to, že to není jenom péče o dítě, které už bylo odebráno z rodiny, ale že tím základem je, aby dítěti mohla být zachována ta původní rodina, takže se snažíme vytvářet služby, které budou podporovat i tu původní rodinu dítěte. Ty preventivní služby, aby nemuselo být dítě vůbec odebráno. Nebo aby se případně mohlo vrátit zpět, když už k tomu odebrání dojde. A teď se vytváří nový model fungování SOS dětských vesniček, kdy vlastně mi doposud jsme měli několik takzvaných programů. Máme program SOS dětská vesnička, program komunita mládeže, program polozávislé bydlení. Teď tedy máme program sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi, program pro zařízení s dětmi vyžadující okamžitou pomoc. Teď by se to mělo transformovat, my se transformujeme taky (smích) a bude vlastně program jedna vesnička a pod tím programem jedné vesničky, to je jakoby zastřešující, máme ten deštníkový efekt, tak pod tím bude komplex služeb. Dojde k transformaci struktury uvnitř, takže to bude přehlednější a jednodušší. My se taky transformujeme (smích). Tuto transformaci budeme dělat primárně ve Chvalčově v letošním roce, tak kdyby Vás to potom zajímalo.

Určitě, děkuji, určitě

Tak já bych Vás mohla pozvat na takový workshop pro odbornou veřejnost, aby věděli, co se to s námi děje, proč to děláme.

Moc ráda se budu účastnit, pokud mne pozvete, opravdu.

Myslíte si, že stávající nastavení je více uplatnitelné v zemích po válečném konfliktu, či živelné pohromě, tzn. za podmínek připomínajících Rakousko po 2. světové válce?

To si nemyslím, protože pěstounskou péči potřebují děti pořád, ať je to po válečném konfliktu, nebo ať je to v období míru, jako u nás, tak je spousta dětí, které pěstounskou péči potřebují a je spousta samožadatelek matek. Takže pro spoustu žen to může být úžasné životní naplnění. Já bych to vůbec nevnímala jako překonané. Je pravda, že je třeba se více zaměřit na prevenci, aby nebylo tolik dětí, které potřebují pěstounskou péči, protože ve spoustě případů je možné, aby to dítě zůstalo v původní rodině, když se s ní bude adekvátně pracovat.

Dobře. Moc děkuji za rozhovor.

Rozhovor č. 2 / Informátorka B

Údaje o informátorce a rozhovoru

Pohlaví:	žena
Povolání a další specifikace:	učitelka, členka Sdružení SOS dětských vesniček, problematice SOS vesniček se věnuje více než 10 let, informátorka byla velmi vstřícná a bylo patrné, že se o problematiku SOS vesniček dlouhodobě a podrobně zajímá
Datum nahrávání:	14. března 2013
Místo nahrávání:	čajovna a klub Ryba na ruby, Praha
Trvání rozhovoru:	120 minut

Jak vnímáte model SOS dětských vesniček, kdy více dětí vychovává sama matka-pěstounka s podporou ostatních odborných zaměstnanců SOS vesničky (pedagogů, psychologů, ředitele vesničky nebo tzv. tet)?

Jak ho vnímám? Já vesničky znám od jejich historie, protože už 10 let mám možnost nějakým způsobem zajímat se o jejich dění a takže to vnímám ve strašně širokém kontextu, jak v tom historickém, tak v tom těsně porevolučním, různé etapy jejich vývoje. Samotný model je zvláštní, hodně zvláštní. Hodně mi to připomíná komunity jakéhokoliv typu, které vznikají po bezprostřední krizové situaci, situaci ohrožení.

Myslíte si, že děti postrádají ve svém životě přítomnost dospělého muže a chybí jim tedy tzv. „mužský vzor“? V jakém smyslu?

Ta otázka mužského vzoru je tam opravdu o začátku, protože je bezprostředně spojená se vznikem. Vlastně tím, že vznikly v poválečné situaci, tak tam je úplně přirozený, že těch mužů je málo, protože vymřou během války a zároveň je od začátku počítán ten komunitní princip, že tam ten mužský model má být od začátku nahrazován a to osobou ředitele vesniček a jiných mužů v různých rolích a můj osobní názor je, že to ten zakladatel vymyslel, protože sám nestál o život s partnerkou. (smích). A že to pro něj byla taky dobrá alternativa a mně to asi nejvíc připomíná kibucy. Je to prostě uměle vytvořená situace v podmínkách, které vlivem vnějších okolností způsobily, že je hodně dětí, hodně ženských a málo chlapů. Takže v takových podmínkách je ten model docela normální. V dnešní době

se o tom mluví tak, že jako dnes je běžný model rodiny ten zhoršený model rodiny, kdy otec od rodiny odchází a já si osobně myslím, že se to s tím nedá srovnávat a že je to chybná interpretace.

Tím jste mi částečně odpověděla i na další otázku, protože jsem se chtěla zeptat, zda je důležitější přítomnost muže v rodině pro dívky, nebo pro chlapce. Vy jste naznačila, že zejména pro chlapce.

Co je moje osobní zkušenost, tak ti chlapci mají dvojí hendikep. Dívky se tedy nesetkají s mužem ve svém životě, v tom přirozeném běhu domácnosti, ale oni se ani nesetkají s běžnou rodinou, protože je tam dětí prostě moc a je tam jedna unavená máma a nějaká ta teta a je jedno jestli se tam v průběhu doby mění další podmínky, který byly ještě navíc zátěže, takže ty dívky to mají v podobě chybění, ale ti chlapci, ti mají ještě navíc hodně dominantní a silnou tu ženskou osobu a tam je otázka, kde v dalším životě takovou osobu, se kterou se budou cítit dobře a bezpečně najdou a co to s nimi udělá. Jedna psycholožka, která sama vyrostla v dětské vesničce, mě na to hrozně důrazně upozorňovala, že nebyl vůbec dělán výzkum na sebevražednost a abusů alkoholu a drog chlapců, že tam ta četnost by byla naprosto alarmující, pokud by se takový výzkum provedl. Druhá věc je, že těch dětí vesničkou prošlo relativně málo a já osobně tím, že znám ty lidi, znám ty životy, tak je jednoznačně poznám v jakémkoliv materiálu, identitu jednotlivých osob. Takže tam jakýkoliv výzkum by nebyl asi z hlediska etiky proveditelný. Ale byl zajímavý a byl by asi stejný ten výsledek, jako s hochy, kteří vyrůstají v nějakém dětském domově, nebo v nějakém jiném náhradním prostředí bez muže, kde je také tedy ten silný vliv žen.

Myslíte si, že přítomnost dospělého muže v rodině je důležitější pro děti v jejich raném dětství, nebo spíš až u dětí školních či dospívajících?

No víte co, já si sice hrozně vážím toho, že se vůbec něco takového, jako SOS vesničky, přihodilo. Těch žen a dokonce mě fascinuje, že se to nějakým způsobem udrželo, i když v tom pokřiveném modelu co je teď je to naprosto šílený, ale žádným chlapcům v žádném věku by neměl chybět mužský vzor. To je vlastně nereálná, šílená, to je jakoby jste se zeptala, jestli vám v životě chybí víc světlo nebo tma. To je taková podstata.

Takže si myslíte, že věk dětí není rozhodující?

Tam je to spíš pro ty matky, pěstounky. Menší dítě spíš ta žena s mateřským přístupem zvládne, to je naprosto jasná logická věc, ať je to ve vesničkách nebo kdekoli jinde. Než potom dítě, které si buduje osobní identitu a nemá o koho opřít svou identitu vůči mužům, ať už je to kluk nebo holčička, to je úplně jedno. Takže je to zátěž nejenom pro ty děti, ale i pro ty mámy, takže to vypadá jako objektivně větší zátěž než v tom raném dětství, kdy by si člověk řekl, no tak ona mu ta maminka asi stačila. No tak dobře, stačilo mu, že měl rozsvíceno? Že neměl nikdy tmu? To je prostě šejdrem.

Takže si myslíte, že jim mužský vzor chybí. Myslíte si, že ředitel a ostatní zaměstnanci jsou schopni mužský vzor zastat, alespoň nějakým způsobem, nebo si myslíte, že toho nejsou schopni?

To hrozně záleží individuálně. Ten původní model počítá se 7-10 dětmi. Ty baráky jsou tak i postaveny a opravdu s tím výrazným ženským prvkem v rodině a počítá se s tradiční rolí ženy, kdy ta žena je v domácnosti a stará se o ten velký počet dětí. Odpovídá to době vzniku, kdy nebyla antikoncepce, takže to odpovídá přirozeně natalitě v tom období a ten mužský princip je tam dorovnáván v podobě ředitele a učitelů, kteří mají na starost víc rodin, takže jakoby spravedlivě rozdělují tu svoji mužskou pozornost. Přirovnávat to k rodině je, z mého úhlu pohledu absurdní, už z toho důvodu, že dřív se to vůbec nestalo, nebo nevím o tom, že by pěstounky měly partnery. Dost se to hlídalo. Dnes je to úplně běžné. 20% nebo 30% pěstounek má nějakého muže ve svém životě. A co se týče pro ty děti, tak můj osobní názor je, že zejména pro chlapce a posléze pro mladé muže je to

velmi výrazný celoživotní handicap, který si s sebou nesou do života. Který se samozřejmě může snažit člověk vyrovnávat, jakýkoliv muž v jejich životě a i třeba úspěšně, ale někde to bezesporu je. Stejně jako handicap vyrůstat v nefunkční nebo v méně funkční rodině. Nechci říkat afunkční nebo disfunkční, protože mi to přijde trošku silné slovo.

Myslíte si, že přítomnost muže / partnera / pěstouna v SOS rodině by byla pro matku-pěstounku pozitivem či negativem? Proč? Nebo si myslíte, že by jeho přítomnost mohla SOS rodinu nějakým způsobem destabilizovat?

(Smích). Každý vztah může být přínosem i destabilizující a říct to nějak generálně, to si úplně nejsem jistá. Setkala jsem se osobně s názorem, že když tam bude mít nějaká rodina muže, tak ty ostatní děti mu to vlastně budou závidět a to že bude to trauma pro děti. Nebo jsem se setkala s názorem, že tedy když přibude nový muž do života té ženy, tak musí projít stejným procesem jako ta pěstounka, aby neohrozil děti. No, jak bych se k tomu vyjádřila (odmlčí se, přemýšlí). Děti v SOS vesničce totiž většinou nejsou sirotci, oni jsou sociální sirotci, mají strašně moc různých problémů, to víme, které se hodně kryjí se všemožnými poruchami širokého spektra, v důsledku nějakého zanedbání, v důsledku, až jako napomínají organická poškození mozku a mozkových struktur a sociálních dovedností a všeho toho, co člověk potřebuje, aby v dalším životě mohl fungovat a takové děti jsou úplně jiné, než ty děti v poválečné situaci, kdy sice vyrůstaly ve válečném ohrožení, ale předtím nějakou maminku a nějakého tatínka měly a ta válka jim ho vzala a oni jsou najednou na jedné lodi v jedné komunitě, v jedné situaci, kdy jsou jakoby zachráněni, kdy jsou na té Arše a tam ta vesnička má nějaký smysl, ale když to uměle zasadíte do nějaké společnosti, která relativně funguje. Jako hele tady si vylez na tu Archu, budeš sice jako trochu divný, nabídnu ti úplně nestandardní podmínky a zaručím ti, že budeš vyrůstat normálně, jako každý jiný chlapec nebo holčička. Já myslím, že ten mužský vzor v tomto ohledu je jen jeden z těch problémů, které SOS vesničky nesou, že to není samonosný problém, jestli je nebo není tatínek, že tam je to daleko širší. Do života té pěstounky vstupují odborníci, kteří ji mají, kteří mají působení v té vesničce jako zaměstnání, málokdy jako povolání a skoro nikdy jako poslání. A netráví tam čtyřicet hodin denně. To je takový odklon od toho původního modelu, že to jestli v tomto prapodivném modelu je nebo není chlap, je jeden z mnoha problémů, který to nese.

Nicméně abychom se nějak dobraly k té odpovědi, myslíte si, že muž, že jim tam asi jednoznačně chybí, tak by jeho přítomnost byla nejspíš přínosem pro tu matku, než že by přinášel nějaký zásadní problém pro ty děti nebo pro tu vesničku.

Takhle asi, kdyby byli muži v SOS vesničce a v některých už to je, v Polsku to je, v Maďarsku to je, tak by se proměnila celá ta koncepce té vesničky a protože z hlediska z většinové společnosti je zcela normální mít partnery, partneri se v životě podporují a ta žena by dostávala podporu. Proto lidi také spolu jsou. Jedním z důvodů proč jsou lidi spolu a mají děti je také ekonomický faktor, faktor který je málokdy zmiňovaný a to tady odpadá v těch vesničkách, tak kdyby tam ti muži byli, tak by se úplně proměnila kulisa toho, v čem se ty ženy a ty děti pohybují. Došlo by k obrovské změně, kterou já, vzhledem k tomu, že ji neznám, protože jsem nebyla ani v Polsku ani v Maďarsku, tak to nemůžu vůbec posoudit. Jeden pár byl dřív, tedy před nedávnem ve Chvalčovské vesničce a ta situace, která tam nastala - to se dá vygooglovat - v podstatě je to rozešťvalo. Ale oni si tam opravdu připadali jak ve velké direktivě a ten pár to rozdělilo. Tento obrovský tlak těch, nenapadají mě slušné výrazy a nerada bych začala být sprostá nebo neurvalá, to bych nerada, ale oni prostě logicky nesouhlasili s tím, aby jim někdo bez jejich participace z vnější zasahoval do jejich života, ačkoliv je to odborník, direktivním způsobem. A to si myslím, že žena bohužel musí snést, pokud je na tom existenčně závislá, pokud má partnera a on je schopen ji nějakým způsobem morálně i ekonomicky existenčně podpořit a samozřejmě i lidsky a citově, no tak by mě moc zajímalo, jak by dnešní vesničky mohly v něčem takovém fungovat.

Už jsme to tak trochu nakously v té první otázce. Myslíte si, že v souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti a rozpadu manželství v České republice, se problematika chybějícího mužského vzoru týká i dětí z neúplných rodin?

Samozřejmě, určitě. To je velký problém. Druhá věc je, že ty děti, kterých se tato problematika týká bývají málokdy složeni z více sourozeneckých skupin, kdy nemají ani jeden z nich nějakou svoji původní životní historii. To je jedna zátěž a není jich na jednom místě hodně se stejným problémem a není jich hodně v jedné, takzvané rodině. To jsou takové extrémny, které ještě víc zatěžují děti. Teď nechci říkat systém, nebo ty pěstounky, opravdu ty děti, které musí vyrůstat s pocitem, určitě ne s vědomím, ale s pocitem, že jsou nějaký jiný. A s tím určitě vyrůstají, to bezpochyby.

Teď pár otázek na systém a fungování SOS vesniček. V čem vidíte pozitiva SOS dětské vesničky?

V dlouhodobé historii určitě, v tom, že si dlouhou dobu dokázaly udržet určitou kontinuitu a mají geniální jednoduchou myšlenku. Dám nějaké ženské, která je dostatečně silná máma, silná osobnost, děti, aby se o ně mohla starat a natolik ji finančně a existenčně a později i odborně zajistíme, aby to mohla dělat, aby v tom byla šťastná a spokojená, aby v tom byly šťastný a spokojený i ty děti, které tu mámu nemají, tak to je, to je myšlenka jak hrom, to je neporazitelný. To je jako když se zeptáte, kdo by nechtěl mít mámu? Chceš mít mámu? Chceš mít maminku? No jasně, že chci. To je na tom geniální. Výborný si myslím je i to, co už jsem říkala prve, že v nějakých kritických situacích, kdy je těch funkčních rodin, do kterých by ty děti mohly jít, katastrofálně málo a kdy třeba není dobře vyřešena bytová situace, tak je to varianta a to je další věc, která, kdybyste se koukla do historie, tak každá vesnička, která se otevře a naplní, tak po určité době má úplně přirozený problém, co dál. Proto jsou tam navázaný potom nějaké individuálně, po světě myslím, nejsem teď v Čechách, jiné služby a jiné typy služeb, které nějakým způsobem jsou schopné vyhovět té poptávce. Takže v tom já vidím velká pozitiva, určitě.

Teď opačná otázka. V čem vidíte negativa SOS dětské vesničky? Těch bude asi hodně, tak kdybyste se mohla zaměřit na ty zásadní, která myslíte, že jsou nejpalčivější.

No tak, to je hrozně těžký to takhle hodnotit, protože těch negativ je opravdu hodně. Jedno z nich je, že třeba v České republice doposud nebyl vytvořený ani ten původní model, po revoluci, ten původní, který je krystalicky čistý, který je možná třeba zastaralý, ale zato všechny jeho varianty, které se tady vyzkoušely, tak byly něco jako test na těch lidech co vydrží. A to z důvodu vlastně nestability toho systému jako takového, to je myslím to, co nejvíc ty pěstounky ohrožuje je nestabilita. To že se jim neustále mění vnější podmínky. Tady ty české pěstounky mají děti ve své péči, mají za ně odpovědnost, dost často jsou i poručnice a najednou mají někomu, kdo se, kdo je, koho si nevybraly, koho nerespektují, kdo jim říká něco, s čím ony naprosto nesouhlasí, mají ho poslouchat. A pokud to neudělají, direktivita toho systému, tak jak je nastavený, je tak ohrožující pro zdravý vývoj dětí a pro duševní a fyzický zdravý těch pěstounek, to je další věc, já v podstatě neznám pěstounku, která by neměla neskutečné problémy jak fyzické, tak psychické, po delší době fungování. Hodně jich i umřelo. Naposledy umírala skoro rok pěstounka na rakovinu a nikdo nebyl schopný ji ani podpořit, natož tedy zachránit a eventuálně působit preventivně. No to je (odmlčí se). Když jsem se začala zabývat vesničkami, to co mne do toho vtáhlo, tak jeden z experimentů byl, že musely podepsat povinně, že se děti po dokončení povinné školní docházky vzdají ve prospěch nově vytvořených komunit mládeže, což byla kopie modelu z Rakouska. Ač měly děti ve své péči, anebo ať jdou. V kanceláři ombudsmana je obrovský tlustý spis pokusů o jednání, změkčení těch direktivních způsobů chování, jehož důsledkem bylo, že všechny tyto pěstounky, které s tím nesouhlasily, nechtěly svoje děti vyiplaný jen tak někomu dát, prostě odešly. Odešly kvalitní osoby. Ta míra bezohlednosti a jak bych to řekla, opravdu necitelnosti vůči těm, kterých si údajně váží. S tím jsem se setkala, všechny ženské, které nějakým způsobem nejsou ochotný, z různých důvodů, poslechnout tu direktivitu, tak skončily velmi špatně a několik z nich jsem měla jako klientky. Docela nedobrovolně to na mně spadlo, protože jim

neměl kdo pomoci. Byly tady pokusy o to, aby se jim sebraly děti, dokonce i úspěšný. Obráceně zase pěstounky, které prokazatelně týraly děti a ubližovaly svěřeným dětem, tak ty v minulosti, vím tedy konkrétně o jedné, tak ta sama opustila potom ty děti a zůstala bez jakékoliv, jak bych to řekla (odmlčí se) hledám vhodný výraz. Zůstala bez jakékoliv možnosti sebereflexe, bez možnosti zjistit, co způsobila dětem svým chováním, protože to prostě nechali být. Pěstounky, které nevědomky svoje děti poškozují, mohou zůstat v tom systému, když poslouchají, když jsou dost poslušný. Pěstounky, které jsou takzvaně neposlušný, tak těch se ten systém zbavuje, různými způsoby. Buďto teda, většinou to začíná tak, že je odizolují od těch ostatních a tlakem se pokusí je dostat do takové fyzické a psychické jaksi stavu, aby dobrovolně opustily vesničku. Jedna z pěstounek byla dokonce pravomocně odsouzená za týrání dětí. S ní jsem v kontaktu, protože to pro ni byla velmi traumatizující situace, hlavně z toho důvodu, že ona uznala svůj díl viny, ačkoliv já jsem přesvědčená, že kdyby jí provedli procesem přijímacím, tak by velmi rychle zjistili, že se na to nehodí. V jakékoliv fázi toho jejího fungování ve vesničkách to měli možnost zastavit a nikoliv ji tedy přitlačit a pak označit za kriminálnici a odejít s čistýma rukama. S tím, že oni nemohli nic dělat. Takže tenhle ten alibismus, nechutný alibismus, fluktuace, to že se načerpají, další věc, neskutečný prostředky, momentálně je to 56 milionů ročně na to, aby se organizace postarala o necelou stovku dětí? (udiveně) Je to adekvátní částka? Oni určitě řeknou, že dělají ještě jinou činnost, je to adekvátní částka na tu péči? Ten systém je drahejší. Jeden z největších problémů toho systému je, že baráky stojí, stojí peníze a momentálně nabízí jednu jedinou službu. Což se má tedy v blízké budoucnosti změnit jo. Ted' už tedy koukám, že se tam nějaké pokusy dějí. Další věc je, že oni mají deset nebo jedenáct výkonů pověření sociálně-právní ochrany dítěte. Doposud neměly vůbec žádné metodické materiály, jak to zajišťovat, které by byly uplatnitelné. Jejich vlastní standardy opět neodpovídají naší české realitě ani po sociálně-právní stránce ani po stránce nějakého, jak bych to řekla, přiblížení se modelu rodiny, a tak ty vznikly někdy kolem roku 2003, nebyly vůbec podrobeny implementaci, vůbec nebyly projednaný s pěstounkami, nebyly tam provedeny korekce. To je další problém, že oni mají neskutečné množství byrokratického materiálu, ta byrokracie zahlučuje veškeré složky fungování. Od těch pěstounek až po ty, kteří pro ně pracují. To je tak neuvěřitelné množství dokumentů. Ať už jsou to ty, podle nichž se mají pěstounky řídit, ale ony se podle nich nemůžou řídit, protože ony neodpovídají realitě. Pěstounky v České republice opravdu nemají 5-7 dětí a nemusí řešit ženskou obřízku. To je ve standardech. To je smutné prostě, takže ignorace, odtržení od reality těch byrokratických náležitostí, která práce v téhle organizaci nese, tak zase způsobuje další odliv lidí, kteří by tu práci rádi dělali, ale z tohoto důvodu toho prostě nejsou schopni. Slabé vedení, neskutečně slabé vedení. Po léta se napáchalo takových křivd z důvodu vlastní neprofesionality, slabosti. To je opravdu smutný.

Myslíte si, že SOS vesničky mají v systému náhradní rodinné péče v České republice své nezastupitelné místo? Vysvětlíte prosím proč.

Ano, nepochybuji o tom, že SOS vesničky měly a mají v systému náhradní rodinné péče v ČR své nezastupitelné místo. Byly první, jediné a jedinečné, vedle vlastní činnosti měly vždy obrovský přesah, staly se precedentem pro náhradní rodinnou péči i sociální práci, dostalo se jim masivní podpory ze strany křesťanské i sekularizované veřejnosti nejen v ČSSR. Jsou líhni longitudinálních výzkumů nejen v Čechách a na Moravě, čímž významně přispěly k poznávání života dětí vyrůstajících mimo vlastní rodinu. Společnost je povětšinou vnímá pozitivně, znamenají jistotu, až bych řekla jakousi kotvu. Je to pochopitelné, vždyť každý chce mít domov, mámu, zázemí a jistotu. Geniální nápad dát prostor ženám s vysoce uvědomělým mateřským citem a propojit ho s profesionalitou, postarat se o válečné sirotky a vdovy. To je myšlenka, která až v podobě Gmeinerovy koncepce získala realistický rozměr napříč kulturami. Na druhou stranu se tento model nedá uplatňovat za každou cenu. Myslím si, že v České republice vždy budou ženy s ambicí stát se SOS maminkami, jen je najít. Dlouholetá tradice je, podle mě hlavním přínosem, rovněž by bylo fajn, kdyby SOS vesničky reflektovaly své chyby a dokázaly z nich vyvodit důsledky. Problém je, že si během let odpovědní pracovníci nechali ujet vlak, nezkvalitnili, nerozšířili služby, vesničky se nereformovaly a pokud ano, bylo to za cenu obrovských problémů, ztráty důvěry a odlivu kvalitních pěstounek, protože byly zvoleny direktivní

necitlivé postupy. V posledních deseti letech se problémy kumulovaly a nechaly vyhnívat, což velice podrylo a zdiskreditovalo celou organizaci. Dokud nenastanou změny v podobě nových služeb v duchu aktuálních trendů a nezlepší svůj vlastní systém tak, aby se v něm všichni cítili komfortně a bezpečně, nebude v nich místo pro kvalitní pěstounky ani personál. Zatím je jedinou nezpochybnitelnou devízou jejich historická hodnota. Pokud se nepřetřansformují, nemají, podle mého názoru, šanci. Je to nákladná, vysoce vyspecifikovaná služba s nánosem patosu, o kterou není zájem, kde je prostor jen pro úzký jasně vymezený typ klientely (pěstunek i dětí). Jestli ovšem vesničky přehodnotí svou situaci a nabídnou nové a smysluplné služby, mají vzhledem ke své letité pověsti šanci.

Tím jste mi tak trochu odpověděla i na další otázku. Myslíte si, že stávající systém samotné matky-pěstounky pečující o 4-6 dětí (s podporou ostatních zaměstnanců vesničky – tzn. pedagoga, psychologa, ředitele, tet ad.) je stále funkční, nebo by mělo dojít k jeho transformaci? A jakým tedy směrem by se měly vesničky transformovat?

No tak mě hrozně pobavila odpověď pana profesora Tomeše. Já nevím, jestli ho znáte.

Neznám.

Sociální politika, sociální správa, Igor Tomeš, velmi významná osobnost v oblasti sociální politiky. Když jsem se ho na to ptala, tak mi řekl "já bych to prodal" (smích). On totiž byl u toho, když se znovu otvíraly vesničky a už tenkrát radil panu profesoru Dunovskému, aby udělali širší bázi té nabídky služeb. Doposud oni mají jednu jedinou službu, která není poptávaná. V téhle republice je sice spousta dětí, ale každý průměrný děcák už vesničky dávno předběhl. Co se týče podmínek pro ty děti, ale hlavně podmínek pro ty pečující osoby, bohužel. A tady se prostě zaspalo to, že žádná rozumná svéprávná žena nemá důvod do takové práce jít, pokud je alespoň trochu normální. Samozřejmě, že potom se můžou stát tím konkrétním důvodem ty děti, které dostane do péče, ale původně, když se začínalo ve vesničkách, v šedesátých letech, tak ty pěstounky byly vybírány z neskutečného množství a spektra žen. Bylo jich proškolených pro vesničku 12, ale ve skutečnosti tím kurzem prošlo, já nevím, jestli 40 nebo 80 lidí, kteří byli vyškolení kvalitní sociální pracovníci. Jakoby bokem. Takže když už vznikly tehdy vesničky, tak vlastně nabídly, ať už plánovaně nebo neplánovaně další kvalitu, v další službě, protože tam byli kvalitně proškolení lidé, kteří by jinak k tomu vůbec neměli žádnou možnost. A hlavně se tedy vybíralo z neskutečného množství, obrovského vzorku zájemců. Tehdy nebyly možné kláštery a nebyly alternativy k takovému typu práce. Dnes, když chce nějaká žena pomáhat, nebo se starat o děti, prostě páchat dobro, tak má tolik možností to dělat, že by musela mít strašně moc důvodů, proč do vesniček jít a já bych se teda ptala, které z nich jsou ty zdravé, že jo? Honza Šikl říká: "já bych chtěl vidět tu silikonovou matku". To je myslím docela dobrá hláška. Takže šance pro vesničky je, když budou dál držet tu tradici, která je fakt úžasná, podporovat ženy, které chtějí být doma a chtějí být s dětmi a zvládnou hodně dětí, proč ne. Tak mají možnost ty děti vychovávat, jedno jestli ve vesničce, nebo mimo. Druhá věc, která by byla hrozně fajn, která vůbec nevěřím, že by mohla nastat a to je vlastně znovu se zamyslet nad tou myšlenkou komunitního prostředí. Že spousta lidí se opravdu cítí v dnešní společnosti ohrožená a vytvořit komunitu, která nějakým způsobem funguje a poskytuje si navzájem podporu a oporu, jedno jakou, tak to si myslím, že je dost pěkná myšlenka. Rakušáci nabízejí, to víte, že SOS Kinderdorf International je zastřešující organizace, minimálně 4 poměrně funkční a velmi široké modely ochrany práv dítěte. Stačí si vybrat. Tady ty děti v České republice opravdu zatím moc možností neměly. Já musím říct, že vesničky zatím, jeden z důvodů proč to nefungovalo je, že to nefungovalo nikde a všichni si to tak nějak patlali tu náhradní rodinnou péči na tom svém dvorečku a stát nenabízel a neposkytoval žádné mantinely, žádná konkrétní pravidla. Takže teď by se vlastně znovu otvírala myšlenka, čeho je ta organizace schopná, co je schopná nabídnout. Já se obávám, že konference a školení, o které nikdo nestojí, nejsou úplně ta správná cesta. I když konference jsou určitě jako setkání odborníků, určitě důležité.

Touto odpovědí jste mi vlastně odpověděla i na následující otázku, a to, zda mají, i při stávajícím nastavení, perspektivu. Domnívám se tedy, že ne.

Absolutně ne. Já si vůbec nejsem jistá, jestli to, co se tam teď odehrálo v posledních letech, v posledních 17 letech, od roku 96, kdy vyhodili pěstounské páry, s nějakými kompenzacemi sice a vstoupili do SOS Kinderdorf International, tak jestli vůbec jako je reálně. Oni budou nějak fungovat, ne že ne, ale otázka je, nakolik to bude víc o tom fundraisingu než o té službě. To jsem zvědavá, to jsem fakt zvědavá, protože ty možnosti tady opravdu jsou, tady je to pole neoraný, ale zatím jsem viděla víc odlivu nadšených lidí a spoustu zklamaných a vyhořelých lidí, kteří už s vesničkami nechtějí mít nic společného. Nevím, jestli už nejsme tak malá republika na to, aby to neprošlo.

Mám na Vás poslední otázku. Myslíte si, že stávající nastavení je více uplatnitelné v zemích po válečném konfliktu, či živelné pohromě, tzn. za podmínek připomínajících Rakousko po 2. světové válce? Vy jste o tom i mluvila, že pokud ta vesnička vznikne za těchto podmínek, tak ten model je dobrý.

No ten model je dobrý, ale musí mít nějakou potom kontinuitu, nějakou naplánovanou kontinuitu. Tady je fakt špatné, tedy alespoň doufám, že každá válka jednou skončí a ty lidi ty životy nepřestanou sice vést, ale co dál? Tady vůbec ty přestupné fáze ve vesničkách jsou neošetřeny. Vlastně jeden z problémů toho původního rakouského modelu je, co dál, když odezní ta poválečná situace. Vezměte si, že jedna z těch pěstunek vychovala, teď já si to číslo úplně nepamatuju, ale přes 40 dětí. Dokážete si představit, že vás přes 40 dětí považuje za matku? To je asi dost nereálné, že jo? Já si někdy tu maminku představuji jako takovou prapodivnou něco mezi chobotnicí nebo mimozemšťanem, se spoustou chapadel, aby mohla všechny ty děti držet za ruce a aby ty dospělý mohla provázet a teď si vezměte, jak by se proměnila, když ty děti mají děti - vždyť je to nesmysl. Ale po té válce to samozřejmě tu roli a tu funkci plní, to je samozřejmě bez diskuze. Otázka je co dál, jak říkal pan profesor Tomeš, co s těma barákama dál? Vezměte si, že prostě postavíte objekty k takovému jednorázovému účelu a najednou zjistíte, že ta éra skončila. Zkuste přestavět třeba Kongresové centrum. To jsou potom z toho takový brontosauři. A někdy se to dá. Máme rádi hrady zámky, že jo. Některé ty staré věci se dají přetransformovat, ale vesničky na mně teďka tak nepůsobí, že by něčeho takového byly schopné.

A nějaká naděje?

Já jsem si uvědomila, že kdybych nevěřila, že se něco stane, tak tam nejsem členem, tak vystoupím. Já naopak, jedna z respondentek v dotazníku nezvala vesničky krásným domem, ve kterém chybí schodiště. Z venku vidíte tu nádhernou honosnou budovou a vlezete dovnitř a nemáte se jak dostat mezi jednotlivými patry. A ten dům je tím pádem neobyvatelný. Tak já bych hrozně ráda doufala, že ta poškozená pověst se dá nějakým způsobem zmumifikovat a že opravdu ta organizace může nabídnout ještě něco dalšího. To bych ráda.

Tak doufejme, že se to podaří.

Rozhovor č. 3 / Informátorka C

Údaje o informátorce a rozhovoru

Pohlaví:	žena
Povolání a další specifikace:	vysokoškolská profesorka v oboru sociální práce, členka sdružení SOS dětských vesniček, problematice náhradní rodinné péče se věnuje 16 let, informátorka byla velmi vstřícná a rozhovor probíhal v příjemném duchu

Datum nahrávání: 15. března 2013
Místo nahrávání: kancelář na fakultě, Praha
Trvání rozhovoru: 45 minut

Jak vnímáte model SOS dětských vesniček, kdy více dětí vychovává sama matka-pěstounka s podporou ostatních odborných zaměstnanců SOS vesničky (pedagogů, psychologů, ředitele vesničky nebo tzv. tet)?

Já bych asi měla říct, úplně na začátku, že tenhle model už vlastně neplatí, že je to spíše přetrvávající nějaká představa veřejnosti, že to takto je. To už ani, vlastně v zahraničí už vůbec ne, ani u nás, prostě čím dál tím častěji se do toho zapojují normální pěstounské páry do té péče. Takže to o čem vy mluvíte ano, to byl jistě ten původní poválečný model, který do nějaké míry přetrvával a přetrvává v některých oblastech mimo Evropu, v Asii, Africe, tam to pořád takto platí, ale po celé Evropě a třeba i Severní Amerika, tak tam už jsou pěstounské páry ve vesničkách, taky.

Vzhledem k tomu, že podle mne u nás pořád dozrívá tento model, kdy pěstounských párů, tuším, že tam byl jeden, mluvila jsem se zaměstnankyní SOS vesniček. Myslíte si, že tyto děti postrádají a postrádali ve svém životě mužský vzor? Neboť to je téma, které bylo diskutováno již od jejich založení.

Jo to já, a vy určitě taky, ta historie samozřejmě byla nějaká a myslím si, že v té době to byl poměrně pokrokový a inovativní model, který prostě fungoval. Samozřejmě jak čas běžel, tak se to měnilo. Ta původní idea byla, že ten mužský vzor tam bude zastávat ředitel vesničky, pedagog, eventuálně ten další mužský personál. Já za sebe v tom samozřejmě vidím ta slabá místa, ideální model - matka/otec - komplementární role, to je samozřejmě ideální. Na druhou stranu pokud varianta byla, že mají děti vyrůstat v ústavním prostředí, nebo s matkou pěstounkou samy, no tak tam za mě není moc co řešit. Ale samozřejmě uvědomuji si ta slabá místa, že to může být takto. Ono to vycházelo i z těch starých Matějčkových výzkumů, že kluci z SOS vesniček v rámci těch porovnání jednotlivých skupin, tak tam vlastně ti kluci vycházeli dost špatně, že tam ta role do určité míry nějak chyběla, to ne že ne.

Myslíte si, že dospělý muž v rodině chybí více dívkám, chlapcům, nebo je pohlaví v tomto směru nedůležité?

Tak tady se mohu opřít akorát o ta data, která jsou stará, ale nemyslím si, že by se v principu na tom příliš něco měnilo. Podle těch výzkumů to vypadá, že to hůř dopadá na chlapce, že dívky se identifikují s rolí matky a tam se to tedy lépe překoná, ten deficit, než u těch kluků. Jestli je to dnes stejné, to by byla spekulace, ale asi se na tom nic moc nemění.

A co se týká věku dětí? Myslíte si, že mužský vzor je důležitý spíše v raném dětství nebo pak v dospívání a v době kdy se vytváří identita?

Tak tady si myslím, že se můžeme akorát opřít o nějaké obecné znalosti z vývojové psychologie, kdy se vytváří nějaká mužská/ženská identita. Dnes se ukazuje, že je to dříve, než jsme si možná mysleli, že už je to nechci říct v raném školním věku, ale řekněme středním školním věku, že ten je pro vývoj identity dost důležitý, tak předpokládám, že tady to bude stejné, že ty děti nejsou v tomhle jiné. Může to být samozřejmě ovlivněno tím, že mají nějaké své individuální zátěže, traumata, takže tam ten konkrétní čas může být tímto ovlivněný a nějak posunutý, třeba. Ale nejsem si vědoma, že by na toto byly dělané nějaké výzkumy, takže bych spíš tak jako odhadovala.

Na tuto otázku jste mi už částečně odpověděla. Ten původní model počítá s nahrazením mužského vzoru. Myslíte si, že ředitel, pedagog mohou alespoň částečným způsobem ten mužský prvek/vzor nahradit?

Myslím si, že velmi částečným (smích). Nemyslím si, že to opravdu může skutečně nahradit, protože ten vztah je samozřejmě úplně jiný, jak mezi těmi dětmi, tak tím mužem, který tam pracuje na různých pozicích a hlavně mezi matkou a tím mužem, co hlavně taky ovlivňuje vztah dětí, takže myslím si, že to nebyla úplně ideální myšlenka (smích), že to takhle může fungovat.

Myslíte si, že přítomnost muže by byla pro pěstounku přínosem, nebo by mohla naopak rodinu nebo dokonce vesničku nějakým způsobem destabilizovat? Proč?

Já si myslím, že je to otázka vhodného výběru a přípravy toho páru. Protože ti muži obecně, tím jak vesnička funguje, tak je v tom principu zakotvená dost úzká spolupráce s těmi dalšími odborníky, tak ta rodina musí být poměrně otevřená těmto vstupům, aby to dobře fungovalo. Tak toto obecně muži snášejí hůř, se zdá. Ale myslím si, že je to skutečně otázka dobrého výběru a přípravy a pak, zdá se na základě zahraničních zkušeností, že to může fungovat dobře. Obvykle to bývá tak, že ten muž funguje v takové roli, jako v běžné rodině, že má zaměstnání mimo vesničku, a ta matka pěstounka zůstává s dětmi doma. I když jsem slyšela, že snad i o nějaké rodině, kde je to obráceně. Myslím, že v Rakousku, mají muže.

Muže v domácnosti a žena pracuje jinde?

Ano. (společný smích). Mám pocit, že nám o tom kolegové z Rakouska říkali, že tam mají nějakého takového tatínka.

Tak v podstatě by to odráželo to, co se děje v běžné společnosti, teď se stává, že tatínci zůstávají na mateřské a maminky chodí do práce. Takže to by nebylo nic tak úplně neobvyklého.

A poslední otázka týkající se této problematiky. A tedy, jestli si myslíte, že se v souvislosti s vysokou rozvodovostí, s rozpadem rodiny, s tím, že jsou děti v 90 % svěřeny do péče matky, zda se tato problematika chybějícího mužského vzoru týká i dětí z těchto neúplných rodin?

Tak určitě.

Nebo je to jiné?

Tak jako, já si myslím, že to je, už se na to píší studie, jak je generace, jedna dvě dozadu ovlivněná tím, že polovina dětí nevyrůstá se svým otcem. My jsme teď dělali takovou malou studii, je to asi rok nebo dva, na Praze 10 a zjistili jsme, že 40% dětí tam nežilo se svým biologickým otcem.

Je někde přístupná ta studie?

To jsme dělali ve spolupráci s Městským úřadem pro Prahu 10, a týkalo se to sociálně-patologických jevů u dětí školního věku a toto byla jen dílčí otázka, že jsme se jich ptali, kolik jich nežije s otcem a vím, že jsem tím byla zaskočená. Ono to přináší celou řadu dalších otázek, takové ty znovudoplněné rodiny, patchworkové se tomu říká, kdy přichází další partneři do té rodiny. Takže v podstatě si myslím, že je to taková širší otázka vůbec, definice rodiny a proměny současné rodiny. Myslím si, že taková ta zažitá představa, že je to matka, otec, a jejich biologické děti, že je to v postmoderní době, se to proměňuje a čím dál tím víc je rodina ta skupina lidí, kteří o sobě řeknou, že jsou rodina, kteří to tak cítí, kterým to poskytuje to, co ta rodina poskytovat má.

Mně to tedy zajímá, protože jsem na Praze 10 vyrůstala.

No dělali jsme to pro Prahu 10, tuším, že jsme to publikovali.

Já se na to zkusím podívat. Já jsem bydlela 16 let na Praze 10. Já jsem bydlela kousek od Rybníček, ve Strašnicích.

Jo, tak já jsem bydlela přímo u Justičního paláce na Mičáncích.

Tak to je trochu kousek, ona Praha 10 je velká.

Ted' pár otázek na systém a fungování SOS vesniček. V čem vidíte pozitiva SOS dětské vesničky? Nebo ty největší pozitiva SOS vesniček?

Tak já si myslím, že určitě v tom, že jsou schopny přijmout velké sourozenecké skupiny, což je jedna z mála možností pro tyto případy, kdy je potřeba umístit sourozeneckou skupinu. To běžní pěstouni, málo kdo je třeba schopný přijmout 4 děti najednou. Což vesničky jsou. Taky tam je velká otevřenost vůči speciálním potřebám. Ne, že by byly vesničky zařízeny pro postižené děti, ve smyslu třeba tělesného postižení, protože nejsou bezbariérové, ale myslím si, že je tam velká otevřenost vůči specifickým potřebám, jakože ty děti jsou různé, mají za sebou různé traumatické zkušenosti a ty pěstounky jsou celkem otevřené tomu, že ty děti vyžadují specifický přístup, že ta očekávání nejsou příliš vysoká, bych řekla a tím pádem se daří těm dětem dobře, i v náhradním prostředí a i když mají tyto různé obtíže, které jim to komplikují.

V čem vidíte negativa SOS dětské vesničky?

My se potýkáme se spoustou věcí. Nevím, jak dalece zacházet. No tak v první řadě máme málo pěstounek, to je určitě, ale myslím si, že je to celospolečenský jev, co se týká počtu pěstounů. A to přitom i ta naše náborová kampaň je zaměřená na páry, takže když se dělají nějaké náborové kampaně, naposledy v loňském roce, tak vlastně oslovovali páry a těch zájemců je málo. Ještě co bych mohla dodat, a to si myslím, co se týká těch pozitiv, co vesničky můžou nabízet, tak i pokud to srovnáme s tím nově nastaveným standardem novely zákona, tak vesničky skutečně nabízejí naprosto nadstandardní podporu, jako pěstounkám. Materiální, finanční, odbornou, prostě volnočasovými aktivitami pro děti počínaje, přes nejrůznější příspěvky, to prostě žádný pěstoun u nás nemá. Někdy si to ty maminky neuvědomují, nemají to srovnání, vždycky bychom toho mohli poskytovat víc, vždycky, ale když si potom reálně dáváme nějaké ty věci dohromady, tak ta podpora je opravdu nadstandardní.

Myslíte si, že SOS vesničky mají v systému náhradní rodinné péče v České republice své nezastupitelné místo? Vysvětlíte prosím proč.

Já si myslím, že jo a co třeba je moje vize pro vesničky jakoby do příštích let, že by se měly v těch místech, kde jsou, stát vlastně takovým centrem služeb pro ohrožené rodiny. Že vlastně by měly využít kapacity, ať už materiální, nebo lidské zdroje, které mají a tu dobrou pověst, kterou tam mají k tomu, aby začaly nabízet služby rodinám v okolí. Ať už pěstounským rodinám, což je vlastní, možná už někdo z kolegů už tom mluvil, tady v západní Evropě je takový trend, dělat tzv. integrované vesničky, což jsou v podstatě pěstounské rodiny, které jsou napojené na systém SOS, ale žijí v běžném prostředí, ve městech. Ano, jedna zaměstnankyně SOS vesniček se o tom zmínila. Takže to je taky budoucnost. Navázat na ty vesničky, které už stojí a které se budeme snažit nějak opečovávat, i když ty náklady jsou enormní a napojit na to rodiny z okolí a poskytovat jim ty služby.

Takže si myslíte, že ten systém je stále funkční, nebo by mělo dojít k jeho transformaci?

Já si myslím, že ne. Já si myslím, že pro určitou specifickou skupinu dětí to stále bude mít svůj význam. Já si jenom umím představit a to bych si přála, aby vlastně vesničky rozšířily tu kvalitu služeb.

Od toho třeba, že teď se začne ve Chvalčově pracovat s biologickými rodinami, které jsou ohrožené, sanace rodiny. V Doubí bude otevřené krizové zařízení.

Klokánek v podstatě?

Ne, ne (kategoricky) klokánek nikdy, nikdy. Myslím tím ve smyslu péče. Zařízení pro okamžitou pomoc. Jo, jo, takhle to jmenuje zákon. Až to bude otevřené, až po tu dlouhodobou péči a myslím si, že tím, že vesničky jsou tak silná organizace, jaká jsou, tak mají dobrý potenciál opravdu tu nabídku pro místo, kde se nacházejí rozšířit a udělat jí fakt komplexní, což je to, co mne na tom láká, to co se mi líbí. Já to vidím, že to je ta cesta, protože si myslím, že pořád nebude dost pěstounů, kteří by byli schopní přijímat sourozenecké skupiny nebo děti, které mají specifické potřeby.

Já tady mám při stávajícím nastavení, ale jak jsme o tom mluvily, tak dochází k transformaci v České republice, mají podle vás SOS vesničky perspektivu?

Tak já ji vidím v tom, o čem jsem teď mluvila. Předpokládám, že ve své práci zohledníte novelu zákona, která od ledna v podstatě úplně změnila vesničky. Ty do prosince fungovaly v režimu zařízení, dneska už nefungují v režimu zařízení, což je obrovská změna, se kterou se musíme vyrovnat, včetně toho, že velké finanční ztráty to přináší, když už jsme u těch praktických věcí, ale nějak se s tím musíme popasovat.

Teď poslední otázka a ta se týká původního nastavení. Myslíte si, že toto nastavení je více uplatnitelné v zemích v poválečném období nebo živelné pohromě?

No víte co, ono je to velmi dobře uplatnitelné ve všech velmi chudých zemích. Největší boom vesniček je Afrika a Asie, opravdu jo. I Jižní Amerika, ale Afrika a Asie tam je přesně, v podstatě obdobná situace, jaká byla u nás po druhé světové válce. Tam to není třeba vlivem války, ale vlivem dlouhodobé nestability společenské. Tam jsou ty ženy, které jsou ochotné vzít si na starost x dětí a vychovat je, když k tomu dostanou alespoň minimální podporu. Takže si myslím, že v nějaké vývojové etapě společnosti, je to velmi dobře funkční model. To, že my jsme se v Evropě posunuli někam dál, tak to je a díky bohu na to můžeme zareagovat tak, jak se na to snažíme zareagovat. Ale teď v tuhle chvíli ten tradiční model funguje hodně v Africe a Asii. Když se podíváte na stránky, tak tam to je všude. V Evropě všude bojují s nedostatkem pěstounů, to je všude stejné.

Dobře. Moc děkuji.

Je potřeba i mentálně v hlavách těch pracovníků ve vesničkách rozlišit to, když je tam pár a když je tam ta matka.

No tak snad se to podaří.

Já sama doufám. Letos bude přelomový rok, protože od května by měla běžet ta sanace ve Chvalčově a vlastně v průběhu letošního roku, v průběhu léta, začátku podzimu bychom měli rozjet ten ZDVOP v Doubí a následně pak sanaci v Doubí. Spousta plánů a spousta práce. Co se týče pěstounek, tak zajímavé je, že ten poměr je stále stejný, co jsem se bavila s profesorem Dunovským, tak on vždycky říkal, že ze stovky žen, které projeví zájem, takže jsou tak 2-4, které pak projdou tím sítem a tou přípravou a tím vším. Ta příprava je ve vesničkách mimochodem mnohem důkladnější než u jiných pěstounů a ona taky musí být, protože ta role je specifická. A teď když jsme dělali tu kampaň, vlastně před tím rokem, tak ten poměr je furt stejný. Také bylo přes 100 uchazeček a nakonec zůstaly 4 a pak 2. Asi ten poměr, prostě, musíme vygenerovat více zájemců, abychom našly 2-3 kvalitní pěstounky.

Vlastně to samé mi říkala i Tereza Šultesová, když jsem se s ní na konci roku 2011 bavila nebo když jsem s ní o tom mluvila. Že na konci tím sítím prošly 2 pěstounky, takže je to takto asi každoročně.

To se nám na konci ještě přihodilo, že po tom půlročním tetování, po těch všech školeních, ta pěstounka řekla, že ne, že to není pro ni. Byla prý už pro ni připravena i sourozenecká skupina a v poslední chvíli si to rozmyslela. Ale je to sice smutný, ale na druhou stranu lepší, když to řekla, než aby do toho šla a pak se ukázalo, že to nejde.

Moc děkuji za rozhovor.

Rozhovor č. 4 / Informátorka D

Údaje o informátorce a rozhovoru

Pohlaví:	žena
Povolání a další specifikace:	sociální pracovnice, problematice náhradní rodinné péče se věnuje 22 let, za tuto dobu prošla několika organizacemi a měla tak možnost nahlédnout na tuto problematiku z několika úhlů, informátorka byla velmi vstřícná a ochotně na všechny otázky odpovídala
Datum nahrávání:	21. března 2013
Místo nahrávání:	středisko Náhradní rodinné péče, Praha
Trvání rozhovoru:	50 minut

Jak vnímáte model SOS dětských vesniček, kdy více dětí vychovává sama matka-pěstounka s podporou ostatních odborných zaměstnanců SOS vesničky (pedagogů, psychologů, ředitele vesničky nebo tzv. tet)?

Vnímám to svým způsobem. Když vesničky vznikaly, tak si myslím, že to bylo velmi důležité, důležitá nová forma péče, která otvírala cestu dětem, kde se nedařilo nalézt individuální pěstounskou péči a šla tam také podpora, protože jsou podporované z Rakouska, finanční a umožnilo to řadě dětí pořešit tedy ten osud, aby nemusely vyrůstat v ústavním prostředí, protože prostřední vesničkové je úplně něco jiného a pro děti rozhodně přínosné, oproti tomu, aby měly žít v ústavu. Časem se vesničky vyvíjely, takže svého času tam přicházela ta, ono to bylo jakoby trochu kolektivní, pak se tomu dávala nějaká forma, takže i ty pěstounky, co tam žily si žádaly o individuální pěstounskou péči, na to jste asi ve své práci narazila, takže tam došlo trochu k nějakému posunu. Myslím si, že za tu dobu, co jsem to sledovala, třeba když jsem pracovala na Magistrátu nebo i v tom dětském domově, tak vesničky nám často řešily osud dětí, které byly skutečně v republice neumístitelné. Většinou to byly děti, o něž nebyl ze strany žadatelů zájem, většinou to byly větší sourozenecké skupiny, nebo sourozenci různého věku a i někdy složitého zdravotního stavu, takže to bylo prima, myslím si, že i ta spolupráce byla dobrá. Když jsem seděla na Magistrátu, tak jsme jezdili i do vesniček, když jsme věděli, že máme nějakou sourozeneckou skupinu. Jeli jsme se tam podívat, mluvili jsme s těmi maminkami. Vím, že vesničky měly vždy přípravu maminek velmi důkladnou, vypracovanou a tam já vidím veliké plus, že vlastně ty čekající maminky budoucí se měli možnost podílet se už i na té péči dětí předtím, myslím, že to bylo půl roku. "

Ano, to mají. Takzvané tetování.

Ano, tetování, což si myslím, že je úplně výborné, že opravdu to dává příležitost si rozmyslet těm ženským, jestli jo, je to opravdu to co chci. Když jsem nastoupila sem, tak svého času jsme se podíleli i na přípravě a vzdělávání maminek ve vesničkách, tak jsme měli možnost do toho nakouknout hlouběji, protože jsme mluvili přímo s těmi maminkami. To, co jsem já oceňovala, když jsem byla na Magistrátu, tak se mi ukázalo, že to nebylo až tak ošetřené. Takže vím, že ve vesničce pracoval třeba speciální pedagog, byl tam i psycholog a když jsem byla úřednice, tak to na mě budilo dojem, že tam

všechno funguje a že s těmi maminkami je všechno probíraný, že jsou připravovaný a že ta péče, široká škála služeb, že je tam těm rodinám poskytována. Při mé praxi, kdy jsem se tedy už setkala s těmi skutečnými maminkami, když jsme měli možnost s nimi hovořit, jsme zjistili, že to není až tak. Což nás, mně tedy osobně, to skutečně hodně zarazilo. Zažili jsme i rodinu, která odcházela, maminku, která odcházela s dětma z vesniček, protože tam nebyla spokojená, a když jsme s ní probírali, takovému pozadí, kdy přijímala děti, přijímala třeba tři sourozence najednou a byla vržena do vody. Já bych tam postrádala takovou tu individuální péči, jakoby ušít na míru to, které dítě se hodí do té konkrétní rodiny, probírat to s tou mámou. Tam to bylo hodně takové mám pocit, že maminky sice byly dlouhodobě připravované, že převezmou děti, ale pak se tam jel podívat ředitel, nebo psycholog a té mamince byly přivezeny. Možná je viděla jednou, letem světem, ale neměla dostatek informací a co bylo zvláštní, že v období rané adaptace se ukazovalo, že tam ta péče nebyla poskytována tak, jak by bývalo bylo potřeba.

Myslíte ta péče odborného personálu?

Ano, tím myslím péči odborného personálu, takže řada těch maminek si péči hledala jinde, mimo vesničku, což mi přišlo zvláštní, když tento systém (odmlčí se, hledá správné slovo). Když tam ten personál, má být právě proto. Tak v něčem jo, byly tam nějaké kroužky. Pedagogové tam dělali různé sportovní hry a takové, ale já myslím, na takovém tom raným sžívání se s dítětem, ta adaptace a taková ta psychologická pomoc, tak to si myslím, že tam nebylo, tedy já viděla jednu vesničku, tak tam to teda určitě nebylo dobře ošetřený. Jinak si myslím, že je to trošku umělé prostředí. I ty maminky to tak cítily, měly z toho takovou řekla bych až ponorkovou nemoc. Malinko měly pocit, že se s nimi nebaví vedení, což jo, sice se tam dělali jednou týdně nějaká sezení, ale nemělo to ten efekt, jaký by to bývalo mohlo mít. Byli takový hodně uzavření vůči tomu ostatnímu světu. My už tenkrát jsme tam navrhovali, že by bylo prima, že vlastně vesničky jsou ideální prostředí, kde takto zkušený maminky jaké tam jsou, by třeba mohly dělat i kluby pro ten konkrétní Kraj, kluby pěstounských rodin a nějak to tam oživit. Zdálo se mi takový hrozně společenství samo pro sebe, a i ty maminky, budilo to dojem i ta komunikace maminek, že už si některé šly mezi sebou na nervy, bylo to takové zvláštní. Dobře, děkuji. Vy jste mi částečně odpověděla už i na následující otázky, ale to vůbec nevádí, já jsem za jediné ráda (smích)..

Myslíte si, že děti postrádají ve svém životě přítomnost dospělého muže a chybí jim tedy tzv. „mužský vzor“? V jakém smyslu?

No, tak to v každém případě, v každém případě. To vidíme, i když pracujeme i s našimi klienty. Co je prima je, že ta maminka má jednotnou výchovu (smích). Jediné, co já na tom vždycky oceňuji, protože když jsou dva vychovatelé, tak se musí nějak shodnout a někdy vidíme, že to není snadné a že to dělá velkou neplechu. A tak ta maminka volí si tu cestu sama a i ten výchovný přístup, ale taky pak nemá až takovou oporu, takže ona pak hledá oporu v těch vesničkách, mezi těmi ostatními maminkami, a teď jde o to, jak se tam kdo s kým shodne. Jak jsem říkala v tomto mikrosvětě je to takové, jak už je to dlouhodobé, i u nás na klubech si lidi říkají, že vlastně největším přínosem té péče je, že máme bezpečné prostředí, kde můžeme sdílet své zkušenosti s NRP. My děláme přednášky, různé odbornosti, tak ti lidé toto oceňují, ale taky se seberou a jdou domů a přichází na klub třeba za půl roku, když mají chuť, není to takové to soužití na pevně a tady si myslím, že je taková celková uzavřenost vesniček a ten chlap jo, v každém případě v životě dítěte chybí.

Myslíte si, že dospělý muž v rodině chybí více dívkám, chlapcům, nebo je pohlaví dítěte v tomto směru nepodstatné?

Já si osobně myslím, že je to nepodstatný, že chybí všem stejně. Prima bylo, že se ve vesničce snažili, aby alespoň ti pedagogové byli chlapi, jo, nebo psycholog, nebo ředitel ve vesničkách je chlap, tak to si myslím, že je prima, že se to snažili alespoň takhle nějak saturovat.

Teď je otázka na věk dětí. Zda si myslíte, že třeba v raném dětství stačí ta maminka nebo je už i v tomto věku důležité mít tam muže, kterého děti vnímají. Zda si myslíte, že věk je v tomto směru nějakým způsobem rozhodující?

No, asi možná v dospívajícím věku je ta role výraznější těch tatínků, asi to běžně v rodinách, ale myslím si, že, já nemůžu říct, že by neuměla, máme tady také, mezi našimi klienty jsou osvojitelky, nebo pěstounky, které vychovávají děti samy a některá to zvládá velmi dobře, zvláště ty které jsou otevřené světu, a mají kolem sebe řadu přátel, širší rodinu a umí komunikovat, nemá s tím problémy, takže dítě se necítí nijak izolovaný. Takže já bych řekla, že spíš asi záleží, jak která maminka je schopná tomu dítěti zprostředkovat kontakty i s tím jiným pohlavím a s jinými lidmi a ten věk asi. No asi u úplného miminka je jasné, že prioritně je důležitá ta ženská role, je tam významnější, ale myslím si, že chlap chybí. Do života patří.

Mohou podle Vás nahradit otcovský / mužský prvek muži-zaměstnanci, vyskytující se v okolí pěstounské rodiny / vesničky, kteří tak rovněž suplují tzv. „mužský vzor“?

Nemyslím si, že se to může úplně nahradit, ale nějakým způsobem jsou to vzory a to vidíme i u dětí z dětských domovů, že vlastně pro ně jsou ti chlapi strašně významný a co je hodně zajímavé, teď děláme podobné rozhovory v rámci našeho výzkumu a tam se ukazuje, že některé děti, že z počátku i v té plné rodině je složité navazování kontaktu s maminkou, protože to dítě má opakovanou negativní zkušenost s ženskými. Ať už jsou to vychovatelky v dětském domově, které mohou být jakkoliv úžasné, ale prostě přichází, odchází, přicházejí jiní, takové to opakované opouštění, takže pro děti vůbec které se rekrutují do vesniček, děti z ústavní péče, nebo které přichází do náhradní rodiny, tak vlastně ta negativní zkušenost s ženskými je často větší než s mužskými, takže ten mužský vzor. Já vím, že když jsem dělala v dětském domově, tak jsme měli jednoho kotelníka a děti ho prostě milovaly. Ten když prošel okolo. Taky často se stávalo, že přišli manželé, přebírali dítě do náhradní rodinné péče a dítě se vrhlo na chlapa a teď ta ženská hormonálně zdecimovaná osvojitelka, která prošla opakovaně umělým oplodněním, různými pokusy, chlapa do toho osvojení, svým způsobem to byl její nápad, tak ho postupně k tomu měla a najednou dítě viselo na krku chlapovi a ona byla vedle. Tak někdy je tam úplně i žárlivost na ty mužský, takže ten mužský vzor je tam velký a o to víc bych teda asi i řekla, že záleží, kdo to dělá. Jestli ta vesnička tam má dva tři chlapy, tak je tedy hodně důležitý, aby to byli dobří vzory.

Myslíte si, že přítomnost muže / partnera / pěstouna v SOS rodině by byla pro matku-pěstounku pozitivem či negativem? Proč? Je možné, že by otec/pěstoun mohl SOS pěstounskou rodinu destabilizovat?

Tak já si myslím, že tohle je i důvod, proč tam nejsou, že je taková filosofie, že by to mohli destabilizovat, ale já myslím, že život je takový, jaký je a ty mužský do toho života určitě patří. Jak jste říkala tu otázku na začátku?

Zda by byla přítomnost muže pro pěstounku pozitivem nebo negativem.

Jo to jsem chtěla říct, teď jsem dělala takový arteterapeutický seminář s maminkami a dělali jsme kruh bezpečí, kam měly dávat, z čeho čerpají a co je pro ně přínosný a několik jich tam dalo manžel - někdy ano, někdy ne (společný smích). Což si myslím, že úplně vystihuje. V některých situacích je to prima, že se o ně může opřít a někdy do toho kecá tak, že se nejsme schopní dohodnout a pak ne, ale jako že do života patří, tak to rozhodně.

Dobře, děkuji. Myslíte si, že v souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti a rozpadu manželství v České republice, se problematika chybějícího mužského vzoru týká i dětí z neúplných rodin? Myslíte si, že se ten chybějící mužský vzor týká i těchto dětí? Nebo je to něco jiného než ve vesničkách.

No, já si myslím, že v těch SOS vesničkách, já jsem tam cítila celkovou izolaci. Protože ta máma, tím že je to na jednom místě, na nějakém okraji někde, města, obce, u lesa. Ona těžko, když má já nevím sedm osm dětí, tak těžko s nimi může někam vyrážet já nevím kam a žít nějakým společenským životem. Takže tam bych řekla, že je to něco jiného, než když mám matku rozvedenou, která žije v centru města a má své známé a přátele. Tak tam bych řekla, že je to hodně složitý a kdyby za ní ti přátelé přijeli, tak nevím kde by je ubytovala, kde by jako společně něco trávili. I bych řekla, že s takovým počtem dětí a složitých dětí, je těžko vítaná někde, když ona zase pojedou na návštěvu. Nemyslím si, že by to úplně šlo dát na miský vah a porovnávat.

V čem vidíte pozitiva SOS dětské vesničky? Ta největší pozitiva... třeba umístitelnost velkých sourozeneckých skupin, jak už jste říkala, ale napadla by Vás ještě jiná pozitiva?

No já si myslím, že dnes by mohli dělat i péstounskou péči na přechodnou dobu. Nemusela by to být jenom ta dlouhodobější péstounská péče, že právě tyto zkušené maminky si myslím, že by mohly být pro to velmi dobře využité. Pak si myslím, že by mohly zase i ony ty své zkušenosti, které jsou velmi bohaté, tak by bylo prima, kdyby je, a já si myslím, že i je by to obohatilo, tedy já to tedy alespoň takto vidím, protože co se schází naše rodiny, tak ty rodiny, které už mají nějakou zkušenost, tak jsou toho tak plné, že vítají, když na kluby přicházejí žadatelé, kterým mohou předávat zkušenosti. Jsou toho plný a myslím si, že pro tyto mámy ve vesničkách, že by to mohlo být i oživení. Mají úžasný bezpečný prostor, mají tam velké školicí místnosti, takže by se tam daly dělat různé programy. Vlastně dnešní zákon by jim mohl otevírat prostor pro to, aby tam vytvářely centra pomoci. I třeba terapeutické péče, s tím by mohli využít právě rady těch maminek a vlastně by bylo fajn, kdyby to bylo terapeutické centrum pro potřeby toho kraje.

V čem vidíte negativa SOS dětské vesničky?

V tom jak je to tam dosud. Já myslím, že je to ohromný pole něčeho, co stačí vzít, oprášit a prostě to rozvinout a to se tam zatím, ale myslím si, že je tam úžasný potenciál, i prostory, i lidi, jen začít. A to nový zákon může krásně umožnit.

Myslíte si, že SOS vesničky mají v systému náhradní rodinné péče v České republice své nezastupitelné místo? Vysvětlíte prosím proč.

No, jako měly ho. V dobách, kdy skutečně ty sourozenecké skupiny byl problém umístit. Přicházely tam děti, u nichž bylo fajn, že nemusely pobývat v ústavní péči. Teď ho vidím pořád nezastupitelné, protože doufáme, že se budou snižovat počty děti žijících v ústavní péči, že se bude utlumovat ta ústavní péče, tak zaplat'pambůh za takové prostředí. Vidím to jako dobré.

Vy jste už v první otázce, v těch pozitivěch zmínila, že by mělo dojít k té transformaci právě v tom otevření vůči okolní společnosti a rozšíření služeb do kraje. Napadlo by Vás ještě něco jiného, v čem by se mohly vesničky transformovat?

Já bych tedy maminkám hrozně přála i nějaké odlehčovací služby. Myslím si, že tím jak to táhnou samy a nemyslím si, že s dostatečnou pomocí, tak si myslím, že by bylo hrozně prima, kdyby byla pro ně vhodně nasměrovaná taky nějaká pomoc, aby dokázaly ony někde načerpat nějakou sílu. Aby se tam dělaly i programy pro ně, aby ony osobnostně se cítily dobře, protože když se cítí máma dobře, tak se cítí dobře i děti.

Myslíte si, že pokud by k transformaci nedošlo, že mají perspektivu se v takovém stavu udržet, nebo že by měly třeba ještě větší problémy, než ty, které zažívají teď?

No já si myslím, že by těch šancí moc nebylo, že pak je možná... Myslím, že jsou tak svázané, že jsou téměř v zaměstnaneckém poměru vůči někomu, ale ten někdo mi neposkytuje to, co já jsem

očekávala, protože ta propagace toho, jak se žije ve vesničkách je vždycky velikánská a slibuje to já nevím co, ale my v té praxi jsme to tak úplně neviděli, takže někdy si říkám, že těm ženským by bylo líp, kdyby byly mimo.

Myslíte si, že stávající nastavení je více uplatnitelné v zemích po válečném konfliktu, či živelné pohromě, tzn. za podmínek připomínajících Rakousko po 2. světové válce?

Možná jo. Jo, já říkám, když ty vesničky tady začínaly, tak to byla taková akutní doba, kdy se rozvíjela pěstounská péče a řešilo to osudy dětí a jo, jo.

Takže si myslíte, že ten původní model víc funguje v těchto oblastech, ale měl by se v případě proměny společnosti pak transformovat, změnit.

No no, určitě a já myslím, že už teď nebo v té době třeba před těmi třemi lety ve vesničkách to bylo složité, to vybalancovat. Možná poměry nejen v naší zemi, ale i v jiných zemích, aby to sedělo úplně tomu rakouskému modelu. Jo, vidíte tohle asi, jo to mně ani nikdy nenapadlo. Asi je to přesně ono.

Tak to byla poslední otázka, moc Vám děkuji za rozhovor.

Rozhovor č. 5 / Informátorka E

Údaje o informátorce a rozhovoru

Pohlaví:	žena
Povolání a další specifikace:	vysokoškolská profesorka v oboru psychologie, problematice náhradní rodinné péče se věnuje více než 30 let, při rozhovoru byla velmi vstřícná, otevřená a milá
Datum nahrávání:	25. března 2013
Místo nahrávání:	kancelář na fakultě, Praha, v rámci konzultačních hodin
Trvání rozhovoru:	45 minut

Jak vnímáte model SOS dětských vesniček, kdy více dětí vychovává sama matka-pěstounka s podporou ostatních odborných zaměstnanců SOS vesničky (pedagogů, psychologů, ředitele vesničky nebo tzv. tet)?

Já to vnímám jako jednu z možných alternativ, to znamená, nedá se říct, že bych byla úplně jako nějaký odpůrce SOS vesniček, já si myslím, že jako jedna z alternativ, že tam mají někoho stabilního celý život, byť je to jeden z toho páru, takže je lepší, než když je to jenom vychovatel, že je to bližší člověk, že jim zůstává, že tam mají to svoje zázemí domova apod. To znamená, že já to vnímám jako jednu z pozitivních alternativ, ale úplně od začátku co byly SOS vesničky, tak já jsem pořád kritizovala, že tam chybí muž. Protože já se domnívám, že pro vývoj dítěte jsou strašně důležitý ty dva pohlavní póly, aby to dítě vidělo, protože se chovají odlišně a to odlišné chování je velmi potřebné pro psychický vývoj člověka obecně. To znamená, že já úplně obecně, stejně negativně se stavím tedy vůči rozpadávajícím se rodinám, nebo vůči střídavé péči a podobně. I když tam zdánlivě je zachována právě ta možnost kontaktu s oběma, ale je to tak nesmyslný scénář, že proti tomu taky jsem. Takže tenkrát kdysi, ačkoliv ty SOS vesničky byly vnímány jako něco velmi moderního a pozitivního, tak já jsem se pořád vůči tomu vymezovala, jako že ten táta mi tam strašně chybí a ve finále, když jste viděla potom tu realitu těch vesniček, tak ty děti byly úplně vyhladovělé na muže. Takže tam přišel třeba opravář a opravdu se sběhly děti z celé vesničky, aby si s ním povídaly, aby mu podávaly nějaký hasáky atd. Opravdu muž byl pro ně strašná rarita a to si myslím, že nebylo dobrý. A i pro ty ženy to bylo asi velmi těžký se k tomu upsat.

Že tam budou dejme tomu nějakých deset, dvacet let...

Tak, tak.

Vy jste mi tak částečně odpověděla i na mou druhou otázku, zda si tedy myslíte, že děti ve vesničkách postrádají mužský vzor, přítomnost dospělého muže. Na což jste mi odpověděla, že ano.

Ano, určitě.

Možná se Vám tyto otázky budou zdát banální. Myslíte si, že dospělý muž v rodině chybí více dívkám, chlapcům, nebo je pohlaví dítěte v tomto směru nepodstatné?

Ne nezdají se mi banální. My jsme naopak dělali nedávno výzkumy, protože jsme měli takový předpoklad, že jakoby víc chybí dítěti téhož pohlaví.

Tj. chlapcům.

Ano, tj. chlapcům, ale ukázalo se, že chybí oběma a každému v jiném principu. To znamená, že otec se chová třeba velmi odlišně k dívce a ke klukovi. Když jsme dělali ty konkrétní výstupy, tak třeba, já nevím - otec udržuje třeba se synem mnohem častější oční kontakt, nebo má na něj větší nároky, než na dívku. Nebo s dívkou udržuje víc fyzický kontakt, kdežto s klukem si třeba víc hraje, jako fakt, že mu třeba něco vysvětluje a povídá. Kdežto dívku víc mazlí, je s ní víc fakticky v kontaktu. Takže obě ty děti potřebují tátu, každý bych řekla z trošku jiného důvodu.

Myslíte si, že přítomnost dospělého muže v rodině je důležitější pro děti v jejich raném dětství, nebo spíše až u dětí školních či dospívajících?

No, já si myslím, že v tom raném dětství se to tak jako vepíše do nevědomí, to znamená, že je to opravdu zásadně formativní. Zatímco v té dospělosti je to spíše už psychosociální, ale občas se mi na toto ptají rodiče, kteří se chtějí rozvádět, tak mi říkají, kdy jakoby nejméně zraní to dítě a já jim na to vždycky odpovídám, kdy ho nejvíc zraní tím, že nejsou dva. A z mého pohledu jsou nejzranitelnější, takové to senzitivní období, tři až šest let a potom dospívání, neboli tak těch jedenáct až patnáct. A zase kvalitativně různě, to jak jsem zmínila v tom úvodu, ale de facto táta je pro dítě velmi podstatný už úplně v těch primárních měsících, v těch kojeneckých měsících a i tam se chová jinak. Například otec má tendenci ve svém kontaktu s kojencem, ležícím miminkem, jakoby narušovat stavy jeho klidu, škrábat ho fousama, pošťuchovat ho, obracet ho, experimentovat s ním. Zatímco máma má tendenci mu vytvářet harmonii, mít ho v tepoloučku, mít ho spícího, hezky napapanýho, přebalenýho, tak jako stabilizovat ty jeho stavy a otec naopak má za úkol, jakoby vývojový úkol pro to dítě, ty stavy narušovat. De facto zase bych vám musela říct, že on tam má svoje opodstatnění po celou dobu vývoje toho dítěte. A z tohoto pohledu je to špatný zařízen.

Mohou podle Vás nahradit otcovský / mužský prvek muži-zaměstnanci, vyskytující se v okolí pěstounské rodiny / vesničky, kteří tak rovněž suplují tzv. „mužský vzor“? Tam ten původní model počítá s mužem ředitelem, či pedagogem.

Ano, je to lepší, je to určitá míra kompenzace. Není to táta, ale každý trenér, každý starší brácha, každý strejda, já nevím, kdokoliv, jakýkoliv fungující mužský princip, dědeček atd., tak to zeslabuje to chybění. To znamená, že ano, dá se to nějak kompenzovat. Do určité míry. Ano.

Myslíte si, že přítomnost muže / partnera / pěstouna v SOS rodině by byla pro matku-pěstounku pozitivem či negativem? Proč? Nebo je možné, že by ten muž/pěstoun SOS rodinu, potažmo vesničku nějakým způsobem destabilizoval?

Já jsem pracovala poměrně hodně v pěstounských rodinách, takže vím, že to není vůbec jednoduché partnerské soužití pěstounů, protože je to velmi náročná životní situace, mít ty děti v pěstounské péči a pečovat o ně, a nějak je vyladit se svými biologickým dětmi atd., to znamená, já si myslím, že ty rodiny nesporně potřebují dlouhodobou sociální podporu, jak od sociálních pracovníků, tak já bych řekla i od psychologů, tzn. asi kdybych chtěla, aby všechno fungovalo, tak bych se tam snažila implikovat nějaká pravidelná skupinová sezení, kam chodí oba z páru a oni to určitě potřebují. Ale v některých případech se ukázalo, že ten táta naopak je velmi stabilizujícím prvkem, nejen pro tu ženu, že jí dělá zázemí, ale i pro různé sousedské vztahy, pro širší prostředí, i třeba v komunikaci se školou je mnohem šikovnější ten pěstoun, a i ve vztahu k dětem, že třeba tolik nevychovává, ale dejme tomu s těmi dětmi sportuje, nebo se s nimi, když jsou malé, tak se s nimi válí, pere se nimi, jakoby má takové ty kontakty úplně jinak založený a vlastně to odpouští ten přetlak a stabilizuje. Takže se to nedá říct. A někde ten muž byl opravdu takový ten, ten destruktör. Nedá se to říct jako že, muži tak a muži tak. Já bych řekla, že je pro pěstovanku přirozené, že ona žije v páru a proto bych ji to dopřála. Pokud to nejsou zařízení klášterní, kde jsou třeba voršilky.

Myslíte si, že v souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti a rozpadu manželství v České republice, se problematika chybějícího mužského vzoru týká i děti z neúplných rodin?

Tak týká se všech dětí, týká se všech dětí. Mělo by se to vědět, mělo by se o tom mluvit a samozřejmě hrajeme s tím, co máme. To znamená, že já bych nikdy už nerušila SOS vesničky. Já bych je nadále měla jako jednu z alternativ. Stejně tak, jako jsou třeba různé alternativy nějaké církevní aktivity, je to taky jedna z alternativ a neřekla bych, že je lepší nebo je hroší. Já si myslím, že vždycky ty vyspělé demokracie po světě se vyznačují tím, že se mají velké množství alternativ a ty alternativy lze pak šít na tělo určité konkrétní rodině, určitému konkrétnímu dítěti apod. Zatímco ne moc vyspělé státy se vyznačují tím, že mají jeden dva typy a ty prostě natvrdo prosazují a roubují na všechny a tím pádem mnoho lidí je tím poraněno.

V čem vidíte pozitiva SOS dětské vesničky?

Tak já vidím pozitiva v tom, že tam opravdu ty děti zažívají domov. Mají tam dům, mají tam domov, mají tam svojí vlastní kuchyň, mají možnost toho svého zázemí, pokoje, vlastnění. Zažívají tam takový ten normální rok, včetně rituálů u jednotlivých ročních období. Z tohoto pohledu je to obrovské pozitivum. Další pozitivum - lze tam mít velké sourozenecké skupiny - to je velké pozitivum, protože jinak málokterý pěstoun si chce vzít pět dětí, nebo šest dětí, nebo tři děti. Dále si myslím, že je pozitivem právě to, že nemají tetu v tom smyslu, že se jim stědí, že třeba odejde na mateřskou, nebo že se přestěhuje a oni mají najednou někoho jiného. I třeba v těch dětských domovech rodinného typu, tam se jim najednou někdo přestědí a tady ne. Tak jakoby ta trvalost, to pouto, ta jeho trvalost, to mi připadá jako strašná výhoda. No a taky i ta lokalita, že jsou školy zvyklé na tu vesničku, anebo že lze využívat nějaké pozitivní energie někoho, nějakých dobrovolných organizací, že je někde pozvou, nebo že je tam nějaký podnik, který jim pravidelně sponzorsky něco dává, nebo že když chce někdo dělat něco dobrého, tak ví, že v té SOS vesničce může zadarmo jim odpracovat jako nějaký řemeslník. To mi všechno připadá jako výhody, protože to posiluje občanské soužití, i když to zní jako klišé, ale já to myslím v pravém slova smyslu, to pozitivní občanství.

V čem vidíte negativa SOS dětské vesničky?

Já vidím negativum tedy v tom otci a potom vidím negativum v tom, že vesničky můžou trpět takovou tou ponorkou. Neboli že tam může nastat opak toho pozitivu a že ty tety se mezi sebou začnou dohadovat a nějak nespolupracují, ani se nekamarádí a naopak se třeba nenávidí a nesnáší se a ty jednotlivé jednotky, ty domy jdou proti sobě. A zase si myslím, že SOS vesničky potřebují trvalou podporu, aby v případě, když se to rozjíždí do takového negativního procesu, tak aby tam do toho někdo nějak vstoupil a nějak to medioval, nějak s tím zapracoval. Je to nebezpečí, jo. A další

nebezpečí je, aby nebyly jako izolovaný ostrov. Aby nežily jenom samy mezi sebou a celá vesnice se na ně dívá jo, aby dokázali tam být ty vztahy.

Aby byly otevřeny.

Ano, tak přesně. Takže to vidím jako další možnost nebezpečí.

Myslíte si, že SOS vesničky mají v systému náhradní rodinné péče v České republice své nezastupitelné místo? Vysvětlete prosím proč.

To si myslím, že jo, že jo. Že je to, i když se díváte do historie, tak vlastně v historii tady té naší střední Evropy, to vždycky mělo místo. Především tedy v Rakousku to má tradici a v severní Itálii a ve Švýcarsku, ale já si myslím, že my se k tomu docela dobře přiřazujeme, k Bavorům, ty tohle mívají a mě to připadá jako jedna z velmi dobrých alternativ.

Myslíte si, že stávající systém samotné matky-pěstounky pečující o 4-6 dětí (s podporou ostatních zaměstnanců vesničky – tzn. pedagoga, psychologa, ředitele, tet ad.) je stále funkční, nebo by mělo dojít k jeho transformaci? Pokud ano, tak jakým směrem?

Já si myslím, že by tam mohla žít normálně rodina, která má své biologické dítě, nebo děti a doplnit je do nějakého počtu o další děti. To znamená, že tam už by to nebyla jedna žena, že jo, která nemá děti, která si tím může kompenzovat nějak své pocity, mateřství a tak podobně, ale normální fungující rodina, která chce takovým způsobem žít a mít těch dětí víc a zkrátka takhle bydlet a vyhovuje jim to.

Myslíte si, že SOS dětské vesničky mají při stávajícím nastavení v České republice perspektivu?

Já bych žádné alternativy nerušila, protože si myslím, že všechno rušení je vždycky krok zpátky. Ono dá strašnou práci něco takového zbudovat a já si myslím, že je to bohužel, že po tom devadesátém roce se řada věcí začala likvidovat jako relikvium komunismu, ale já si myslím, že tohle byl docela dobrý relikvium komunismu a já bych ho zkrátka podržela, upravila ke stávajícím podmínkám a normálně bych to držela dál, protože mi připadá, že to poskytl dobrý základ a že je to něco mezi individuální péstounskou péčí a mezi dětským domovem rodinného typu.

Myslíte si, že stávající nastavení je více uplatnitelné v zemích po válečném konfliktu, či živelné pohromě, tzn. za podmínek připomínajících Rakousko po 2. světové válce?

Samozřejmě, samozřejmě. V jakékoli takové oblasti, říkám si, že tak jako vyvážíme třeba vojenský nemocnice, takže bychom mohli i tento princip a i koneckonců tu reálnou pomoc takovouto formou vyvážet. Že by někam, umím si úplně představit, že by někam třeba do Sýrie, nebo po tsunami, že by se tam postavily takové dva tři domy, s ochotnými ženami, tamními nebo třeba i našimi a tamními, které by tam jely a takhle by pracovaly. Jsou to takové malé misie a ty se můžou velmi inspirovat v tom, jak my tady pracovali, protože si myslím, že my jsme v této oblasti úplně špičkový. Když to porovnáváte se zeměmi světa, tak opravu Češi i tradičně tady u nás byly výborní sirotčince na vysoké úrovni a nejen sirotčince, byly tady slepecké ústavy atd. To znamená, že jsme měli vždycky tendenci pomáhat, ale ještě specializovaně pomáhat, tzn., že mělo by se z té historie hodně vycházet.

Dobře děkuji. To byla poslední otázka, moc děkuji za rozhovor.

Tak nám to šlo rychle. Jsme rychlé a efektivní ženy (společný smích).

Rozhovor č. 6 / Informátorka F

Údaje o informátorce a rozhovoru

Pohlaví: žena
Povolání a další specifikace: zaměstnankyně občanského sdružení, které pomáhá dospívajícím z náhradní rodinné péče s integrací do společnosti, pro Sdružení SOS dětských vesniček pracovala 4 roky, oblasti náhradní rodinné péče se věnuje 8 let, rozhovor probíhal v přátelském duchu, informátorka někdy odpovídala váhavě
Datum nahrávání: 28. března 2013
Místo nahrávání: kancelář občanského sdružení, Brno
Trvání rozhovoru: 40 minut

Jak vnímáte model SOS dětských vesniček, kdy více dětí vychovává sama matka-pěstounka s podporou ostatních odborných zaměstnanců SOS vesničky (pedagogů, psychologů, ředitele vesničky nebo tzv. tet)?

Já se asi bojím, že jsem kritická (smích). Já, když jsem nastoupila do vesniček, tak jsem to vnímala jako dobré. Přišlo mi to jako dobrý model, ale postupem času najednou zjistíte, že to není vhodný, nebo mě to přišlo strašně nevhodný a ten model je opravdu strašně zastaralý a je to opravdu jak za Hermana Gmeinera, nebo jak se ten pán jmenoval. To mohlo fungovat jenom za války, nebo po válce, kdy opravdu bylo spousta opravdu takto ochotných lidí se takto starat, ale teď je to už úplně na jiné úrovni a ty vesnice, ta podpora tam sice je, ale ty maminky to, přijde mi, úplně nevyužívají, anebo ta podpora je divná. Úplně se mi to jako nelíbí a hlavně těch dětí je opravdu strašně moc, na jednu mámu třeba 7 dětí, mně to přijde jako strašný číslo a nepomůže žádný psycholog, protože ony většinou si to i docela hlídají. Takže úplně mi to nepřijde jako šťastné řešení. Spíš by to měli začít nějak transformovat, jako maximálně 4 děti třeba. Možná i míň, ale oni tam zase mají ta svá pravidla, že když máte méně než 3 děti, tak odcházíte z vesnice, což je také hrozné, protože...

Vy (pěstounka) jste do toho vstoupila za nějakých okolností.

Teď tedy s tou transformací já vím, jsou s tím velké problémy. Ony musí podepisovat smlouvy, musí začít dodržovat nějaká pravidla, která předtím nikdy neměly a ty matky jsou z toho prostě najednou zmatené a najednou neví co, že jo. A to jsme u matek, to nejsme u dětí. Dětem to podle mne neprospívá. Jasně, když je 7 členů nějaké rodinné jednotky, tak to беру, když jsou to doopravdy biologičtí sourozenci, tak samozřejmě by měli zůstat spolu, ale když to nejsou biologičtí sourozenci, tak opravdu nějak nevidím důvod, proč to musí být tak velikánský rodiny.

Když by třeba byly 3 a 3 (dětí) tak proč to jakoby tmelit?

Ano.

Myslíte si, že děti ve vesničkách postrádají ve svém životě přítomnost dospělého muže a chybí jim tedy tzv. „mužský vzor“? V jakém smyslu?

Určitě jo. A je to docela vidět, když tady pak máme potom ty starší děti a třeba zrovna z vesniček, tak je to hrozně citelný, že oni opravdu neumí, hlavně ty holky, ale i ti kluci, neumí vůbec jednat s chlapama. Vůbec nejsou s nimi sžití, vůbec neví, co najednou by po nich ti chlapi mohli chtít a je to tam hrozně znát. Na těch klukách je to znát.

Víc myslíte?

Hm... Holky to určitě nějak pociťují jako taky, ale přijde mi, že ti kluci tím strašně strádají, že opravdu nemají ten chlapecký vzor.

To je vlastně i další otázka, jestli si myslíte, že ten dospělý muž chybí více dívkám, chlapcům, nebo je pohlaví dítěte v tomto směru nepodstatné?

Já si myslím, že oboum dvoum, ale víc to nějak vidím u těch kluků. Jako víc se neumí nějak diferencovat, opravdu nemůžou si najít tu svou sexualitu, nemůžou si najít srovnání. Tohle tam prostě není. Tam je jediný chlap třeba ředitel, nebo nějaký údržbář, možná nějaký pedagog, ale nemají je doma, nemůžou se s nimi normálně bavit.

Nezažívají s nimi takové ty normální věci. Takovou tu normální běžnou denní interakci?

Hm...

Myslíte si, že přítomnost dospělého muže v rodině je důležitější pro děti v jejich raném dětství, nebo spíš až u dětí školních či dospívajících?

Nejlíp, když tam bude pořád ten chlap. Myslím si, že to není úplně rozhodující, jestli jsou malý, nebo velký. Hlavně aby tam ten chlap byl, fungoval. Já vím, že vy tam potom máte tu otázku s rodinami, ale to mi přijde jako úplně něco jiného. Tady oni nemají ani dědečky ani babičky, oni prostě nemají nikoho jako toho mužského, který by tam mohl fungovat s nimi v běžném životě. Takže tohle mi přijde (odmlčí se) fakt jako nevím. Hodně je tam podle mne důležitá ta identita, když jsou už jako dospívající, takže možná hlavně ti dospívající by to tam potřebovali.

Mohou podle Vás nahradit otcovský / mužský prvek muži-zaměstnanci, vyskytující se v okolí pěstounské rodiny / vesničky, kteří tak rovněž suplují tzv. „mužský vzor“?

Mužský prvek určitě jo, ale to otcovství ne. Řada pedagogů tam byla výborných, opravdu děcka se s nimi sžívala a mají s nimi doteď super zážitky, jako opravdu se s tím dokázali popasovat, ale....

Takže si myslíte, že částečným způsobem, částečně ho mohou nahradit?

Ten mužský vzor ano, ale ten otcovský opravdu ne, to tam prostě nefunguje podle mne. Tam je to fakt těžce založené na těch matkách a ty chlapi, i když teď u je ten model, že přibírají i páry, ale ty tam nevydřív co já vím.

Já vím, že tam měli jeden a nakonec se s ním nějak rozloučili.

Oni to nedali prostě, a nevím kdo mi to říkal. Tak oni opravdu museli odejít, protože to je opravdu strašná masáž. Já si ani nedokážu představit, jak to tam musí fungovat. Ani bych tam teda nechtěla žít teda.

Takže si myslíte si, že přítomnost muže / partnera / pěstouna v SOS rodině by byla pro matku-pěstounku přínosem.

Určitě jo.

Nebo si myslíte, že by mohl tu rodinu, potažmo vesničku nějakým způsobem destabilizovat?

Já si myslím, že by se musel změnit celý ten systém, protože teď je to založené na té matce a všechno je tam hodně o těch ženských a ten chlap vnese úplně nový prvek do té společnosti. Myslím si, že by to nedestabilizoval, ale že by se určitě dělaly nějaké změny. Rozhodně by se ty ženský podle mne uklidnily (smích). Takže si myslíte, že by to bylo pozitivní? No rozhodně. Určitě. Já když o tom totiž přemýšlím, tak pro mne je hrozně divné, já znám, nebo jsem pracovala i s normálními pěstouny, nebo tedy s pěstouny v běžné společnosti, a opravdu je to strašně znát. Ty matky jsou opravdu úplně jiný. Pěstounka z běžné rodiny je naprosto jiná, než pěstounka z vesnice a ty vesnice

to je opravdu (odmlčí se) to je ghetto, s prominutím. Já jsem fakt negativní, takže to je no. Já jsem ráda, že dávají dětem domov, ale na druhou stranu ty změny jsou opravdu důležité a jsem ráda, že se to teda začíná nějak hýbat. I s tou změnou zákona, oni musí prostě, jsou k tomu tlačení.

A tedy poslední otázka k mužskému vzoru. Myslíte si, že v souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti, kdy děti jsou většinou soudem svěřené do péče matek, že se problematika chybějícího mužského vzoru týká i dětí z neúplných, rozvedených rodin? Anebo je to něco jiného, než to co je v SOS vesničkách?

Já s tím nemám vůbec žádné zkušenosti, ale myslím si, že je to úplně něco jiného. Oni se sice rozvedou, ale zároveň ty děti ví, kdo je jejich otec, mají své kořeny a funguje tam zase nějaký jiný člen rodiny, nebo funguje nový partner té ženy. Ve vesnicích to takto ale není. Oni třeba až v osmnácti poznají, kdo je jejich otec a najednou začnou zjišťovat svoje kořeny. Se kterými, s tou původní rodinou se nepracuje. To se začíná až teďka. Takže myslím si, že je to velký rozdíl.

To by bylo tedy téma chybějícího mužského vzoru a teď ty otázky na systém a fungování a další perspektivu SOS vesniček. V čem vidíte pozitiva SOS dětské vesničky?

No tak určitě dávají dětem domov, to je určitě dobře. Já nevím (odmlčí se). Dávají dětem příležitost, to mi přijde dobrý.. K vzdělávání, dávají nějaký osobnostní rozvoj.

A co třeba ty sourozenecké skupiny? Ty jsou častokrát zmiňované. Že tam mohou dát sourozenecké skupiny dohromady.

To mi přijde taky dobré. To je základ, nebo vždycky se to alespoň tradovalo, že je to základ, že ta pěstounská rodina, nebo matka, si bere celou sourozeneckou jednotku, což mi přijde opravdu taky dobrý. Opravdu ty děti nemusí být v různých, i když znám děti, které třeba jim to úplně nesvědčí být se svým sourozencem (smích).

To je asi ale i v běžné rodině někdy ne? (společný smích)

Je to tak. Tohle jsou asi ta pozitiva.

Vy jste už nějaká negativa naznačila v těch původních otázkách, ale tak možná, v čem vidíte ta zásadní negativa SOS dětských vesniček?

Ježíšmarjá, pro mě jich tam vždycky bylo nějak moc. Hodně mě vždycky trápilo, že měli opravdu moc, přehřšle toho hmotného zajištění. To je strašně viditelné. A hlavně pak jako když děláme s těmi dospělými dětmi, nebo s těmi mladými lidmi, tak je to opravdu hodně vidět, že nemají vůbec reálnou představu, že normální život takto prostě nefunguje. Že mi každý rok nepřiveze Samsung novou pračku. Prostě takto to není, že si musí na ty věci vydělat, že za barák neplatím pětistovku měsíčně. I když nás tam žije třeba dvacet. Jako tohle je strašný.

Taková ta odtrženost od té reality?

Úplně. To samé je, že maminka nechodí do práce. Ty děti si to neuvědomují, protože pak nemáte, oni to nevidí, že maminka je pořád doma, maminka má furt peníze, maminka prostě když chce jet na dovolenou, tak jede sama na dovolenou.

A takové to porovnání s dětmi, se kterými chodí do školy? To nefunguje?

To tam podle mne jako úplně nefunguje. Oni prostě furt tady v tom žijí. Jsou sice ve škole a něco tam jakoby vidí, slyší, ale na druhou stranu oni přijdou zpátky a tam to prostě je. Koničky, všechny možné

koníčky mají tam, na vesničkách, zabezpečované, kroužky jsou tam, nic není v tom systému jako ostatní. Je to hrozně takové, jak jsem řekla, ghetto pro mě. Jako opravdu svět sám pro sebe.

Myslíte si, že SOS vesničky mají v systému náhradní rodinné péče v České republice své nezastupitelné místo?

To určitě.

Případně proč?

No rozhodně vyplňují nějakou mezeru, která tady jakoby je. Těch já nevím kolik tam těch dětí teď je... těch 300, 350 dětí, tak rozhodně je lepší, aby byly alespoň u té mámy, než aby byly v děcáku. To je prostě nepopiratelná výhoda tady těch vesnic.

Myslíte si tedy, ono to tak nějak vyplývá z toho našeho rozhovoru, že ten stávající systém samotné matky-pěstounky pečující o 4-6 dětí (s podporou ostatních zaměstnanců vesničky – tzn. pedagoga, psychologa, ředitele, tet ad.) je stále funkční, nebo by mělo dojít k jeho transformaci? Pokud ano, tak jakým směrem?

No tak asi by mělo dojít. A já myslím, že teď už začíná všechno probíhat, ta transformace, že se tam jako... Mění se to celé. Matky jsou k něčemu tlačené, ta vesnička, celý ten systém je k něčemu tlačeny, že prostě se to musí celé změnit, ale jak?

Myslíte, že jsou tlačení tou novelou zákona?

Myslím si, že jo.

Víc než Rakouskem?

No tak rakušáci..., já nevím jakou tam teď hrají roli. Když jsem byla ve vesničkách tak to bylo docela jako hodně kvůli penězům. Tenkrát to bylo nevím 40% financí, což je docela velký balík peněz. Teď je to tedy nějakých 15%, jak udává pán ředitel, když jsem četla ty poslední články. Jo, myslím si, že se to nějak mění, že jsou víc tlačeni k tomu, aby byly samostatné, a novelou určitě jsou ochráněni víc ti zaměstnanci, což mně přijde dobrý, protože ty matky mají prostě takové vrchnostní právo a všechno se točí kolem matek ne kolem dětí. To mi přijde jako největší tragédie a teďka tou novelou budou matky nucené k tomu, aby víc péče bylo prostě o ty děti, aby jakoby ta péče byla o ty děti a celé by to leželo na dětech. V zájmu dítěte mi vždycky přijde komický, když se potom dostanete k tomu, že to není o dětech, že je to zase o tom systému, že je to to matce, která tam nemá hrát ten hlavní prim. Takže jo, ať se to začne měnit, ale teď jsou tam ještě ty staré matky, které a to si nemyslím, že by bylo dobré, aby se děti odebíraly z těch rodin. Takže možná s těmi novými matkami, kdyby se začalo nějak jinak, na jiné bázi, fakt nevím. Hm.

Tak z toho vlastně vyplývá... asi si nemyslíte, že by při tom stávajícím nastavení měly perspektivu? Pokud by zůstaly u toho původního?

Já myslím, že oni to udrží. Že je to systém, který nějak jede a oni pokud u toho budou chtít zůstat, tak u toho zůstanou. To je jako na nich. Tady už bylo x vizí, jak by se ty vesnice měly měnit a opravdu se s tím začínalo a pak se to nedokončilo. Ta vize vždycky zůstala u vize.

Tak uvidíme, jak to dopadne.

Já mám fakt asi problém prostě s tím, že ony jsou nereálný, že ta vesnice je život sám pro sebe. Tady v Medláncích... Medlánci jsou velká čtvrť a tam je vesnička a vesnička je sice jakoby otevřená,

ale zároveň tou vesničkou vůbec nikdo neprochází. Tam je třeba, že si to můžete poměrně rychle zkrátit na zastávku, ale všichni to obchází, i když nemusí.

Tam nefunguje taková ta propojenost s tou okolní obcí?

Ne.

To zmiňované, že děti mají kroužky mimo, naopak děti z okolí mohou na hřiště do vesnice.

Ne, ne, alespoň tady v Medláncích jsem to tedy fakt nezažila. To je i poznat. Třeba děti Medlánecké, které já okamžitě poznám, i když je neznám. Prostě je poznám na zastávce, i matky tedy. Je to hrozný. Já to možná poznám, protože jsem tam byla, protože to znám. Je to opravdu hrozně markantní, jak oni jsou jinak, jinde. Jak je to jiný svět.

Myslíte si, že stávající nastavení je třeba více uplatnitelné v zemích po válečném konfliktu, či živelné pohromě, tzn. za podmínek připomínajících Rakousko po 2. světové válce?

To rozhodně, to rozhodně. Většina vesniček, a to asi víte, v ostatních zemích takhle vůbec nefunguje. Ostatní vesničky fungují nějak jinak, jenom my si tady držíme pořád ten původní model, což je úplně pasé. Ani Rakousko už ho nemá. Takže myslím si, že někde asi bude chyba. Pořád se tady skloňuje Matějček a Dunovský, a já nevím kteří, což je dobrý, ale na druhou stranu i ty jejich výzkumy jsou překonané.

Tak to byla poslední otázka. Já Vám moc děkuji za rozhovor a za odpovědi.

Rozhovor č. 7 / Informátorka G

Údaje o informátorce a rozhovoru

Pohlaví:	žena
Povolání a další specifikace:	ředitelka občanského sdružení, které pomáhá dospívajícím z náhradní rodinné péče s integrací do společnosti, pro Sdružení SOS dětských vesniček pracovala 8 let, oblasti náhradní rodinné péče se věnuje 11 let, informátorka byla z počátku trochu nedůvěřivá, v odpovědích lehce váhavá, ale velmi usilovně se snažila o upřímné a celistvé zodpovězení všech kladených otázek
Datum nahrávání:	28. března 2013
Místo nahrávání:	kancelář občanského sdružení, Brno
Trvání rozhovoru:	50 minut

Jak vnímáte model SOS dětských vesniček, kdy více dětí vychovává sama matka-pěstounka s podporou ostatních odborných zaměstnanců SOS vesničky (pedagogů, psychologů, ředitele vesničky nebo tzv. tet)?

Jak to vnímám? Model... Já jsem si to měla vytisknout.

Já vám jednu kopii dám, jestli ji chcete k nahlédnutí.

Šlo by to?

Určite.

Že bych na tu otázku zároveň i koukala. Sama matka-pěstounka... No tak si říkám, kurňa no, to je docela záběr na jednoho člověka, ještě při takovém počtu dětí, ne jednoduchých dětí. Děcka, který potřebují specifickou péči a mají svá specifika, který běžný děti nemají, no tak. Určitě dětský SOS

vesničky tady mají nějaké nezastupitelné místo a myslím si, že jsou tam bílá místa, který by bylo třeba, nějakým způsobem se nad tím minimálně nějak zamyslet a přiznat si to, nebo nějak si to pojmenovat. Že jsme dneska taky trochu už někde jinde, že není po válce, a tak no.

Myslíte, že se ta společnost nějakým způsobem hnula.

Tak, tak určitě, určitě a nějak transformovat i ten systém vůbec a myšlení a nazírání na sebe sama, jako na tu organizaci.

K tomu se ještě dostaneme, já bych se teď chtěla zeptat na ten tolikrát diskutovaný chybějící mužský vzor ve vesničkách. Myslíte si, že děti postrádají ve svém životě přítomnost dospělého muže a chybí jim tedy tzv. „mužský vzor“? V jakém smyslu?

Myslím si, že přirozeně, že musí to chybět, protože když půjdou k jádru věci, tak ne nadarmo jsme muži a ženy a že je to vždycky jiný model, jiný způsob myšlení, žití, chápání věcí, děláním, je to jiná role. Ten táta přináší něco jiného do té rodiny, než přináší máma. Je to někdy jasně daný jak, i kulturně a když to prostě chybí, což může být i v běžné rodině, nebo někdy je to i pomotaný, že máma dělá víc věcí co má dělat táta. Tak ty děcka v tom mají chaos a je jasný, že se jim to potom odráží i v jejich životech, takže ti chlapi tam nějakí jsou ve vesnicích, to víme. Je tam pedagog třeba nějaký, nebo je tam nějaký údržbář. Ale není to blízká osoba, ke komu se můžu vztahovat, kdo bude pro mě vzor, přirozená autorita. Neříkám, že všichni si svých tátů vážíme, ale je to nějaká přirozenost, takže myslím si, že to těm děckám chybí, protože prostě chlapi dělají věci, které nedělají ženský a ženský je třeba vůbec neuměj. Takový ty, já nevím, když si představím takový ty blbiny jako dělat s děckama, hrát si.

Prát se třeba?

Jo, prát se třeba. Když se podíváte na chlapy, tak oni si mnohem raději hrají, když jsou dospělý, než my ženský. Koupí se dětem pod stromeček dráha.

Mašinky.

Jo, mašinky a pak si s nimi hraje tatínek a to je dobrý tohle, to tak má být. To je to, co to těm děckám přináší a naopak si myslím, že se jim to pak odráží, když dospívají a když jsou dospělý. Tak se tak nějak, ze zkušenosti, tak se neumějí vztahovat k mužskému principu. Ať už partnersky, nebo jako k autoritě a tak no.

Myslíte si, že dospělý muž v rodině chybí více dívkám, chlapcům, nebo je pohlaví dítěte v tomto směru nepodstatné?

Pro mě, ale to je můj názor. Já si myslím, že je to přeci úplně jedno. Že ty holky potřebují toho chlapa jinak, jako blízký vztah s chlapem, když ti kluci zase jinak, to je normální, ale je to svébytný.

Myslíte si, že je v tomto ohledu nějak rozhodující věk? Zda je pro ně důležitější ten muž, ten mužský vzor v raném dětství, nebo pak až v tom období dospívání?

A to já nevím, to bych jako vycházela z nějaké vývojové psychologie a vývojových fází a takže si myslím, že to takhle funguje. Že jsou období, kdy ty děti jsou mamánci a kdy se prostě věší maminkám na nohy a ten táta je tam v podstatě do počtu, ale pak přijde věk, kdy je kurňa sakra potřeba a v tom dospívání teda obzvlášť samozřejmě. Víme, že to má vliv a teď nemluvím o vesnicích, ale v rámci vztahů rodinných, pokud táta chybí, anebo máma chybí, nebo nefunguje, tak dneska se ví, že je to pak v souvislosti s poruchama příjmu potravy. Že to vůbec není o tom, že nám tlučou do hlavy modelky, štíhlý a tak, ale že je to o rodinných vztazích a tak.

Mohou podle Vás nahradit otcovský / mužský prvek muži-zaměstnanci, vyskytující se v okolí pěstounské rodiny / vesničky? Ať už si myslíte, že úplně nebo částečně.

Jako, je fajn, že tam jsou. Alespoň někdo, alespoň nějací, ale ze své podstaty nemůžou cele to nahradit, protože to prostě nejsou tátové a ani si tam na to nemůžou hrát. Táta dělá něco jiného, než dělá pedagog. Takže určitě to, že se s tím mužským vůbec jako potkám, je dobrý, když už ho mám takhle málo, ale to není věc jenom vesniček, vždyť se podívejte do dětských domovů, kde je převaha ženských nad mužskými. No tak alespoň, že se s ním setkají, ale role táty a role pedagoga a role ředitele nebo údržbáře je úplně něco jiného.

Myslíte si, že přítomnost muže / partnera / pěstouna v SOS rodině by byla pro matku-pěstounku pozitivem či negativem? Proč? Je možné, že by otec/pěstoun mohl SOS pěstounskou rodinu, potažmo vesničku nějakým způsobem destabilizovat? Jak byste vnímala, kdyby se ten model transformoval tímto směrem?

Jako pár? To si vůbec nemyslím, že by to mělo být na škodu. Nedovedu si představit, že mámy, které tam teďka jsou a nevím na kolik žijí svůj osobní život, takže by si tam přivedly mužského, když už jsou v rozjetém vlaku. To si nedovedu jako úplně představit. To si dovedu představit, že by to mohlo narušit ten systém jako takový. Nejen tu rodinu, ale i tu vesnici vůbec, ostatní matky. Si dovedu představit, jak je to bude, nebo může ohrožovat, ale zároveň, pokud by to byla nová rodina, že tam přijde prostě pár, tak to je jiná věc, než když si ženská přivede mužského do rozjetého vlaku. Ale pak je taky otázka a to už se přece taky vyzkoušelo, jestli to funguje, když některý domečky jsou jenom s mámama a někde je ten pěstounský pár, to už taky víme, pokud jsem dobře slyšela, takže to nevyšlo a že se ta rodina rozpadla, vlastně díky tomu, že trošku neunesla tlak té organizace a toho ženského principu tam a tak.

Myslíte si, že v souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti a rozpadu manželství v České republice, tím že děti jsou v 90% svěřovány do péče matek, že se problematika chybějícího mužského vzoru týká i dětí z neúplných rodin? Že je to jiný případ než ty SOS vesničky, nebo že se jich chybějící mužský vzor taky týká? Myslím těch dětí, které vyrůstají s mámou a tátou vidí příležitostně a o víkendech.

No ale vidí ho příležitostně a o víkendech, takže to je strašně důležitý, nehledě na to, že i když tam není každý den, tak v těch životech dětí je, a pak je jedna věc, že lidi spolu můžou tvořit rodinu a jsou partneři a rodiče a ve chvíli, kdy se rozejdou, tak přestávají být partneři, ale rodiči zůstávají pořád. A každý se k tomu postaví jinak. Někdy ten mužský má zájem o ty děti, někdy když ztratí tu ženskou, tak přestane mít zájem i o děti. To je různý, ale pořád tam jsou a ty děcka to ví a kdežto tyto děti to tam prostě...ty tam mají velkou díru už danou, tím jak přijdou s tou identitou, je to takový jaký to je a teď se mají tak nějak srovnávat s nějakou náhradní mámou a do toho tam chybí, no není to tak, to je prostě jasný.

Tak to byly otázky na chybějící mužský vzor a teď ten druhý set, který se týká nastavení a systému SOS vesniček. Mohla byste mi říct, v čem vidíte pozitiva SOS dětských vesniček?

Ne to... (přemýšlí).

Častokrát se zmiňují ty velké sourozenecké skupiny, které tam můžou, protože se děti nedělí do dětských domovů.

To je takový argument, který je používán.

Napadlo by vás něco jiného? Nebo jestli si myslíte, že tohle je to pozitivum.

Já si myslím, že pozitivum to je, ale není to co, na čem to stojí a není to nic extra výjimečného. Vždyť jako to, že se děti do dětských domovů rozdělovaly, tak to se dnes téměř neděje. Neříkám, že stoprocentně. Někde se taky asi stane chyba, ale tohle je asi taky základ, který se už dávno dodržuje v rámci sociálně-právní ochrany dětí. Takže pokud to vesničky takto staví, že je to jedna z těch věcí, kterou dělají jinak, tak to si myslím, že už to tak dávno není. A není to otázka jednoho dvou let, je to už dlouhodobější záležitost a neříkám stoprocentně no a pozitiva... Je to jedna z možností a jedna z nabídek služby pro ohrožené děti a čím víc těch možností je, tak jako jsme každé jiné, tak i děti jsou jiné a každý dítě potřebuje něco jiného, prostě čím víc je možností, který jsou relativně zdravý, pro ty děti, tak tím líp. Protože děti bezprizorních je až dost, takže už to jenom, že to je a má to své mouchy, jako všechno, tak to už ze své podstaty pozitivní je a pak bychom se museli bavit o tom, co se tam děje, nebo respektive třeba neděje. A co by se mohlo dít, aby to mohlo být lepší. Už jenom, že ta možnost, ta služba, pro některé typy dětí je, tak to je dobrý a nějaký jako konkrétnosti, že bych vypichovala, to úplně říct nemůžu.

A nějaká ta negativa, nebo zásadní negativa? V čem vidíte negativa SOS dětských vesniček?

(Přemýšlí)

Co vám přijde nejpalcivější, nebo největší negativum.

Já vlastně nevím, jestli negativum toho systému jako takového, anebo to, jak se to prostě dělá. Tak negativa (přemýšlí). Jo takhle, nevím, jestli jako negativa modelu SOS dětský vesničky, nebo toho jak se to...

Záleží na Vás jak tu otázku zodpovíte. Jestli třeba ten chybějící mužský vzor považujete za negativum.

Jedna jako z věcí, ale myslím si, že začátek by měl být od toho jako podívat se sami na sebe a na to, kde dneska jsme a být k sobě, to mně tam chybí, být k sobě otevřený, upřímní, věrní a taky třeba i jako kritičtí, prostě si přiznat nějaký věci. Ta otevřenost, nebo ta schopnost a ochota k tomu, být otevřený a pojmenovat si věci, které nejsou úplně příjemný si přiznat. Tak to mám pocit, že tohle tam chybí a že bez toho aniž by toto se událo, tak se to může transformovat a být miliony projektů a mít páry ve vesničce a tak, tak jako bezva, ale když se neudělá tady tohle, tak je to pořád nějak... tak furt tak nějak zametáme schody od spodu.

Myslíte si, že SOS vesničky mají v systému náhradní rodinné péče v České republice své nezastupitelné místo? Vysvětlete prosím proč. Vy jste mluvila o tom, že je dobrý, když těch variant je víc.

Já to mu tak nějak věřím. Já neříkám, že je to nejdůležitější a že je to všechno super. Alespoň něco....no.

Myslíte si, že stávající systém samotné matky-pěstounky pečující o 4-6 dětí (s podporou ostatních zaměstnanců vesničky – tzn. pedagoga, psychologa, ředitele, tet ad.) je stále funkční, nebo by mělo dojít k jeho transformaci? Pokud ano, tak jakým směrem? Jak by ta transformace měla proběhnout... Třeba omezením počtu dětí nebo...To dávám příklad.

Jasný, jasný. Já jsem si teď vzpomněla, že nedávno, nevím jestli jako neodbočím, jestli to s tím úplně jako souvisí, ale bývalá kolegyně teď začala pracovat v SOS vesničce jako teta a byla z toho poměrně hned od začátku vyjevená, dezorientovaná a tak a to si myslím..., a tak jak o tom mluvila, takže to hodně vypovídalo o té situaci celého toho Sdružení, že jsou to paralelní procesy, které se objevují na úrovni, jako teta a matka-pěstounka, nebo kde ona tetuje.... , ale že to stejný je u ředitel versus matka, pak jako na úrovni nejvyšší v Praze, že jsou strašně nevyjasněný role a co ta role znamená.

Nevyjasněný kompetence, které mám, aby to všem těm stranám bylo jasné, aby každý neměl fantazii nad tím, co znamená tahle pozice ve vesničce, že ten člověk má tohle dělat a aby si to nemyslel jen on, ale taky i ti všichni ostatní. Pak mají fantazii každý nějakou jinou a pak je tam hrozný chaos. Dám tedy příklad, že teta dělá tetu, já tomu někdy říkám služku, v té domácnosti, ale přitom vůbec není v pracovně-právním vztahu s tou matkou-pěstounkou, ale ona s ní tak jedná.

Aha.

Ale ona s ní tak jedná, jakoby byla. Matka s ní tak jedná, ona je do toho i tak vlastně pasována. A pak jsou ty lidi dezorientovaní. To je to samý jako matka a ředitel vesničky. Ředitel není jejich nadřízený a to je prostě hrozný chaos. Nikdo vlastně neví, kdo co má na starost, jakou má kompetenci, pravomoci. Nakolik může něco chtít nebo nechít, tak to mi přijde hrozně chaotický a je to chaotický pro ty dospělé, jsou z toho dezorientovaní a podle mě tím pádem musí být i ty děti. Když mám doma dezorientovanou mámu, tak se nemůžu orientovat já v životě. Tak to je takový divný a to jsem se k jiné otázce vrátila a to je možná jedna z těch věcí, který je třeba ujasnit. Prostě pořádek. To je to o čem jsem mluvila i předtím, jako otevřeně si ty věci pojmenovávat a mluvit jako o tom, že v podstatě tady máme děsný chaos a že nevíme, co dělá pravá ruka a levá a přiznat si to. A že já jako ředitel jsem v tom taky totálně ztracená, lapená, nesvobodná a tak jako klidně si to přeci můžu přiznat. Tak to. A pak samozřejmě ten počet dětí, to tak na těch mámách taky vidím časem, že nastupují jako čerstvě a ty děti přijímají a přijímají a pak je potkám za tři, za čtyři roky a jsou to úplně jako jiný ženský, totálně bez smyslu života, vyšťavení, ale ani jim to vlastně nedochází. Kdy můžou, tak od těch dětí prostě zdrhnou. To ale není věc těch matek, to je věc systému a vesničky, nakolik je o ně schopná a ochotná se postarat a nakolik je ona ochotná si říct o podporu a vůbec se sebou. To je prostě profese náročná a má nároky na lidi a ty lidi by měli být osobnostně zralí a pracovat sami na sobě neustále a tak to je další věc, kterou leckdy nejsou ochotní ty mámy, protože nejsou dostatečně zralí osobnosti a přesto byly přijaty, aby vychovávaly děti a dělaly z nich zralé osobnosti.

Mají tady perspektivu v tom stávajícím nastavení nebo ta změna je nutná?

Oni musí dělat, už v souvislosti s novým zákonem. Oni se musí hýbat. Otázka je, že oni zase reagují, teda podle mě, reagují na tlak, který jde z vnějšku, že teda musí reagovat na nový zákon, na nové možnosti financování, proto si budu vymýšlet hať a pať projekty, přitom neumím dělat jeden základní, takže to je zase reakce na vnější podněty, abych se tady vůbec udržel, ale ta podstata se pořád neřeší, protože pořád jsme si to otevřeně neřekli. Tak to je můj takovej jako názor...nevím, ale samozřejmě.... Já si myslím, že jsou odolní a že se, už jenom tím jak dlouho jsou na trhu, jak je to profláklá značka, koho měly za sebou za osobnosti a tak, takže to udržitelný je s tím, že budou pořád jenom reagovat na vnější podněty, aby se jako udržely, ale vlastně to dítě, který je tady celou dobu podstatou, se tam vytrácí nějak no.

Myslíte si, že stávající nastavení je více uplatnitelné v zemích po válečném konfliktu, či živelné pohromě, tzn. za podmínek připomínajících Rakousko po 2. světové válce kdy vesničky byly zakládány? Myslíte si, že v těchto zemích, je ten model pořád aplikovatelný nebo už tam by se mělo taky začínat jinak.

Já na tohle asi neumím odpovědět, protože neznám ty země, ty kultury a možná jsme u toho, že prostě a to co jsem zažila ve vesnicích, že to poměrně často naráželo, ač jsme s tím Rakouskem, nebo vlastně střední a západní Evropa, jakože jsme si podobní, tak to vlastně naráželo na kulturní rozdíly, mentální rozdíly, na rozdíly v zákonech. Tak já si myslím, že se to vždycky musí nějak přizpůsobit. No a pak je otázka, co vy tím myslíte, tím stávajícím nastavením.

Tu matku-pěstounku starající se o větší počet dětí.

A teď do toho hrnout ty peníze a tak.

No myslím spíš ten model samotné matky pěstounky starající se o větší skupinu dětí.

No, přiznám se, že na to neumím odpovědět, protože ty krajiny třeba po válečném konfliktu neznám.

Takže si myslíte, že se to vždycky musí ušít na míru?

Asi tak nějak, asi tak. A trochu se děsím si představovat, že se někde staví ty kolosy, ty vesnice s těma ohromnýma barákama, který se nedají zaplatit, protože jsou drahý a teď se tam ty mámy nastěhují a všechno se jim strčí pod nos.... no, tak to mám trošku jako husinu, že by se to dělo jako ještě někde jinde. Ač se říká, že je to kvůli zájmu dětí, tak potom vidím, jak je tento v uvozovkách zájem dětí deformuje a hendikepuje do života a tak.

Moc děkuji, to je všechno. Snad jsem vás moc nezdržela od práce.

Rozhovor č. 8 / Informátorka H

Údaje o informátorce a rozhovoru

Pohlaví:	žena
Povolání a další specifikace:	zaměstnankyně občanského sdružení, které pomáhá dospívajícím z náhradní rodinné péče s integrací do společnosti, pro Sdružení SOS dětských vesniček pracovala 5 let, oblasti náhradní rodinné péče se věnuje 15 let, informátorka byla velmi vstřícná
Datum nahrávání:	28. března 2013
Místo nahrávání:	kancelář občanského sdružení, Brno
Trvání rozhovoru:	40 minut

Jak vnímáte model SOS dětských vesniček, kdy více dětí vychovává sama matka-pěstounka s podporou ostatních odborných zaměstnanců SOS vesničky (pedagogů, psychologů, ředitele vesničky nebo tzv. tet)? Jak tento model vy osobně vnímáte?

Já mám trošku pocit, že ten model je trošku překonaný a nemám úplně z toho dobrý pocit, že by to bylo úplně tak účinný a funkční, jak se na začátku předpokládalo. Když vezmu tu svou pracovní zkušenost s dětma, které odchází tady z té pěstounské péče, myslím tím mladé, dospívající, tak ty problémy jsou opravdu velký a co se týče osamostatňování a toho jejich dalšího života tak i když v mnoha případech je to dobrý, podařil se ten start toho dítěte a je to jakž takž, ale ten konec a dál co potom, tak v tom vidím velký problémy a je to z části daný určitě tím modelem. Tím jak ty děti vyrůstají jen s tou matkou-pěstounkou, ona jich má samozřejmě hodně, takže tak trochu je přetížená bych řekla. Ty starší děti odcházejí, pak třeba zase přicházejí další, a když vezmu svou zkušenost (pedagoga v komunitě mládeže), tak taková i ta naše intervence pedagogů do těch rodin, tak pro ně to bylo velmi ohrožující, pro matky pěstounky. A tak se tam naráženo na různé věci, že na jednu stranu odbornou pomoc mají, mají podporu, péči a všechno možný, ale ta komunikace tam trošku vázne, oni se tak trošku no.

Jsou takový trochu uzavřenější?

No. No a samozřejmě i ten mužský vzor, o kterém se asi budeme bavit.

O tom se budeme bavit, první set otázek je na ten chybějící mužský vzor, který se diskutuje už od založení SOS dětských vesniček a ta otázka první je, jestli si myslíte, že ho ty děti postrádají? Přítomnost dospělého muže v rodině, zda jim chybí.

Já si myslím, že stoprocentně, že určitě, je to patrný. A je dobrý samozřejmě, když jsou tam muži na jiných pozicích, pedagogové muži, nebo ve vesničce, v komunitě mládeže, když je vedoucí muž, tak to jsem viděla taky jako dobrý model. My jsme se to snažili trochu dohánět na komunitě mládeže, kde jsme začínali právě jako první komunita mládeže tady v České republice, tak jsme byli muž a žena a přišlo nám to, že to pro ně bude výborný, že se budeme snažit trochu je alespoň nechat do toho nahlídnout, do té komunikace mezi mužem a ženou. Oni to vůbec neznali. Pro ně to bylo něco, co opravdu neviděli, v čem nevyrostli nebo někteří starší třeba jo, ale většina dětí ne a takže já jsem to cítila vždycky hodně. A pak bych ještě viděla tu souvislost s tím, jako že v té rodině je někdo, kdo odchází do práce, že vidí, že výdělek není jen tak, že se peníze pošlou, ale že je tam nějaký muž, který každé ráno odejde do práce a vydělává peníze a těmi penězi podporuje rodinu. Že vlastně ty matky zůstávají doma, práci mají těžkou s dětmi a nikdo nevidí, že někdo vydělává peníze tím, že chodí do práce. Mimo jiné.

Myslíte si, že dospělý muž v rodině chybí více dívkám, chlapcům, nebo je pohlaví dítěte v tomto směru u dětí nepodstatné?

Já si myslím, že pocitově zřejmě chybí oběma stejně, ale ty důsledky do budoucnosti bych viděla, že pro ty kluky je to důležitější, nějak tak srovnat se, konfrontovat se s muži, s mužskou rolí. Když potom dospívají, v dospělosti, tak určitě na to naráží, mají s tím problémy. Někdy znám i příklady z praxe z dětských domovů, kde se to úplně... problémy s identitou pohlavní a pak se to s nimi vleče i takhle. Že ti kluci pak mají problémy větší než dívky.

A myslíte si, že v tomhle směru hraje nějakou roli věk? Že ten muž je důležitější pro děti v tom období dospívání, nebo je pro ně důležitý i v tom raném dětství?

Já si myslím, že i v tom raném dětství. Od nějakých šesti let vlastně, ti kluci potřebují něco jiného než jen tu mámu, než ten vztah k mateřské osobě, že už tam se to někde láme. Ještě jsem si vzpomněla, jestli můžu takhle zpátečku, tak pro ty holky je to, že těžko znají ten mužský svět a zase pro ně je to těžší v období navazování vztahů a podobně. I když mají sourozence kluky, tak je to trochu jiný.

Jasně, s bráchou se bavíte jinak....Než z dospělým.

Takže co se týče věku, tak si myslím, že odmala, od nějakých těch pěti, šesti let, tam už to začíná být takový důležitý.

Mohou podle Vás nahradit otcovský / mužský prvek právě muži-zaměstnanci, vyskytující se v okolí pěstounské rodiny / vesničky, kteří tak rovněž suplují tzv. „mužský vzor“? Pedagog, údržbář, ředitel...

Myslím si, že určitě, že za každého muže, který pracuje v náhradní rodinné péči můžeme být rádi a děkovat mu, protože když už nic, tak tohle je nesmírně důležitý. Komunikace s tím mužským, rozhovory, názory, postoje, že ty děti to vstřebávají a doposud, nebo tak jak to bylo, tak těch pedagogů bylo málo těch mužů, začíná jich být víc, ale bývalo jich míň, tak oni samozřejmě nemůžou stejně působit na všechny děti, že většinou se na ně naváže někdo víc, někdo míň, takže čím víc těch mužských v tom bude, tím líp si myslím.

Takže si myslíte, že můžou, ale částečně?

Částečně, to se nedá takhle.

Myslíte si, že přítomnost muže / partnera / pěstouna v SOS rodině by byla pro matku-pěstounku pozitivem či negativem? Proč? Jestli si naopak nemyslíte, že by ten otec, pěstoun mohl naopak tu rodinu, potažmo SOS vesničku nějak destabilizovat. Kdyby si například žena přivedla, jak

před chvilkou řekla vaše kolegyně, do rozjetého vlaku, do zavedené rodiny, jestli si myslíte, že i přes to by to pro ni bylo pozitivem, přínosem, jak pro ni nebo třeba i pro ty děti, nebo naopak by to mohlo vnést nějaké problémy, které by destabilizovaly jak tu rodinu, tak potažmo tu vesničku.

Tak určitě muž do rodiny může být přínosem, ale zároveň když ta rodina už je zaběhlá nebo rozjetá, tak je to, je to do té rodiny narušení, je to něco nového, je jisté, že tu rodinu to trošku rozhodí, ty děti to trošku znejistí. Samozřejmě nejdůležitější je to, jak spolu to mají postavené, založené ti dva, ten muž s tou ženou, jak dokáží komunikovat spolu, s dětma, jak si dokáží věci vyřikávat, vyslovovat a ta role toho muže, záleží na tom, jakou tu roli tam zaujme. Jestli dokáže být citlivý k tomu, jak postupně se zapojoval do té rodiny, jestli tam hned nezačne se příliš chovat jako macho, tak nějak autoritářsky to tam přebírat, tak to si myslím, že to tu rodinu může poškodit. A ty děti to nemusejí vnímat dobře, takže určitě to není jednoduchý to zapojení se do už rozjeté rodiny, tak jak v normálních rodinách, tak i v pěstounských ještě těžší. No a ta zkušenost je ta, že když muži přijdou do pěstounské rodiny, vesničkové, tak většinou se z té vesničky raději odloučí a žijí sami na sebe muž a žena s pěstounskými dětmi, vlastně tolik nejsou už závislí na službách té vesničky.

Myslíte si, že v souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti a rozpadu manželství v České republice, v tom, že děti jsou většinou svěřeny do péče matek, se problematika chybějícího mužského vzoru týká i dětí z neúplných rodin?

Určitě, myslím si, že ano. Ta společnost k tomu tak dozrává, že ty problémy se nabalují víc a víc a určitě to je poznat.

Rozhovor č. 9 / Informátorka CH

Údaje o informátorce a rozhovoru

Pohlaví: žena
Povolání a další specifikace: nyní působí jako chůva, 20 let působila jako matka-pěstounka v SOS dětské vesničce Karlovy Vary, jedná se o první informátorku, s níž proběhly celkem dva rozhovory. První z nich nebyl zaznamenán na diktafon. Informátorka byla velmi vstřícná a ochotná mi i dále pomoci s kontaktováním některých dalších informátorek.
Datum nahrávání II. rozhovor: 29. března 2013
Místo nahrávání: restaurace Maitrea, Praha
Trvání rozhovoru: 120 minut

Jak vnímáte model SOS dětských vesniček, kdy více dětí vychovává sama matka-pěstounka s podporou ostatních odborných zaměstnanců SOS vesničky (pedagogů, psychologů, ředitele vesničky nebo tzv. tet)?

SOS dětské vesničky vnímám v kontextu doby. SOS dětské vesničky vznikly na konci 60. let, kdy neexistovala pěstounská péče a náhradní rodinnou výchovu zajišťovaly dětské domovy. Před rokem 1989 byly SOS dětské vesničky, řekla bych, pokrokem v péči o traumatizované děti, protože vytvářely domov ve stabilním prostředí s klíčovou pečující osobou pěstounky a zázemím SOS dětské vesničky. Po roce 1989 navázaly vesničky na tento model bez výraznějších změn koncepce. V souvislosti s novým Zákonem o sociálně právní ochraně dětí se tento model stal zastaralým, přinášejícím rizika sekundární traumatizace dětí, ale i rizika pro pěstounky v značné přetíženosti, nestabilitě prostředí, konfliktnosti prostředí, kde významnou roli hrál lidský faktor. V této podobě považuji SOS dětské vesničky za model přežitý, o čemž vypovídá i stav např. v SOS dětské vesničce Karlovy Vary, kde se dlouhodobě nedaří najít vhodné pěstounky a SOS dětská vesnička je téměř prázdná.

Myslíte si, že děti postrádají ve svém životě přítomnost dospělého muže a chybí jim tedy tzv. „mužský vzor“? Případně v jakém smyslu?

Děti, které přicházejí do SOS dětských vesniček potřebují především stabilní prostředí a blízkou, milující osobu. Nicméně přítomnost kladného mužského vzoru je pro zdravý vývoj dítěte je podle mne velice významná, protože dává dětem vzor určitého jednání, komunikace, partnerského vztahu, ale i třeba způsobu hry, řešení problémů. Zejména pro chlapce je mužská role velice důležitá. SOS dětské vesničky však nejsou dokonalým systémem a často používají argumentaci, že i ve společnosti je velké množství žen svobodných, rozvedených a vdov. K tomu je však třeba dodat, že většina z nich nevychovává až 8 dětí, které navíc prošly traumatem.

Děkuji. Myslíte si, že dospělý muž v rodině chybí více dívkám, chlapcům, nebo je pohlaví dítěte v tomto směru nepodstatné?

Pro chlapce je mužský vzor daleko významnější než u děvčat. Dívky v SOS dětských vesničkách mají vzor ve své SOS matce-pěstounce, která může výchovou a vedením ovlivnit jejich budoucí partnerský život, schopnost starat se o domácnost a třeba děti. U chlapců to však vidím jako velkou nedostatečnost, kdy bez mužského vzoru mají problémy se socializací, včetně partnerských vztahů, což často vede k jejich asociálnímu chování.

Myslíte si, že přítomnost dospělého muže v rodině je důležitější pro děti v jejich raném dětství, nebo spíš až u dětí školních či dospívajících?

Období puberty a dospívání považuji za klíčové pro přítomnost mužského vzoru a autority a to nejen pro chlapce a děvčata, ale i pro SOS matku-pěstounku, která je v tomto období vystavena opravdu velké zátěži.

Mohou podle Vás nahradit otcovský / mužský prvek muži-zaměstnanci, vyskytující se v okolí pěstounské rodiny / vesničky, kteří tak rovněž suplují tzv. „mužský vzor“?

Zaměstnanci muži nemůžou plnohodnotně nahradit mužský vzor v podobě otce, či přítele matky. Je třeba si uvědomit, že např. SOS dětská vesnička Karlovy Vary má kapacitu 12 rodin tj. 72 dětí. V době, kdy byla zcela zaplněna, zde působil jeden, maximálně 2 pedagogové a údržbář event. ředitel. V poslední době však ve vesničce byly ředitelky. Navíc je tento model života v náhradním rodinném prostředí značně ovlivněn kvalitou mezilidských vztahů, odborností a profesionalitou těch, kteří se o děti starají. Jako příklad uvádím moji zkušenost z SOS dětské vesničky Karlovy Vary, kde bylo např. 25 dětí a 1 pedagog, který neměl pedagogické vzdělání, nikdy nepracoval s dětmi a měl pracovní dobu od 8.00 do 16.00 hod. takže prakticky nepřišel s dětmi do kontaktu kromě 1 týdne jarních prázdnin a 2 týdnů letních prázdnin a tří víkendových akcí v roce. Údržbář striktně dodržoval pracovní dobu a pro neplnění pracovních povinností s ním byl po dvou letech rozvázáán pracovní poměr.

Myslíte si, že přítomnost muže / partnera / pěstouna v SOS rodině by byla pro matku-pěstounku pozitivem či negativem? Proč? Je možné, že by otec/pěstoun mohl SOS pěstounskou rodinu destabilizovat?

Mužský vzor tak, jak uvedeno výše může být negativem pro děti v náhradní rodinné péči. SOS dětská vesnička je prostředí složitých mezilidských vztahů. V souvislosti s tím bych si dovolila přirovnání, že je jakýmsi manželstvím mezi SOS matkou pěstounkou a ostatními zaměstnanci. Pokud není na obou stranách důvěra a spolupráce, zejména pak ve vztahu pěstounek k odborníkům včetně tzv. mužských vzorů, jsou zde vztahy, které připomínají rozhádané manžele, kteří se přetahují o děti. Společenství SOS dětské vesničky je pak rizikové pro sekundární traumatizaci dětí. Rodina v SOS vesničce může být destabilizována, děti ohroženy pokud jsou používány k manipulaci ze strany jak pěstounky tak především odborníků, tedy i mužských vzorů. Pokud by byla pěstounka vdaná nebo měla přítele,

můžou být děti vystaveny traumatu, pokud nejsou plně přijímány a není vytvořena vazba k nim ze strany obou pěstounů tedy i muže.

Myslíte si, že v souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti a rozpadu manželství v České republice, se problematika chybějícího mužského vzoru týká i děti z neúplných rodin?

Celá zmíněná problematika se týká i neúplných rodin, děti v pěstounské péči jsou však podle mne ohroženy více vzhledem k jejich složitě a těžké minulosti.

V čem vidíte pozitiva SOS dětské vesničky?

SOS dětské vesničky nabízejí stabilní prostředí pečující osoby v podobě stále především SOS matky-pěstounky event. manželského páru. V současné době však v SOS dětských vesničkách není žádný. Pěstouni v SOS dětských vesničkách mají zázemí odborné pomoci přímo v SOS dětské vesničce zejména pedagoga, psychologa. Pěstounské děti mají zajištěnu cílenou pomoc v podobě individuálních plánů rozvoje, na kterém se podílejí jak pěstouni, tak odborný tým.

A v čem vidíte negativa SOS dětské vesničky?

Negativum vidím v tom, že SOS dětská vesnička je uzavřenou komunitou, kde je soustředěno až 70 dětí, což přináší zvýšené riziko sociálně patologických jevů, včetně sociální izolace místo integrace do společnosti. Pěstounská péče v SOS dětských vesničkách je rizikovým prostředím pro sekundární traumatizaci dětí, pokud pěstoun není správně vybrán a připraven a dále jestliže odborné služby nejsou kvalitní, jak po stránce profesionality, etiky, lidskosti tak skutečného nasazení. Náklady na provoz SOS vesniček jsou v některých ohledech vyšší než u dětského domova.

Myslíte si, že SOS vesničky mají v systému náhradní rodinné péče v České republice stále své nezastupitelné místo? Případně proč?

SOS dětské vesničky z pohledu celosvětového mají své místo v systému péče o děti, zejména pak v zemích postižených válečným konfliktem nebo živelnou pohromou. V českém prostředí je tento systém zastaralý a pokud nedojde ke změnám, je dle mého neudržitelný.

To jste mi částečně odpověděla i na další otázku, a tou je, zda je tento systém stále funkční, nebo by mělo dojít k jeho transformaci.

Tak SOS dětské vesničky by se měly určitě transformovat, nabídnout nejen dlouhodobou pěstounskou péči, ale i třeba krátkodobou, včetně sanace rodiny. Zároveň by komunita SOS dětské vesničky měla být využita jako centrum osvěty a pomoci pro sociálně slabé rodiny.

Myslíte si tedy, že SOS dětské vesničky mají při stávajícím nastavení v České republice stále perspektivu? Podle toho, co jste mi řekla, se domnívám, že ne.

SOS dětské vesničky v celosvětovém kontextu perspektivu mají, v České republice ve stávající podobě je jejich existence neudržitelná. V současné době v souvislosti s novým Zákonem o sociálně právní ochraně dětí dochází ke změnám a nabízení dalších služeb. Zatím ale je vše na začátku celého procesu, spíše na papíře, než v reálné funkční podobě, si myslím. Vše bude záležet na kvalitě práce celého týmu organizace, skutečného zájmu o děti a jejich rozvoj a to jak na straně vybraných pěstounů, tak ostatních zaměstnanců.

Myslíte si, že stávající nastavení je více uplatnitelné v zemích po válečném konfliktu, či živelné pohromě, tzn. za podmínek připomínajících Rakousko po 2. světové válce?

Stávající podoba SOS dětských vesniček má jistě velký význam, jak již jsem uvedla v zemích po válečném konfliktu nebo přírodní katastrofě. Tam jsou vesničky skutečnou komunitou nejen pro děti, ale i pro obyvatele širšího okolí. Ve vesničkách vznikají školky, školy, zdravotnická a osvětová zařízení. Tam je to potřeba.

Rozhovor č. 10 / Informátorka I

Údaje o informátorce a rozhovoru

Pohlaví:	žena
Povolání:	ředitelka neziskové organizace věnující se náhradní rodinné péči, zejména vyhledávání a školení pěstounských rodin, informátorka byla milá a vstřícná
Počet let v oboru NRP:	10 let
Datum nahrávání:	25. dubna 2013
Místo nahrávání:	kancelář neziskové organizace
Trvání rozhovoru:	40 minut

Jak vnímáte model SOS dětských vesniček, kdy více dětí vychovává samotná matka-pěstounka s podporou tedy těch ostatních odborných zaměstnanců SOS vesničky, pedagogů, psychologů, ředitele vesničky nebo tzv. tet, co oni tam mají? Jak tento model náhradní rodinné péče vnímáte?

Tak tady to má nějakou historickou rovinu, kdy SOS vesničky byly založené jako jeden z druhů péče o opuštěné děti a to byla doba, kdy se věci i jinak vnímaly. To znamená, ta tendence mít tam vlastně jenom maminku, která se prostě tomu plně oddá a celý ten model vlastně vznikl z takového toho přesvědčení. Také to nebylo tak daleko od doby, kdy třeba paní učitelky nesměly být vdané ženy. To znamená, že ten náhled na to byl tehdy jiný a takhle to historicky tedy přetrvalo. Jinak celkově je tam několik principů, které myslím nejsou pro zdravý vývoj dítěte nejhodnějším řešením. V první řadě je to sama maminka, v druhé řadě je to fakt, že relativně ty počty těch dětí jsou na tu maminku vysoké. To, že je to vesnička ve skutečnosti znamená, že ty opuštěné děti netvoří jenom těch 6, 8, 10 dětí, ale tvoří nakonec 70, 80, 120 dětí a vytvoří takovou zvláštní, sociologicky zvláštní skupinu opuštěných dětí s maminkami bez partnerů, tak to všechno dohromady jsou principy které nejsou pozitivní pro vývoj dítěte a myslím si, že už ten systém jako takový, se všemi těmi principy, je prostě překonaný. Je to překonaná záležitost, ale jak výzkumy, i když nevím, jestli teď dělal někdo nějaké modernější výzkumy, ale jak výzkumy, tak zkušenost ukazují, že na druhou stranu, speciálně jedná-li se o maminku, která má nadání, která je pro to skutečně dobře disponována, nebo je to hodně kvalitně vedené zařízení, tak ty podmínky pro ty děti jsou tam lepší, než třeba ve velkém dětském domově, neřku-li ve výchovném ústavu, ale já si myslím, že není argument pro obhajobu něčeho, co je překonáno, že ještě existují horší varianty. Takže těch principů, já jsem se asi rozpovídala víc než jste potřebovala v první otázce...

Ne to vůbec ne.

Zpátky k té vaší otázce... ano, není to prostředí pro dítě vhodné, zdaleka nemůže naplnit jeho potřeby, když ta maminka je sama. Je tam těch dětí hodně, tak je to, řekla bych, model který nenaplníje potřeby.

Ano. Ony vlastně vznikly po válce, v Rakousku, kdy bylo velké množství vdov a velké množství sirotků a pak to v šedesátých letech přišlo k nám do ČR, zase jako alternativa té ústavní varianty náhradní rodinné péče a proto je tam vlastně ta samotná matka-pěstounka. Moje práce, jak už jsem řekla, je zaměřená na SOS vesničky a zejména na téma, které je s nimi

spojeno už od jejich založení a to je chybějící mužský vzor v rodinách. Myslíte si tedy, že děti postrádají ve svém životě „mužský vzor“? Případně v jakém smyslu?

No naprosto bez pochyb. A není to, dokonce já bych tu formulaci ještě rozšířila, ten chybějící mužský vzor, protože se ukazuje a potvrzuje a je to naprosto logické, že v naší genetické výbavě je někde nějaký paobraz, předobraz toho, že máme matku a otce a že máme geny z otcovské strany a máme psychologicky něco, čemu se říká animus a nejedná se o to, že chybí mužský vzor, jedná se o to, že to dítě vyrůstá v prostředí, které neodpovídá jeho genetickému základu. Například chybějící mužská postava vedle matky, není jenom o tom, že dítěti chybí vzor, ale jemu, ono bude totálně postrádat jakousi zpětnou vazbu na to, aby vědělo, jak ten svět funguje. Takže to je jako velmi závažná mezera v životě, že vlastně chybí ten model, že jsou vlastně dva dospělý – dítě, muž – žena, otec má jinou úlohu, naplňuje jiné potřeby dítěte než matka a ono je vidí pohromadě, no tak to zdaleka není jenom chybějící vzor, tam chybí naprosto podstatná možnost rozvíjet některé životní programy a funkce, které mu budou v životě chybět.

Možná se Vám následující otázky budou zdát banální.

To nevadí, já se ráda rozhorlím...(smích).

Myslíte si, že dospělý muž v rodině chybí více dívkám, chlapcům, nebo je pohlaví dítěte v tomto směru ne...(autorka nedokončí otázku).

Chybí oběma naprosto stejně. To, v čem se to liší, že role otce u kluka je..., má ještě nějaké aspekty jiné a jiné u dívky. Takže pokud bychom to řekli, co se týče váhy, tak chybí stejně, ale bude to mít jiný následek u dívky, které bude chybět určitý archetyp jejího budoucího partnera, vůbec role muže ve světě apod. A stejně tak pro toho kluka, jemu bude zase chybět ta role, kterou měl následovat. Té dívce bude chybět něco, co by měla v životě hledat jako doplnění, jakoby pár. Ten chlapec nebude vědět, jak se v téhle roli chovat, ale co se týče významnosti, tak je to stejné.

Myslíte si, že v tomto směru je důležitý věk dětí? Že v nějakém věku děti potřebují otce, či muže ve svém životě víc, nebo v nějakém věku není až tak podstatný?

No, podle těch posledních výzkumů se jeví, že taková ta úplně dominantní role matky, kdy ještě kapacita dítěte rozšířit vztahování se za dyádu, je jenom prvních pár měsíců. Jakmile to dítě, zhruba kolem nějakých osmi měsíců až roku, tak ta role toho muže tam začíná být velmi významná. Když pomíneme jiný hlas a podobně, nebo že to dítě vnímá ty dva lidi, tu maminku s někým, tak to je od začátku, ale dejme tomu, že na začátku života ten mozek je ještě tak nezralý, že uchopuje nejvíc tu maminku, ale tak zhruba od roku dál je tam ta mezera naprosto zřejmá, pro to dítě, v tom pocíťování.

Myslíte si, že mohou ten otcovský / mužský prvek nahradit muži-zaměstnanci, vyskytující se v okolí pěstounské rodiny? Tam bylo uvažováno, že ředitel bude pozitivní mužská figura, že co nejvíce těch podpůrných pozic budou zastávat muži a oni tak jakoby vykompenzují úplně nebo částečně, budou suplovat ten mužský vzor těm dětem. Myslíte si, že je to možné?

(Smích). Chtěla bych vědět a nevím to, jestli existuje SOS dětská vesnička, kde všechny ostatní role jsou obsazeny muži.

U nás taková neexistuje, to Vám můžu říct. Já jsem se na to personální obsazení dívala a u nás to neexistuje.

Já jsem konkrétně totiž školila několik psychologek z SOS dětských vesniček, takže určitě... no, to nevadí, ono by to vlastně bylo fuk, protože ty děti mají nějaké okruhy blízkosti. Každé to dítě má napsáno maminka, mateřská postava, tatínek, ty jsou tady (ukazuje blízko k tělu), a pak jsou ty další

kruhy a prostě tito lidé se pohybují v nějakém desátém kruhu... Takže to je fajn, že tam je někdo jako opravář, nebo nějaký trenér, to je všechno fajn, ale děti, které žijou jenom s maminkou, tak taky to, že mají učitele, nebo trenéra je fajn, je to prima, je to lepší než nic, ale to místo blízko to nenahradí. Pakliže by tam nedocházelo k tomu, k čemu asi někdy dochází, že se nějaký ten mužský element do té rodiny nějak vpraví, tak pak pravděpodobně všichni opustí SOS dětskou vesničku.

Některé ty matky-pěstounky mají partnera, ale žádný tam, teď tedy momentálně, s žádnou z nich nežije. Tak asi tam k nějakému kontaktu s těmi dětmi určitě dochází, ale není to takové to denní pozorování a interakce.

Věci na světě nejsou tak snadno zaměnitelné, protože je důležitá kvantita a kvalita. A ten organismus pozná, jestli tam ten tatínek je ráno, večer, pořád a je s maminkou a je to ten blízký člověk, nebo jestli tam chodí někde po dvoře a řekne ti ahoj. Prostě to ten organismus pozná. Kdybychom to třeba přepočítávali na množství vody, které musíme vypít a někdo by se vás zeptal, jestli by tedy stačilo, že by jednou za 14 dní dítě vypilo skleničku, místo aby každý den vypilo dva litry. Tak to si řekneme, že to by asi nestačilo.

Myslíte si, že ta přítomnost muže / partnera / pěstouna v SOS rodině by byla pro matku-pěstounku pozitivem či negativem? Proč? Je možné, že by otec/pěstoun mohl SOS pěstounskou rodinu, potažmo SOS vesničku destabilizovat?

No, já se domnívám, že péče o děti v SOS vesničce, je náhradní rodinná péče. To znamená, že je to vlastně nějakým řešením, já bych řekla, třetím nebo čtvrtým řešením pro děti, o které se jejich vlastní rodiče prostě starat nemůžou, nezvládají a podobně. A tam bysme měli postupovat, že ty řešení jsou co nejbližší přírodě. Když už tedy toto vůbec nejde, tak pak to dítě má být v adoptivní rodině, když nejde adoptivní rodina, tak v pěstounské rodině, kde ale jsou oba rodiče, je to prostě normální fungující rodina. Když tohle vůbec nejde, tak v zahraničí se to už neřeší SOS vesničkami, ale něčím, čemu říkají pěstounské domovy, kde těch dětí je třeba víc, ale maximálně šest a manželský pár se stará o děti. Už to vlastně není úplně rodina, ale je to pořád jakoby rodina, buňka, počty dětí do šesti. Takže z toho vyplývá, že prostě zase nejbližší přírodě je, když se ti dva lidé v páru shodnou, že přijmou dítě do péče, oba dva spolu zvolí tu formu a rovnou to dělají spolu. Jinak mi to připadá jako úplně převrácený model, že nejdřív ta maminka se rozhodne být sama, pak sama nabere ty děti a pak si k tomu pořídí partnera a teď jako čekáme, co z toho bude, je dost nešikovný.

On by vlastně pak musel absolvovat to celé kolečko přípravy, aby se tam mohl přistěhovat. Nejsem si vědoma, že by tam taková situace nastala.

V reálu si myslím, že je to dost nereálné. Chápu to, že oni to jako umožnili zřejmě, oproti tomu původnímu modelu je to umožněno, když by se to náhodou nějak podařilo. Ale ze zkušenosti vím, že se to musí dít pravděpodobně velmi zřídka, jestli vůbec.

Myslíte si, že v souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti a rozpadu manželství v České republice, s tím, že děti jsou většinou svěřovány do péče matky, že se ta problematika chybějícího mužského vzoru týká i dětí z neúplných rodin?

Já se vždycky na věci dívám od toho, že nevíme, jaké má dítě potřeby. A vždycky, když jsou tam deficity, tak víme, jaký to má dopad a mluvíme o míře, o kvalitě, o kvantitě. A dítě, jehož rodiče se rozvedou a ono žije samo s matkou, nebo se tam přistěhuje další muž, nebo se odstěhuje, nebo ta matka zůstane sama, nebo současný trend střídavé péče, kdy to dítě má dva domovy, kompletně dva domovy. Všechno tohle je deficitní, traumatizující, složitý a bude to mít vždycky následky, ale není to tak šablonovitý. Člověk je složitá bytost, ale ty věci v rodinném systému se doplňují. Oni se rozvedou, ale rozvedli se proto, protože ten otec nefungoval a do rodiny přijde nový otec, který funguje. Jednoduše proto se to dá vždycky popisovat, ale my víme, že pro dítě je nejlepší, když vyrůstá

s oběma svými rodiči, kteří se mají rádi a do těch pětadvaceti let ho odchovají. A všechno, co tak není, bude mít nějaký vliv na jejich zdravý vývoj. Stejně rozvod jako SOS vesnička, ta míra, u těch SOS vesniček to bude samozřejmě mnohem závažnější.

Tak to bylo téma chybějícího mužského vzoru a já teď mám pár otázek na ten systém a fungování, nebo směřování SOS dětských vesniček v ČR. V čem vidíte pozitiva SOS dětské vesničky?

Jsou tam vždycky pozitiva, když se díváme na to, jaké jsou ostatní volby. Kdybychom měly samé lepší volby, tak bychom si říkali, no to je na odpis. My ale víme, že jsou i horší možnosti. To pozitivum určitě spočívá v té trvalosti té mateřské postavy, že je to jeden člověk, oni jsou s tím jedním člověkem doma a ten člověk je s nimi od rána do večera. Teď vím, že ta tendence je..., že tam není už deset dětí.

Jo jo, snížili to na 4-6.

Ty sourozenecké skupiny....Když by se dařilo, že by ty maminky byly velmi kvalitní, tak přeci jenom je to o hodně humánnější prostředí než je Klokánek, nebo než je dětský domov, kde se ten personál střídá. Je to různě kvalitní, to dítě minimálně zažije nějakých pět, šest dospělých, kteří se tam točí, přicházejí, odcházejí, dávají výpovědi, domov se stěhuje, ta tlupa dětí je tam velká. Takže ona to je humánnější verze. Skutečně po té pěstounské péči to následuje asi jako nejhumánnější verze. My nemáme ty malinký pěstounský domovy, ale blíží se to něčemu, co je přeci jenom bližší nějakému normálnímu lidskému vztahu dítě-dospělý a dítě-prvotní pečovateli, než je prostě ústav. Tak bych řekla komparativně to má svoje výhody.

Ta negativa už jste trochu zmínila, ale v čem například vidíte zásadní negativa SOS dětské vesničky?

My jsme je pojmenovaly a já bych, já si myslím, že to negativum spočívá v tom, že je to dost nákladné a složité zařízení a že investice, investování všech těchto prostředků a odbornosti, když se investuje do zdravých pěstounských rodin, tak je to mnohem efektivnější. To negativum spočívá v tom, že jakoby ta nákladnost je obrovská a ten výsledek je velmi relativní. Zatímco my už víme, že když se zainvestuje do běžné rodiny, která to dítě úplně vcucne, žije s ním běžným životem, tak je to levnější a je to účinnější. Víc negativ už asi není potřeba.

V čem vidím ještě jednu výhodu, abych vesničky trochu ošolichala je, že zatím v České republice najít běžně pěstounskou rodinu pro pět dětí je těžké, nebo to vůbec nejde. Takže tohleto vytváří určitou míru rodinné péče pro sourozenecké skupiny, ale já bych opět, já bych brala páry a specializované páry a zprofesionalizovala bych všechno, ale neseskupovala bych je do vesniček. Myslím si, že čeká Českou republiku rozvoj malých pěstounských domovů. A tam si myslím, že ty vesničky zatím hrají dobrou úlohu.

Myslíte si, že SOS vesničky mají v systému náhradní rodinné péče v České republice stále své nezastupitelné místo? Třeba z toho důvodu, že přijímají velké sourozenecké skupiny? Případně proč?

Ne to ne. Já si myslím, že je potřeba je nahradit něčím přirozenějším. Je možné je nahradit lepší variantou. Je třeba shromáždit ty poznatky, uvědomit si, že je to sto let, nebo skoro sto let, stará věc a že se dají vyhledávat páry, které se rozhodnou pečovat o děti, taky se jim dá nabídnout bydlení, když by to bylo nezbytně nutné.

Oni se tomuto otevřely, už několik let zpátky, ale zatím se jim nějak nedaří tam pár jakoby sehnat, když to řeknu takhle.

Protože lepší cesta je vyhledávat lidi, kteří si ty děti vezmou k sobě. Protože normální, lucidní, člověk, který to chce dělat já nevím deset let, tak kvůli tomu se nezbavuje bydlení a nestěhuje se někam. To běžný člověk nedělá. To právě ta osamělá mamka takhle udělá, možná. Takže jsou nahraditelné něčím, co ten princip toho, že tam může být velká skupina dětí zachová, ale všechno ostatní se dá udělat přirozenější, mnohem přirozenější. Bližší obyčejnému životu. Já si myslím, že vesničky mají... To co tam je nejmíň do budoucna životné je, že to prostě odporuje přirozenému běhu života.

To jste mi částečně odpověděla i na další otázku, a tou je, zda je tento systém stále funkční, nebo by mělo dojít k jeho transformaci. O tom jsme už mluvily, že transformace určitě a Vy tedy vidíte tu transformaci v tom směru párovém.

K pěstounské péči. Dítě potřebuje žít v přirozeném prostředí, to znamená, že je potřeba vyhledávat lidi, kteří si ty děti vezmou do svého života se vším všudy. Nebudou se někde izolovat, vytvářet pro ně nějaké buňky. To je všechno proti normálnímu životu a ty děti si to nesou celý život, že nevyrostly někde normálně. Reálně to je, v zahraničí to funguje. Já o vesničkách už moc neslyším.

Oni mají snahu vytvořit takzvané integrované SOS vesničky, a to jim teď novela i umožní, že vlastně mohou poskytovat podporu i pěstounům mimo SOS vesničku a uzavírat dohody o pěstounské péči i s těmi pěstouny v okolí.

To je právě to, to je vlastně ono.

A to je ten směr, kterým, jak jsem tak pochopila, se chtějí ubírat a který by chtěly dělat, což určitě dává smysl. Myslíte si tedy, že SOS dětské vesničky mají při stávajícím nastavení v České republice stále perspektivu? Podle toho, co jste mi řekla, se domnívám, že asi ne.

Oni vždycky ty věci, když jsou etablované, tak mají určitou setrvačnost a ti lidé z té oblasti sociálně-právní ochrany dětí, tak taky vědí, že když někam potřebují umístit pět dětí, že vlastně prakticky jinde, než je SOS vesnička se nechytou a v tomto smyslu, jak jsme už o tom mluvily, ona to je vlastně lepší varianta než Klokánky a všechno ostatní, takže asi úplně jejich perspektiva by byla nejlepší, kdyby se sami dokázali transformovat v něco modernějšího a životu bližšího, přirozenějšího. Tak potom by se mohl zrušit i ten název a postupně by ta organizace mohla využít těch zkušeností, proč ne. Je to prostě třeba přizpůsobit životu.

Myslíte si, že stávající nastavení je více uplatnitelné v zemích po válečném konfliktu, či živelné pohromě, tzn. za podmínek připomínajících Rakousko po 2. světové válce? Myslíte si, že v těchto zemích je ten model stále uplatnitelný a funkční?

Když jsou národy a život je v život ohrožující krizi, například muži nejsou, tak přežití je vždycky první zákon. Když to bude možnost, jak přežijou děti, tak proč ne, ale je potřeba odlišovat, jestli se jedná o fázi přežití po katastrofě, anebo v ustálené rozvinuté společnosti hledáme co nejlepší systém, co naplňuje potřeby dětí. To jsou různé věci. A asi si dovedu představit, že věci takto vzniknou, když jsou potřeba, že to vzniká spontánně, protože se reaguje na nějakou aktuální situaci. A asi bychom našli víc příkladů, když něco vznikne ve spontánní situaci, která se změní a ono to pak přetrvává.

Dobře, to byla poslední otázka, moc děkuji za rozhovor.

Příloha č. 2 - Udělení souhlasu ke zpracování a zpřístupnění údajů

Podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, uděluji studentce Fakulty humanitních studií UK Tereze Bečanové svůj souhlas se zpracováním údajů, zaznamenaných během rozhovoru, které jsem poskytla v rámci výzkumného projektu „Chybějící mužský vzor v SOS dětských vesničkách“.

Pro účely analýzy v rámci uvedeného projektu a pro účely na něj navazující výzkumné činnosti jmenované řešitelky projektu bude tento rozhovor zpracováván jen v anonymizované podobě bez souvislosti s mým jménem a kontaktem na moji osobu. Úryvky z tohoto rozhovoru budou uvedeny jen v anonymizované podobě bez mého jména a v souvislosti s mojí osobou. Přepis rozhovoru bude součástí projektu a tím zprostředkován pro účely jiných výzkumů, ale pouze v anonymizované podobě, bez spojení s mým jménem a s mojí osobou.

Jméno: _____

Kontakt: _____

Datum: _____

Podpis: _____